Riksdagens protokoll
1990/91:105

Torsdagen den 2 maj

Kl. 12.00–17.56
19.00–22.55

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 24 och 25 april.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1990/91:180 till försvarsutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU36 och KU42
Finansutskottets betänkande 1990/91:FiU29
Jordbruksutskottets betänkande 1990/91:JoU28

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 25 april

Företogs till avgörande kulturutskottets betänkanden 1990/91:KrU22–KrU28, utrikesutskottets betänkande 1990/91:UU21, konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:KU35, finansutskottets betänkande 1990/91:FiU26 och socialförsäkringsutskottets betänkande 1990/91:SfU12 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 102).

Kulturutskottets betänkande KrU22
Mom. 1 (medelsanvisningen till Bidrag till Svenska riksteatern)
Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 91 för reservation 1 av Lars Ernestam m.fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (användningen av de medel som frigjorts genom att verksamheten vid Skådebanan i Stockholm upphört)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 150 för reservation 7 av Ingrid Sundberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 15 (medelsanvisningen till Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Ernestam m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU23

Mom. 2 (stimulans av bokbussverksamhet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 38 för reservation 1 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Mom. 4 (permanentning av Konst där vi bor)

Först biträddes reservation 3 av Lars Ernestam och Margareta Fogelberg med 42 röster mot 36 för reservation 4 av Alexander Chrisopoulos och Kaj Nilsson. 229 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Lars Ernestam och Margareta Fogelberg – genom uppresning.

Mom. 8 (medelsanvisningen till Förvärv av konst för statens byggnader m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 60 för reservation 7 av Lars Ahlmark m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Claes Roxbergh (mp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 9 (stöd till Handarbetets vänner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Lars Ernestam m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU24

Mom. 1 (fråga om översyn av arkivens personalsituation)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 55 för reservation 1 av Stina Gustavsson m.fl.

Mom. 2 (fråga om inrättande av nya arkivarietjänster vid landsarkiven)
Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 37 för reservation 2 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (fråga om inrättande av arkivlektorstjänster)
Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 37 för reservation 3 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Mom. 5 (lokaliseringen av mikrofilmning av kyrkobokföringsarkiven)
Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 40 för reservation 5 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU25
Mom. 2 (ett internationellt sekretariat vid riksantikvarieämbetet)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Margareta Fogelberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 och 5 (beräknande av medel till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Åke Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (beräknande av medel till information och utvecklingsverksamhet m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 37 för reservation 3 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Mom. 10 (ett anslag för bidrag till Riksförbundet för hembygdsvård)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 37 för reservation 4 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson.

Mom. 16 (medel på tilläggsbudget till de centrala museernas bevakningskostnader)
Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 42 för reservation 11 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson. 68 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 (medelsanvisningen till Centrala museer: Förvaltningskostnader)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 37 för reservation 12 av Alexander Chrisopoulos.

Mom. 19 (medelsanvisningen till Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 58 för reservation 14 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 21 (beräknande av medel för anslagsposten Arbetets museum)
Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 18 för reservation 17 av Alexander Chrisopoulos. 69 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 23 (Konstmuseet Arkiv för dekorativ konst)
Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 57 för reservation 19 av Margareta Fogelberg m.fl.

Mom. 26 (grundbelopp till regionala museer)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Åke Gustavsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU26
Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 59 för reservationen av Lars Ahlmark m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kulturutskottets betänkande KrU27
Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU28
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU21
Mom. 1 och 2 (vissa frågor om medlemskapsansökan i EG, m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 34 för reservation 1 av Bengt Hurtig och Inger Schörling. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (förhandlingarna om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde)
Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 35 för reservation 2 av Inger Schörling.

Konstitutionsutskottets betänkande KU35
Mom. 1 (biskoparnas ställning i kyrkomötet)
FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Både i utskottets hemställan och i reservationen föreslås ändringar i lagen om svenska kyrkan. För en ändring i denna lag gäller samma beslutsordning som i fråga om ändring av riksdagsordningen. Lagen kan alltså ändras antingen genom *två* riksdagsbeslut med mellanliggande val eller genom *ett* beslut, om vilket minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig.

Av utskottsbetänkandet framgår att lagändringen i förevarande fall önskas genomförd genom *ett* beslut.

Eftersom både utskottets hemställan och reservationen kräver kvalificerad majoritet för bifall, kan dessa båda yrkanden inte ställas mot varandra i en avgörande omröstning. Först måste därför genom ett särskilt beslut med

enkel majoritet bestämmas vilket av de båda yrkandena som skall kvarstå till ett slutligt avgörande. Beträffande sistnämnda yrkande ställs därefter propositioner på bifall och avslag, varvid för bifall krävs anslutning av den förut angivna majoriteten av minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter.

Utväljande av yrkande för slutligt ställningstagande

Utskottets hemställan antogs för slutligt avgörande med 210 röster mot 97 för antagande av reservationen av Anders Björck m.fl. för slutligt avgörande. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligt avgörande

Utskottets hemställan bifölls med 307 röster mot 1 för avslag, dvs. utskottets hemställan hade bifallits med minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2–4

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU26

Mom. 1 (en effektivare statlig lokalförsörjning)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 98 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2–6

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU12

Mom. 2 (inackorderingstillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 90 för reservation 1 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 6 (särskild utredning av studiemedelssystemet)

Först biträddes reservation 6 av Gullan Lindblad m.fl. med 131 röster mot 39 för reservation 7 av Sigge Godin och Barbro Sandberg. 138 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 138 röster mot 136 för reservation 6 av Gullan Lindblad m.fl. 33 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (inkomstprövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (teckenspråksundervisning)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 19 för reservation 29 av Ragnhild Pohanka.

Mom. 28 (huvudmannaskapet för studerandehälsovården)
Utskottets hemställan bifölls med 204 röster mot 105 för reservation 30 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 30 (bidrag till studerandehälsovården)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (reserabatter för studerande)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

5 § Kontobaserat penningmarknadssystem

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU33 Kontobaserat penningmarknadssystem (prop. 1990/91:106).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Internationellt utvecklingssamarbete

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU15 Internationellt utvecklingssamarbete (prop. 1990/91:100 delvis).

Anf. 1 ALF WENNERFORS (m):
Fru talman! Varje människa är unik, med resurser som hon eller han bör få utveckla i frihet och efter eget val. Detta har jag tidigare deklarerat i biståndsdebatter. Jag vill också upprepa en annan grundprincip i den moderata ideologin, nämligen att när vi vill ge människor ökad frihet och ökad valfrihet, ställer vi även krav på ökat ansvar.

Gäller den här synen på människan och samhället bara Sverige? Nej, våra principer är globala. Barn i alla delar av världen skall ha samma möjligheter till en god start i livet.

Det har gått ett år sedan förra riksmötets stora biståndsdebatt. Sedan dess har världens befolkning ökat med 90 miljoner människor. Sedan dess har miljontals barn fötts till fattigdom, svält och sjukdomar. Samtidigt som vi

dagligen får rapporter om den kurdiska flyktingkatastrofen är vi medvetna om mänskliga tragedier i andra delar av världen, inte minst i Afrika söder om Sahara.

95 % av befolkningstillväxten äger rum i u-länderna, påpekar ett enhälligt utskott. Det är märkligt att både SIDA och regeringen under en följd av år har varit så ljumt intresserade och engagerade i insatser för att dämpa den enorma befolkningstillväxten. Att detta fattiga Tanzania med sina 23 miljoner fördubblar sin folkmängd på 19 år borde väl få vilken biståndsarbetare som helst att ifrågasätta biståndsinriktningen. Skulle Sverige dubblera sin befolkning med nuvarande befolkningsutveckling skulle det ta 311 år.

Det är emellertid tillfredsställande att det skett en åsiktsförändring i SIDA och regeringen. Nu tycks man ha börjat prioritera befolkningsfrågor. Bra! Det är lika tillfredsställande att ett enhälligt utrikesutskott med sitt yttrande på s. 70 och 71 i betänkande nr 15 och med ett uppräknat belopp för ökade insatser på familjeplaneringsområden ger regeringen klart besked.

Fru talman! Under det gångna året har det svenska biståndet debatterats alltmer. Visst finns det mycket som är bra. Visst kan man visa upp många framgångsrika projekt. Visst är biståndsarbetarna, både hemma och ute på fältet, besjälade av uppgiften. Men samtidigt har de kritiska debattinläggen ökat. Tonen har skärpts. Krav på omprövning har höjts. Det är dags för utredning, anser många i likhet med vad både centerpartiet och vi moderater i utskottet kräver i två olika reservationer.

Låt mig få citera ur ett av alla dessa debattinlägg. Så sent som i måndags fanns en brännpunktsartikel i Svenska Dagbladet med rubriken "En rejäl biståndsdebatt krävs". Det var Olle Murelius som inledde artikeln med:

"Vi måste komma bort från fixeringen vid volymtänkandet i biståndet. Det är inte vettigt att automatiskt överföra ökande resurser till länder som inte kan använda dem för att åstadkomma önskade förändringar. Biståndet kan därigenom försena, ja, rent av hindra de framsteg som det avser att underlätta."

Olle Murelius har så rätt. Jag vill uppmärksamma kammarens ledamöter på vårt s.k. särskilda yttrande, längst bak i betänkandet. Jag beklagar att mina vänner i folkpartiet envisas med denna procentdebatt.

Att man dessutom alltmer ivrar för ett tvåprocentsmål, gör inte saken bättre. Att dubbla 14 miljarder till 28 miljarder vore synnerligen oklokt när reservationerna bara ökat under senare år. Det påstås att det ligger 8 miljarder i riksbanken oanvända. Riksdagens revisorer granskar f.ö. detta.

Nej, bästa kolleger i folkpartiet, det är viktigare att diskutera kvalitén i biståndet. Jag måste få citera ur en artikel i senaste numret av Liberal Debatt, "Sluta tjata om procenten". I ledaren finner man bl.a. följande:

"Tjatet om procenten har dominerat biståndsdebatten inom den liberala rörelsen och utgjort en spjutspets i kritiken mot socialdemokraterna och moderaterna. Då budgetalternativen presenteras förvandlas biståndsanslaget till en inrikespolitisk tävlan i att vara god."

Jag erkänner gärna att folkpartiet varit allmänt pådrivande i den biståndspolitiska debatten under årens lopp, men när ni i den nuvarande situationen på allvar framför kravet på fördubbling av biståndet till 2 %, dvs. 28 miljar-

der, dvs. med Liberal Debatts vokabulär eftersträvar att vara dubbelt så goda, då kan vi inte vara med.

Olof Murelius säger i sin debattartikel att det nya i debatten är krav på respekten för mänskliga rättigheter som folkrättsligt förpliktande och därigenom ett villkor för bistånd. För oss moderater är inte detta nytt. Vi har konsekvent protesterat mot det svenska biståndssamarbetet med diktaturer och enpartistater.

Olof Murelius säger att han inte tror på villkor, såvida de inte ställs gemensamt av givarländerna, t.ex. genom OECDs kommitté för utvecklingsbistånd. I detta avseende tänker Murelius fel. Om vi moderater efter internt funderande och diskussion kommer fram till en sålunda väl genomtänkt uppfattning offentliggör vi denna uppfattning. Vi väntar inte på att den politiska vinden blåser så att säga rätt. Vår skyldighet som politiker är att oavsett politiska vindar deklarera vår uppfattning.

Som tidigare år protesterar vi mot att Sverige har biståndssamarbete med enpartistater och diktaturer där brott mot de mänskliga rättigheterna begås. Det är Guinea-Bissau, Kenya, Lesotho, Moçambique, Tanzania, Zambia, Zimbabwe, Laos och Vietnam.

Vi måste ställa villkor. Vi moderater föreslår att biståndet skall trappas ned under en 5-årsperiod om det inte sker något i demokratisk riktning. Det kan man inte göra, säger biståndsministern och regeringen. Det låter nästan patetiskt när biståndsministern i anföranden och debattartiklar säger att hon pratar med diktatorn i dessa länder om demokrati. Vad bryr sig en envåldshärskare och i flera fall mördare om vad en snäll dam från Sverige säger till honom? Men skulle hundratals miljoner i pengar utebli, skulle diktatorn bli orolig. Vi vet ju att delar av vårt stöd inte når ut till de fattiga i städernas utkanter och landsbygden. Vi vet ju att mycket pengar hamnar i härskarens nomenklatura, maktelit och byråkrati. Vi vet att korruptionen är utbredd.

Fru talman! Jag talar med dessa ledare för diktaturer och enpartistater, säger biståndsministern. Det skulle vara intressant att höra vad hon säger och hur hon säger det.

Hur ofta sker detta? frågade jag mig. Träffar biståndsministern en diktator flera gånger under en mandatperiod eller under ett år? Då får jag veta att av de länder jag tidigare nämnde besökte biståndsministern endast Uganda och Tanzania under 1988. Det framgår inte av regeringens reselista om biståndsministern träffade presidenten Museveni i Uganda. Tanzania-besöket – i två dagar – avsåg ett SADCC-möte. Det blev väl knappast tid över för ett längre, allvarligare samtal med presidenten.

Under 1990 gjorde biståndsministern 14 resor. Under enbart tre resor, dvs. till Zambia i januari, till Tanzania i februari och till Vietnam i juni, kunde dessa allvarliga samtal om demokrati ha förekommit med resp. statschefer, om nu biståndsministern över huvud taget fick träffa dem. Under 1991 har biståndsministern besökt Burkina Faso, Elfenbenskusten och Bryssel – alltså inte någon av enpartistaterna bland Sveriges programländer.

Till detta kommer att en mängd representanter för u-länderna har besökt biståndsministern sedan 1988. Bland besökarna finner man Costa Ricas planeringsminister, Angolas fiskeriminister, Zimbabwes statssekreterare för planering och ekonomi, Vietnams skogsminister, Nya Zeelands biståndsmi-

nister, Moçambiques industri- och energiminister, Kap Verdes – numera en flerpartistat med fria val – statsminister och Nicaraguas utrikesminister. I den här listan finner jag inte en enda statschef eller diktator. Med andra ord, fru biståndsminister, vad skall vi tro om era påståenden om att ni minsann pratar med dem om demokrati?

Fru talman! Magnus Brohult skriver i dag i en artikel "Ska u-hjälp ges till terror?" i dagens Svenska Dagbladet, jag citerar:

"I dag väntas riksdagen besluta om att göra Uganda till program-land – – –. Förslaget är en skandal och vittnar om regeringens och SIDAs cynism när det gäller demokrati och mänskliga rättigheter utanför Sveriges gränser."

Här vill jag säga att vi moderater som enda parti avvisar förslaget. Folkpartiet ökar anslaget med 10 milj.kr.

För det första tror vi inte på programlandsprincipen. Projektmetoderna måste vara bättre. För det andra är Uganda en diktatur. Magnus Brohult kom från Uganda för några dagar sedan och har alltså en hel del att berätta. Visst får det finnas partier, berättar Magnus Brohult; det säger också den svenska regeringen. Men hävdar man en annan åsikt än presidenten och diktatorn så försvinner man. Var god observera, ärade kammarledamöter: då försvinner man.

Visst råder det pressfrihet, säger den svenska regeringen. Men är journalisten kritisk, försvinner hon eller han, skriver Magnus Brohult. I bästa fall blir det rättegång. Domen blir förräderi. Sedan försvinner journalisten. Det är Uganda. Och med Uganda skall vi ha biståndssamarbete!

Det är uppseendeväckande att regeringen så demonstrativt struntar i vår debatt om demokrati i våra programländer.

Utskottsbetänkandet är omfattande. Jag har berört enbart några av frågorna. Inger Koch och Eva Björne skall komplettera. Jag måste slutligen bara markera vårt avståndstagande från förslaget att slå ihop IMPOD, Swedfund och SIDAs industribyrå till det som nu skall heta SITCO. Förslaget bygger för det första på skrivbordsbyråkraters vänsterflum. För det andra bygger det på brist på kunskaper och erfarenheter från import- och exportverksamhet i näringslivet. Om det skulle bli en annan regering i höst är en av mina förhoppningar på den regeringen att frågan omprövas.

Slutligen vill jag vädja till utskottets ledamöter att begära rösträkning på så få reservationer som möjligt. Det är ju väldigt många i det här betänkandet. Vi har viktigare saker att göra än att sitta här i timmar och räkna röster på varenda reservation. Således kommer jag att begära rösträkning bara på en enda, nämligen nr 14. Att vi står bakom alla våra övriga reservationer är självklart, fru talman.

Anf. 2 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Sverige har mer än 30 års erfarenhet av offentlig biståndsverksamhet. Och långt innan statlig u-hjälp var påtänkt bedrev missionen för mer än hundra år sedan verksamhet i flera u-länder.

Vilka lärdomar och slutsatser kan vi dra av alla dessa år av u-landsbistånd i olika former? Vilka är resultaten av alla dessa satsningar? Gör biståndsmiljarderna någon nytta? Kort sagt: När hjälpen fram?

Det finns inga enkla och entydiga svar på dessa frågor.

En erfarenhet som jag tror att vi alla kan skriva under på är att bistånd är svårt. Det är komplicerat att arbeta i fattiga länder just på grund av att de är fattiga. Riskerna att misslyckas är påfallande och uppenbara. Där exempelvis analfabetism råder är det svårt att nå fram med rätt information. Där infrastruktur saknas i form av vägar, broar och transportmedel är det svårt att arbeta effektivt. Det som vi i vår del av världen tar för givet vad gäller snabba kommunikationer, postgång, telefon etc. existerar inte eller fungerar dåligt i många biståndsländer.

Och svårigheterna är särskilt stora i den länderkrets som prioriteras i det svenska biståndet, nämligen de allra fattigaste länderna. Och många gånger är det också svårt att mäta och bedöma resultaten. Det kan ta 20 år eller mer innan en biståndssatsning kan utvärderas tillfredsställande i fråga om måluppfyllelse.

Problemen får dock inte leda till uppgivenhet. Tvärtom. Det gäller att utvärdera, försöka dra de rätta slutsatserna och göra biståndet än mer effektivt och ändamålsenligt.

Men visst kan svårigheterna synas vara oöverstigliga och en viss uppgivenhet förmärkas när vi kan konstatera att klyftan mellan rika och fattiga i världen ökar i stället för att minska och att den ekonomiska utvecklingen i många u-länder alltjämt är mycket svag. På många håll, främst i Afrika söder om Sahara, håller den inte ens jämna steg med befolkningsutvecklingen. I Latinamerika är levnadsstandarden för miljoner människor i dag lägre än den var i början av 70-talet, och i Afrika har den fallit tillbaka till nivåer som vi inte upplevt sedan 60-talet.

Och trots att det byggs allt fler skolor och att allt fler barn får lära sig läsa, skriva och räkna ökar analfabetismen i världen. Det beror i sin tur på att utbyggnaden av undervisningen släpar efter i förhållande till befolkningsökningen. Bryts inte trenden har vi en miljard analfabeter i världen år 2000.

Missionen uppmärksammade naturligtvis i början av sin verksamhet analfabetismen och byggde skolor och satsade på undervisning. FN hade förra året en kampanj för läskunnighet – läskunnighetsåret 1990 – där målsättningen är att in på 2000-talet utrota analfabetismen.

Men allt är naturligtvis inte dystert. Det finns klara tecken på att bistånd lönar sig – att bistånd ger resultat.

Under de senaste tre årtiondena har det skett avsevärda förbättringar i u-länderna som helhet. Medellivslängden har exempelvis ökat från 46 år 1960 till 62 år 1987. Läskunnigheten bland vuxna har ökat från 43 till 60 %. Dödligheten bland barn under fem år har halverats. Det kan man också utläsa av statistiken.

Vi får dock inte förledas av något slags genomsnittsstatistik. Många miljoner människor har inte fått det ett dugg bättre. Tvärtom. Många har rent av fått det sämre. Det beror dock inte, som vissa försöker påskina, på ett för generöst bistånd. Tvärtom! Resurserna är alldeles för knappa. Den internationella solidariteten sitter alltför trångt.

Rapporter når oss från Sudan och Afrikas Horn att barnadödligheten bland nyfödda där nu är 100 %. Alla nyfödda barn dör. Inga nyfödda överlever. Bara i Sudan och Etiopien beräknar FAO att 15 miljoner människor, kanske än fler, kommer att dö svältdöden på grund av otillräckliga skördar.

Orsaken är två års torka och långvariga inbördeskrig. Vapenhandel och krigföring är några av de stora bovarna och skäl till att hjälpen inte når fram.

Enligt FNs och FAOs världslivsmedelsprogram är mer än 20 miljoner afrikaner beroende av livsmedelshjälp under 1991. Här gäller det för den rika världen att ställa upp solidariskt för att lindra svälten och nöden.

Nu gäller det att *öka* resurserna vad gäller biståndS- och katastrofhjälp, inte minska dem. Att minska biståndet, som allt fler röster allt högljuddare talar för i dag – vi har hört det redan här i dag – är ett stort misstag och går inte att trovärdigt försvara.

Det är onekligen oroande att i detta sammanhang se hur den socialdemokratiska regeringen undan för undan urholkar det svenska biståndslöftet – enprocentsmålet.

För femte gången sedan regeringsskiftet 1982 föreslår nu regeringen besparingar som drabbar u-landsbiståndet. Och stöd för detta får man från moderat håll.

Att moderaterna är beredda att göra kraftiga nedskärningar på biståndet har vi fått erfara gång efter annan. Moderaterna hymlar ingalunda med detta; vi har hört det här i dag. Öppet redovisar man i sina motionsförslag var och hur mycket man är beredd att skära – neddragningar som uppgår till miljardbelopp. Regeringen däremot dribblar enligt min uppfattning med enprocentsmålet och försöker påskina att man trots allt uppfyller detta.

Regeringens teknik för att minska biståndet har varierat under åren:

- I regeringens första budget efter regeringsskiftet, dvs. budgeten för 1983/84, genomfördes en dubbelräkning av anslaget genom att outnyttjade reserver på 228 milj.kr. användes för att finansiera nya utgifter. Pengarna räknades alltså två gånger.
- 1984/85 lades biståndet 150 milj.kr. under enprocentsramen.
- 1986/87 genomfördes åter en dubbelräkning.
- För ett år sedan beslutades att 900 milj.kr. av anslaget för u-landsbistånd under tre år skulle satsas på stöd till Öst- och Centraleuropa.
- I år, i det betänkande vi i dag har att ta ställning till, driver socialdemokraterna igenom – även denna gång med hjälp av moderaterna – att 700 miljoner för flyktingmottagning, som tidigare har betalats via arbetsmarknadsdepartementet, i fortsättningen skall tas från anslaget för u-landsbistånd. En helt ny princip för beräkning av det svenska biståndet knäsätts här, som innebär ett svek mot enprocentsmålet och som kraftigt urholkar detsamma.

Folkpartiet liberalerna ställer inte upp på dessa nedskärningar. I stället satsar vi mer än 1 miljard utöver regeringens förslag till u-landsbistånd i kommande budget. Vi kommer inte att sluta tjata om procenten. Även om det står i Liberal debatt, kommer folkpartiet liberalerna att stå fast vid enprocentsmålet och att vilja gå vidare utöver detsamma. Det är riktigt att vårt mål på sikt är 2 %. Det kan låta ambitiöst, men jag är övertygad om att det är detta vi behöver ha inför 2000-talet, om vi skall få en rättvisare värld.

Man frågar sig onekligen vad det är som håller på att ske med socialdemokraternas förhållningssätt till u-landsbiståndet. Varför dessa löftesbrott, som jag har pekat på? Varför sviker socialdemokraterna enprocentsmålet på

detta flagranta sätt gång efter annan? Kanske vi kan få svar från biståndsministern här i dag.

Biståndsministern har ju i artiklar, i intervjuer och även här i kammaren vid ett flertal tillfällen framhållit att enprocentsmålet skall ses som ett golv och inte som ett tak. Biståndsministern har därmed låtit påskina en vilja att gå vidare med påbyggnad utöver enprocentsramen. Därav ser vi dock inget. Tvärtom. Biståndet till världens allra fattigaste urholkas undan för undan, som jag här har visat.

Ett påstående som allt oftare dyker upp i dagens biståndsdebatt är att det viktiga inte skulle vara storleken på biståndet, utan snarare hur effektivt biståndspengarna används. Dylika påståenden används sedan som argument för att sänka biståndsanslagen. Man får det att framstå som om det skulle finnas ett motsatsförhållande mellan biståndets storlek och dess effektivitet. Det kan låta bestickande. Högt och ökande bistånd skulle vara lika med ineffektivitet, lågt och minskande bistånd lika med effektivitet. Det är ett enligt mitt tycke krystat argument, som absolut inte håller. Är det månne detta resonemang som regeringen lockas av när den nu urholkar biståndet?

Självklart gäller det att använda varje biståndskrona effektivt. Det är jag den förste att skriva under på. Inte tu tal om annat. Allt annat vore förödande för biståndsviljan och trovärdigheten för biståndet som sådant. Varje ineffektivt använd biståndskrona drabbar ju någon eller något på ett negativt sätt.

En central uppgift vid utformandet och effektiviserandet av vårt bistånd måste därför vara att stödja, uppmuntra och på olika sätt bidra till utvecklingen av demokratiska samhällssystem med respekt för mänskliga rättigheter samt uppbyggande av fungerande marknadsekonomier. På dessa tre områden – främjande av demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi – har åtskilliga misstag begåtts i svensk biståndspolitik under årens lopp. Det har varit dyra läropengar och vissa misstag görs naturligtvis fortfarande. På dessa områden måste vi bli mycket tydligare och klarare i dialogen med mottagarna. Vi måste ställa krav.

Onekligen har frigörelsen i Östeuropa påverkat det politiska klimatet i många u-länder till det bättre. När de misslyckade plan- och regleringsekonomierna i de kommunistiska diktaturerna nu brutit samman och brutalt visats upp i all sin nakenhet, förljugenhet och grymhet, har det onekligen påverkat det politiska klimatet i många u-länder. En rad av dessa länder, som attraherats av locktoner från kommunistiska östdiktaturer, börjar inse denna ideologis grymma värld och bristande förmåga att forma ett mänskligt samhälle med chans till utveckling. Inget bistånd kan kompensera de skador som korruption och planekonomi skapar.

Nu ser vi dock vissa hoppingivande signaler i flera länder. Vi kan se dem i Moçambique. Vi får rapporter därifrån om att man skall införa ett flerpartisystem, även om man naturligtvis har bekymmer med krigföringen med RNM-gerillan. Det ser också hoppfullt ut för Zambia, Zimbabwe och Angola. Jag fick ett papper i min hand i dag där det stod att man planerar ett allmänt val i Angola nästa år. Kap Verde har just haft fria val. Namibia är ett bra exempel på ett land med flerpartisystem. Visst finns det ljuspunkter. Det gäller nu att stödja och uppmuntra dessa länder samt ge vårt bidrag.

Det är givetvis en lång och svår demokratiseringsprocess som förestår, där många bakslag kommer att inträffa. Men det vi på flera håll ser i dag är trots allt en positiv förändring, som ökar möjligheterna för att biståndet skall göra nytta. Det svenska biståndet står inför nya och spännande uppgifter i samband med att reformer i riktning mot demokrati och marknadsekonomi genomförs. Det skall vi försöka se optimistiskt på och understödja på alla sätt.

Vi måste vara tydliga i dialogen med våra mottagarländer. Jag delar den uppfattningen med Alf Wennerfors. Vi måste också vara beredda att reagera med frysning och sänkning av landramar om vi kan skönja en utveckling i felaktig riktning. De biståndsmedel som då frigörs kan med fördel föras över till länder där förutsättningarna är bättre. Värdet av pluralism, flerpartisystem, marknadsekonomi och mänskliga rättigheter måste alltid betonas i samtal och överläggningar med våra mottagarländer.

Till sist hänger det dock på u-ländernas egen politik om deras ekonomi skall kunna lyfta de breda folklagren till en anständig levnadsnivå. Därför är det angeläget att den svenska biståndspolitiken formas mot denna bakgrund och med realistiska föreställningar om vad bistånd kan åstadkomma.

Det allra viktigaste den rika världen kan göra är att främja frihandel och öppna sig för import från fattiga länder. Det är framför allt genom handel och egen export som u-länder kan utvecklas. Om vi hade haft en fri internationell handel råder det inget tvivel om att situationen i t.ex. Afrika skulle ha varit annorlunda och bättre i dag.

Solidariteten med världens fattiga är grunden för det svenska u-landsbiståndet, och det är bevekelsegrunden för att vi i folkpartiet liberalerna envist och enträget pläderar för högre nivåer och effektivare användning av biståndsmedlen. Båda de greppen behövs. Det gäller att gå vidare från 1 % och bygga på med ytterligare bistånd. Världen blir uthärdligare att leva i först när vi, och andra, är beredda att visa solidaritet även med människor som vi inte känner och aldrig någonsin kommer att möta.

Fru talman! Biståndsverksamheten är omfattande. Jag har här bara snuddat vid några av de uppgifter som vi står inför och som vi måste finna lösningar på. Mycket mer kan sägas exempelvis om befolkningsexplosionen. Jag läste förresten Alf Wennerfors artikel i just Liberal debatt. Det var en bra artikel om bekymret med befolkningsökningen och dess konsekvenser. Likaså kan mycket sägas om u-ländernas svåra miljöproblem, deras skuldkris, FNs roll, där satsningar på det multilaterala biståndet från svensk sida enligt folkpartiet liberalerna måste öka.

Av folkpartiet liberalernas reservationer till betänkande 15 framgår vilka prioriteringar vi gör och vilken biståndspolitik vi vill föra. Charlotte Branting och Ylva Annerstedt kommer senare att ta upp områden som jag här inledningsvis bara har snuddat vid.

Jag kommer inte att yrka bifall till samtliga reservationer, utan nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna 2, 5, 7, 15, 35, 110, 121 och 151. Jag kommer också att följa Alf Wennerfors råd att inte begära votering för var och en av dessa. Naturligtvis står jag bakom de övriga reservationer som folkpartiet undertecknat.

Anf. 3 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! Karl-Göran Biörsmark talar, som vanligt, mycket bra och nyanserat. Det är utmärkt att han påminner oss – vi är ju alla mycket medvetna om den saken, men det bör sägas i en sådan här debatt – om att detta med bistånd är svårt. Men Karl-Göran Biörsmark fortsätter med att kräva ytterligare resurser. Jag tycker att det är märkligt. Vi vet ju att det brister i fråga om SIDAs förmåga *för närvarande* att genomföra projekten på ett fullt tillfredsställande sätt, dvs. att göra biståndet tillräckligt effektivt – detta sagt med tanke på att det dessutom blir reservationer med nuvarande anslag. Detta tycker jag alltså är mycket märkligt.

Ja, vi föreslår öppet en nedtrappning av biståndet när det gäller länder med diktatur, länder där brott begås mot de mänskliga rättigheterna. Vi menar att det inte går att komma till rätta med sådana länder på något annat sätt. Vidare anser vi att det verkligen är fel att stödja en diktator. Därför är det mycket märkligt att Karl-Göran Biörsmark och folkpartiet så entydigt stöttar framlagda förslag om att göra Uganda till ett programland. Hur kan ni skriva och tala om kravet på demokrati, om detta med en flerpartistat, om fri marknadsekonomi och om respekten för de mänskliga rättigheterna samtidigt som ni vill vara med om att göra Uganda till ett programland och t.o.m. plussa på anslaget i fråga med 10 milj.kr.?

Sedan vill jag påminna om att vi ännu inte vet hur det kommer att bli med Angola. Vi har visserligen alla fått besked i dag om den aktuella uppgörelsen. Men en liknande uppgörelse träffades ju för två år sedan, och därav blev ingenting. Vi får nog avvakta litet. Vi får alltså innerligt hoppas att det här kommer att göra Angola till ett mera demokratiskt och fredligt land.

Anf. 4 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att Alf Wennerfors, jag och övriga här i kammaren är intresserade av och även har en gemensam målsättning, nämligen att vi när det gäller de länder som vi diskuterar skall få se en demokratisk utveckling, att man har respekt för de mänskliga rättigheterna och att yttrandefrihet får råda. Medlen för att nå dithän kan variera något. Moderaterna säger att detta mål bäst kan uppnås genom att biståndet minskas med 1 miljard. Men det är inte bara så, att nedskärningar görs beträffande vissa länder och att pengar då kan gå till vissa andra. Så är det alltså inte. Vad som gäller är en total nedskärning om 10 %.

Sedan är det viktigt att vi inte får dubbla signaler från Uganda. Jag har själv haft tillfälle att besöka Uganda och att resa omkring i det landet. Jag har då resonerat med regeringsledamöter, som har sin syn på dessa saker och sina problem att brottas med. Vidare har jag haft tillfälle att träffa företrädare för oppositionen – som i Uganda, liksom är fallet i andra biståndsländer, jobbar under svåra betingelser. Men om man ser till Ugandas utveckling under perioden från Idi Amins tid och framåt, finner man att det onekligen är så, att det i dag finns ett visst hopp med tanke på den besättning som regeringen i landet i dag har. Det är min bedömning. Många av regeringsledamöterna har för övrigt fått utbildning här i Sverige och har även studerat vid svenska universitet. Jag träffade landets justitieminister så sent som för 14 dagar sedan. Man försvarar de mänskliga rättigheterna och jobbar med

dessa saker. Men flyktingar strömmar obehindrat in i landet från grannländerna. Dessutom har landet varit så gott som bankrutt. Det är alltså klart att det finns bekymmer. Visst kan överträdelser förekomma. Ja, jag är säker på att så sker. Men detta, tycker jag, får inte dölja landets utvecklingsmöjligheter. Därför tycker jag att det vore att ge fel signal att nu säga att vi drar in vårt stöd till landet. I och för sig gör ju inte moderaterna heller det. Ni moderater vill ju också ge 110 miljoner till Uganda, även om ni inte vill se Uganda som ett programland.

Jag menar alltså att de här pengarna är värdefulla och att de kan vara ett medel för att stötta den regim som i dag verkar i landet. Tar vi inte den här chansen nu, finns risken att Uganda glider tillbaka igen. Kanske får man då en regim av Idi Amins typ, och det vore etter värre.

Anf. 5 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! Av det senaste inlägget, som innehöll många budskap, framgår helt klart att Karl-Göran Biörsmark är mycket medveten om vad som händer i Uganda just nu och som sammanfaller med det som Magnus Brohult rapporterar i dag i en artikel på kultursidorna i Svenska Dagbladet. Det handlar alltså inte om åsiktsfrihet. Det får finnas olika partier. Men den som hävdar en annan ståndpunkt än den som president Musuveni har åker så att säga in någonstans. Vederbörande "försvinner" som jag sade i mitt huvudanförande.

Visst säger man att det råder pressfrihet. Men den journalist som skriver någonting som inte tilltalar herr presidenten försvinner. Jag kan inte förstå att Karl-Göran Biörsmark kan säga att han känner till förhållandena och att han t.o.m. har varit i landet. Samtidigt skrivs det ju och sägs att vi måste ställa krav på en demokratisk utveckling. Vi måste ställa krav beträffande respekten för de mänskliga rättigheterna. Här kommer ni med två olika budskap, och det tycker jag verkligen är synd.

Anf. 6 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte skrivit under på det som Magnus Brohult säger i sin artikel i Svenska Dagbladet i dag. Jag har bara visat på att det visst finns bekymmer. Men jag har inte uppfattat att dessa skulle vara så långtgående som det framgår av den här artikeln.

I Uganda finns det i dag trots allt en helt annan strävan att uppnå demokrati än som tidigare var fallet. Det finns pressfrihet. Vidare finns det möjligheter för oppositionen i koalitionen att arbeta. Vi kan inte ha en måttstock av samma modell som den svenska när det gäller dagens krav på att det skall vara samma situation som i västerlandet och i Sverige. Det här är i stället en process. Poängen med att vi stödjer flera av de här länderna – det handlar ju inte bara om Uganda utan också om andra länder som inte i dag har ett demokratiskt system av västerländsk och svensk modell – är, det är ju vad vi hoppas på, att vi genom detta stöd, genom de överläggningar som vi har chans att ha i Uganda och där svenska representanter kan sitta ned tillsammans med den ugandiska regeringen och föra fram synpunkter, kan ha nära kontakter och stödja de krafter som finns i landet. Det är motiveringen till att vi vill gå den här vägen. Det går alltså inte att bara åka ned till de här

länderna och säga att vi skär ned på eller tar bort biståndet och att man sedan får sköta sig själv. Vi vill vara med i processen och ge vårt bidrag. Det är bevekelsegrunden för vårt agerande i det här sammanhanget.

Anf. 7 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Världsfattigdomen är någonting som angår oss alla, oavsett var i världen vi råkar bo. Det är lätt när man lever i ett land som Sverige att någonstans få uppfattningen att det naturliga, det normala är att få leva under god komfort, god trygghet när det gäller att få mat för dagen, ha någonstans att bo, vara välklädd och få den utbildning och läkarvård osv. som man behöver. Men verkligheten för de allra flesta människor på vår jord är en annan. Vi vet det teoretiskt. Vi läser om det i tidningarna och vi ser det på TV, vi kanske gör ett sporadiskt besök ibland i ett u-land och ser att verkligheten för de flesta människorna i vår värld i början av 90-talet är att leva i en ständig kamp för att få livets absoluta nödtorft och att ofta misslyckas i denna kamp.

Världsfattigdomen är en angelägenhet för alla i världen, därför att världsfattigdomen innebär också att de grundläggande försörjningsförutsättningarna för människor på denna jord successivt urgröps i form av ökenutbredning, jordförstöring, uthuggning av regnskogar, växande storstadsslum osv. Det handlar i grunden om att gemensamt säkerställa överlevnadsbetingelser för människor på vår jord. Där har naturligtvis vi som är bäst rustade med ekonomiska resurser och kunskapsmässiga resurser ett särskilt stort ansvar. Det är naturligtvis också så att vi aldrig kan hoppas på en fredlig värld om vi inte kan skapa en någorlunda rättvis värld.

Mot denna bakgrund, fru talman, är det ganska deprimerande att se hur litet världssamfundet under de gångna årtiondena har lyckats åstadkomma i arbetet för att skapa drägliga levnadsbetingelser för alla människor på jorden. Mänskligheten har presterat många storverk under efterkrigstiden, tekniska under av olika slag. Men vi har inte lyckats klara en rimlig försörjning för huvuddelen av denna planets invånare. Som Karl-Göran Biörsmark beskrev det är det t.o.m. så att det är fler som lever i elände i dag än det var för 20 eller 30 år sedan. Det är ett stort underbetyg åt världssamfundets arbete på att skapa rättvisa i världen.

Det här har naturligtvis flera orsaker. En viktig orsak är helt enkelt en bristande ambitionsnivå. Världens rika länder tycker inte att de här problemen är viktiga nog och är inte beredda att satsa resurser nog. När t.ex. moderaterna gör gällande i Alf Wennerfors anförande här att det stora problemet skulle vara att det satsas för mycket resurser på biståndet, då är det naturligtvis kvalificerat nonsens. Problemet är naturligtvis inte att för stora resurser används för att råda bot på världsfattigdomens problem. Bekymret är att det satsas alltför litet, att vi inte är beredda att avstå tillräckligt mycket. Men det är inte bara en fråga om resursernas storlek, utan naturligtvis också en fråga om hur resurserna används, om man använder rätt metoder i biståndet, om världsekonomin i dess helhet är organiserad på rätt sätt. Det går nämligen med fog att hävda att samtidigt som vi ger en del med den ena handen, tar vi tillbaka ganska så mycket med den andra. Vi har en ekonomisk världsordning som har skapats av de rika länderna och existerar på de rika ländernas

villkor. Det här illustreras ganska konkret av att resursflödet från u-länderna till i-länderna är större än det är från i-länderna till u-länderna.

Sverige spelar av tradition en ganska progressiv roll när det gäller u-landspolitiken. Men det innebär naturligtvis inte att inte också vi måste besinna vilken politik vi för och pröva om den är den mest ändamålsenliga utifrån ambitionen att skapa rimliga levnadsvillkor för alla människor i världen. Också vi har anledning att fundera över t.ex. resursflödets storlek, i synnerhet nu när den socialdemokratiska regeringen med stöd av moderata samlingspartiet i praktiken går ifrån enprocentsmålet. Det här är allvarligt. Det är allvarligt därför att det innebär att vi själva tummar på vår solidaritet med de fattigaste människorna i världen. De pengar som har lovats till deras utveckling använder vi i stället för att finansiera de insatser som vi vill göra i Öst- och Centraleuropa och för att finansiera våra egna kostnader för flyktingar som vi tar emot här i Sverige.

Det här får till följd också att våra möjligheter att gå till andra rika länder och kräva att de skall öka sina insatser och visa en större solidaritet med tredje världen urgröps. Det är inte lätt för oss att kritisera andra länder som tar pengar från sitt u-landsbistånd för att finansiera stöd till östeuropeiska länder när vi själva gör det. Vi kan inte heller kritisera andra länder som på andra sätt manipulerar med de uppsatta målen för biståndet, t.ex. genom att täcka inhemska kostnader för flyktingmottagning. När det gäller just flyktingmottagningen kan vi i och för sig acceptera att man använder biståndspengar för insatser som är utformade för att göra det möjligt för flyktingar att återvända till sina hemländer, om det är u-länder, och bidra till en uppbyggnadsinsats eller att resa till andra länder i tredje världen och göra en biståndsinsats. Men kriteriet att våra biståndsmedel bara skall användas för insatser för att främja utvecklingen bland de fattigaste länderna i tredje världen får vi inte rucka på.

Det är viktigt att vi får en samlad och sammanhållen u-landspolitik. Olika utvecklingsländer har olika behov och olika förutsättningar. I de länder som har kommit en bit på vägen i sin tekniska och industriella utveckling spelar det särskilt stor roll vilken handelspolitik vi medverkar till. Man talade på 70-talet mycket om en ny ekonomisk världsordning. Det var när man var rädd att oljeländer och andra råvarurika länder skulle bilda kartell och ställa krav på i-länderna. Numera diskuteras inte detta särskilt mycket. Det är synd, därför att det är inget tvivel om att det är väldigt mycket i handelsvillkoren, villkoren för kapitalflöden, terms of trade, som grunden läggs för många fattiga länders utvecklingsmöjligheter. Debatten om hur man skapar en rättvis ekonomisk världsordning måste återupptas och leda till insatser för att få rättvisare spelregler på världsmarknaden.

Vi måste underlätta för fattiga länder att kunna ta del av den kunskap och den teknik som de behöver för sin utveckling. Vi måste hjälpa till att utveckla teknik som är anpassad till fattiga länders förutsättningar, som tar vara på deras komparativa fördelar, som kan fungera i de miljöer som finns i de fattiga länderna och som också är miljöanpassad.

För de allra fattigaste länderna är det naturligtvis fortfarande det regelrätta biståndet som är av störst betydelse. Här finns det också anledning att diskutera formerna för och inriktningen på vårt bistånd.

Vi tillämpade länge en princip för vårt bistånd, där vi valde ut ett antal länder, vilkas allmänna utvecklingspolitik vi uppfattade som gynnsam. Sedan ställde vi många gånger tämligen okritiskt upp på de önskemål som dessa länder framförde. Från principiella utgångspunkter var detta en ganska tilltalande princip, som innebar en respekt för dessa länders egen integritet. Men i praktiken ledde denna princip till att Sverige medverkade till åtskilliga stora prestigeprojekt med tvivelaktig utvecklingseffekt, åtminstone i förhållande till insatsens storlek. Bai Bang kan här tjäna som en symbol. Eller också gav vi oss in på projekt som hade stark ideologisk motivering, men där de reella konsekvenserna var högst tvivelaktiga. Projektet med Ujamaabyar i Tanzania, där vi medverkade på ett hörn, kan illustrera den här typen av felprioriteringar.

Numera är vi mera kritiska. Vi ställer villkor, och då har vi i stället anpassat vår biståndspolitik i väldigt hög grad till Världsbankens och Internationella valutafondens prioriteringar. Här finns en annan fälla, nämligen att vi alltför mycket inriktar oss på balansproblem på nationell nivå, på u-ländernas möjligheter att anpassa sig till världshandelns villkor, på att de skall betala igen lån sedan 70-talets låneboom osv. Det finns då stor risk för att de verkligt fattiga människornas behov på lokal nivå kommer i kläm.

Vi måste göra en mer självständig analys av vilken typ av insatser vi ser som angelägna att stödja. Vi måste försöka definiera vilka som är de mest överhängande globala problemen, som vi har ett ansvar att medverka till en lösning av. Det handlar mycket om att tillfredsställa de grundläggande försörjningsmöjligheterna för de fattigaste människorna i de fattigaste länderna. Det gäller att stoppa en fortgående miljöförstörning, att säkerställa långsiktiga försörjningsmöjligheter, att utveckla jordbruk med anpassad teknik samt att utveckla råvaruförädling och småindustri på det lokala planet. Dessutom gäller det att också främja en social och demokratisk utveckling.

Apropå den demokratidebatt som har blossat upp här, vill jag säga att en demokratisk utveckling är en absolut förutsättning för utveckling på alla andra områden. Därför måste strävandena att främja en demokratisk utveckling vara det grundläggande i vårt bistånd. Men då kan man inte göra det så enkelt för sig som moderaterna gör. Moderaterna menar att vi skall skära av förbindelserna med de länder som inte uppfyller våra krav på demokrati. Detta är naturligtvis en bekväm hållning, om ens strävan är att skära ned biståndet så mycket som möjligt. I själva verket måste vi besvära oss med att göra en analys av våra insatser i varje enskilt fall och bedöma huruvida dessa insatser främjar en demokratisk utveckling eller inte. Ett bistånd kan naturligtvis vara demokratifrämjande också i länder som har brister från demokratisk synpunkt. Ett sådant bistånd måste vi kunna ställa upp på också framgent. Brister i demokratin är ofta en del av underutvecklingen, men vi skall ställa krav på att det skall finnas förutsättningar att verka i en demokratibefrämjande riktning.

Vi i centerpartiet anser att det är viktigt med ett helhetsgrepp när det gäller biståndS- och u-landspolitiken, där den rena biståndspolitiken vägs samman med vår handelspolitik och med vår internationella miljöpolitik, där vi väger samman bilateral politik med vårt agerande i internationella organ. Det behövs en omprövning av våra biståndsmetoder och vår inriktning.

Vi i centerpartiet anser nu tiden mogen för en ny u-landspolitisk utredning, som tar just detta helhetsgrepp på vårt bistånd. Detta har vi utvecklat närmare i reservation 24, som jag härmed yrkar bifall till och som jag också kommer att begära votering om.

Vi i centerpartiet har också i en lång rad reservationer utvecklat vår inställning till olika anslag. Detta kommer delvis att längre fram i debatten närmare beröras av Birgitta Hambraeus och Karin Söder. Vi kommer bara att yrka bifall till ett fåtal reservationer, men vi står självfallet bakom det som sägs också i övriga reservationer med centern som reservant eller medreservant.

Sammanfattningsvis är tiden nu kommen för en förnyelse av biståndspolitiken, där vi tar vara på erfarenheter från gångna år, såväl allt det goda som har uppnåtts, men också de allvarliga bekymmer som det finns anledning att hysa för utvecklingen i tredje världen, och för vår hittillsvarande oförmåga att få till stånd den positiva utveckling som skulle behövas.

Anf. 8 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! Vice ordföranden i utskottet Pär Granstedt sade att mina kommentarer till den onödiga debatten om enprocentsmålet och min förvåning över att partier framför krav på tvåprocentsmål var nonsens. Så länge det ligger stora reservationer, dvs. oanvända biståndspengar, i riksbanken tar jag faktiskt lätt på Pär Granstedts omdöme om att mina synpunkter skulle utgöra nonsens. Det påstås att reservationerna efter flera år är 8 miljarder kronor. Hur förklarar Pär Granstedt att det ligger 8 miljarder kronor oanvända biståndspengar i riksbanken?

Pär Granstedt sade att förutsättningarna för demokrati är grundläggande för biståndsverksamheten. Jag instämmer helt i detta. Vidare sade han att vi skall ställa krav och det är ungefär vad regeringen säger. Men på vilket sätt skall ni ställa krav? Samtidigt säger ni att vår metod är fel. Det är fel att ställa villkor och att trappa ned biståndet för att få till stånd en ändring. Om Pär Granstedt blir biståndsminister i en eventuell borgerlig regering i höst, då blir det han som skall åka runt och göra precis som den nuvarande biståndsministern gör, tala allvar med envåldshärskare och diktatorer. Den snälle farbrorn från Sverige kommer och talar allvar med envåldshärskare, som inte bryr sig ett endaste dyft om vad han säger. Är det så det skall bli?

Anf. 9 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! När jag säger att det är nonsens att hävda att problemet skulle vara för mycket bistånd är det naturligtvis därför att behoven egentligen är mycket större, dvs. att det totalt sett behövs ett mycket större biståndsflöde från de rika länderna till de fattiga. Jag tycker att det är viktigt att slå fast detta och att man inte automatiskt får bättre kvalitet därför att man minskar biståndet. Sedan är det mycket möjligt att vi behöver ge SIDA större administrativa resurser. Men det åstadkommer man ju inte genom nedskärningar, utan då får vi vara beredda att lossa på penningpungen litet mer. Om moderaterna vill ställa upp på det tror jag nog att vi kan lösa detta problem.

Det är väl ändå så att styrelseledamoten i SIDA Alf Wennerfors borde vara bättre underrättad om reservationer än vad han tycks vara. Mängden

reservationer beror i och för sig inte på någon oförmåga att hitta användningsområden, utan det har att göra med anslagstekniken. Den innebär att man binder pengarna till vissa projekt. Sedan är det klart att det kan uppstå förseningar i projekt. Detta kan ske i Sverige när vi skall genomföra olika saker, t.ex. byggen. Och detta kan naturligtvis ske ännu lättare i fattiga länder med en dålig infrastruktur. Då är pengarna bundna, de är redan anslagna, och de blir reservationer. De allra flesta reservationer på SIDA är redan anslagna till projekt som skall genomföras men där det av olika skäl har blivit förseningar. Detta är något som är naturligt, och det måste man leva med.

Vi har sagt att man kanske skall ha en annan anslagsteknik, som innebär att om ett visst belopp inte kan användas för sitt ursprungliga ändamål skall det kunna användas för andra ändamål. Då skulle vi slippa reservationerna. Om moderaterna vill medverka till en sådan lösning som innebär en ökning av vårt totala resursflöde till u-länderna välkomnar vi naturligtvis det. Det kan dessutom finnas anledning att påpeka att SIDAs reservationer dessutom har minskat under senare år. Man har alltså fått ut pengarna.

Vi binder också pengar till internationella finansieringsorgan, vilket också är en anslagsteknik. Vi anslår hela beloppet, men sedan ropas det av under en längre tid.

När det till sist gäller demokratin vill jag påminna om vad jag tidigare sade, nämligen att vi skall analysera varje enskilt projekt och bedöma om det kan främja en demokratisk utveckling eller inte. I de fall vi kommer till slutsatsen att projektet inte kan främja en demokratisk utveckling på grund av de politiska förhållandena i landet och på grund av projektets art, då skall vi inte genomföra det och alltså inte satsa några pengar på det. Jag tror inte att det räcker med vänliga eller ovänliga samtal med diktatorer, utan vad vi måste göra är att avgöra effekten av de insatser vi gör. Men det är inte så enkelt som moderaterna föreställer sig, att om det finns brister i demokratin kan vi inte göra någonting, det kan vi i vissa fall, och då skall vi göra det.

Anf. 10 ALF WENNERFORS (m) replik:

Fru talman! Det som Pär Granstedt sade i sitt senaste inlägg när det gäller demokratin tyckte jag lät avsevärt mycket bättre än det som jag tidigare har hört från honom. Det gäller faktiskt att ställa villkor, och det hälsar jag med tillfredsställelse.

Men i dessa sammanhang handlar det om 8 miljarder. Det är rätt mycket pengar. Och när det gäller reservationerna på SIDA är det för närvarande fråga om 500–600 milj.kr. Det tycker jag inte är något att bråka om. Jag förstår mycket väl att det kan bli sådana reservationer. Men här är det alltså fråga om miljarder. Och då måste man väl ändå ställa frågan: Har biståndet varit på rätt nivå? Om vi tar hänsyn till inflation, värdeförsämring osv. har biståndet legat på ungefär samma nivå under ett stort antal år. Men det intressanta är att antalet anställda på SIDA, både här i Stockholm och ute på fältet, har ökat med 30–40 %. Jag undrar därför om man behöver anställa fler människor för att göra arbetet effektivare. Jag tror att det är fråga om andra fel. Det måste vara någon form av systemfel eller liknande.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! När det gäller demokratin sade jag i min replik nästan exakt detsamma som i mitt huvudanförande. Så om Alf Wennerfors är nöjd med vad jag sade i min replik kanske hans invändningar tidigare var litet omotiverade.

Vi är tydligen ense om att de reservationer som i dag ligger på SIDA inte är något särskilt stort problem. Och då kan vi släppa debatten om effektiviteten i fråga om det bilaterala biståndet, trots att det är detta som moderaterna vill skära ned. Men vi är tydligen ense om att SIDA förmår att göra meningsfullt bruk av de pengar man får. Det är bra om vi är ense på den punkten.

Beträffande det multilaterala biståndet beror de stora reservationer som finns där på en anslagsteknik som har att göra med bankerna, utvecklingsbankerna, Världsbanken osv., där man gör ett flerårigt åtagande. Hittills har vi haft den tekniken att i och med att detta åtagande görs anslås hela beloppet, trots att vi vet att det kan ta ett antal år innan dessa pengar ianspråktas. Detta går vi nu ifrån, vilket är mycket bra. Detta har nämligen varit ett sätt att i realiteten minska biståndet. Vi har anslagit pengar trots att vi vet att de inte skall betalas ut. Det är en dålig metod, eftersom det innebär att vi så att säga lägger oss på pengar i stället för att låta dem gå till biståndsändamål. Jag tycker att det är bra att moderaterna också är motståndare till denna anslagsmetod. Men Alf Wennerfors skall då veta att effekten av en annan anslagsteknik, som innebär att vi varje år anslår bara så mycket som skall ut det året, är att det totala biståndet ökar. Detta brukar ju i vanliga fall inte applåderas av moderaterna. Men om moderaterna nu stöder en anslagsteknik som innebär ett totalt ökat bistånd, tycker jag att det är en värdefull sinnesförändring av moderata samlingspartiet som man bara kan applådera.

Anf. 12 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Många hoppades att avslutandet av det kalla kriget skulle lägga grunden till en ny världsordning, där risken för krig skulle minska, klyftorna i världen överbryggas och social rättvisa skapas. Det kalla krigets väpnade konflikter utspelades i huvudsak i tredje världen. Det var i länder som Algeriet, Vietnam, Afghanistan, många länder i Afrika och Latinamerika som miljoner människor fick sätta livet till i konflikter som präglades av dragkampen mellan de två supermakterna. Det är klyftorna i världen mellan fattiga och rika, mellan mäktiga och maktlösa, mellan förtryckta och förtryckare som utgör grunden för hot om väpnade konflikter och som skapar osäkerhet på många håll i världen. I en del konflikthärdar har man nu lyckats ta steg mot förhandlingslösningar, men grundorsakerna för framtida instabilitet finns fortfarande kvar på många håll. Jag tänker då på framstegen i Sydafrika. Och vi får också hoppas på framsteg i Angola, i El Salvador och i Västsahara.

Det är i de fattiga länderna som man inte har råd till utbildning, och läskunnigheten är därför låg. Där kan gamla religiösa fördomar och etniska motsättningar utnyttjas för att sprida förenklade budskap och därigenom erövra makt. Jag tror att vi måste erkänna att det kan finnas ledare och hjältar i kampen mot imperialism och kolonialism som själva i maktställning kan utvecklas till förtryckare och bli ett hinder på vägen mot demokrati. Jag tror

att medvetenheten om demokratins utvecklingskraft och nödvändighet har ökat under de senaste åren i många u-länder, inte minst till följd av utvecklingen i Östeuropa.

De stora klyftorna i världen och massfattigdomen har inte försvunnit i och med det kalla krigets slut och det faktum att två stormakter har ersatts av en. Snarare växer klyftorna, vilket många talare här har påpekat.

De senaste 30 åren har världens befolkning ökat med 2 miljarder individer, och de kommande 30 åren väntas befolkningsökningen bli 3 miljarder. 80–90 % av denna befolkningsökning kommer att ske i den fattiga delen av världen. De rika folken kommer att utgöra en allt mindre del av jordens befolkning. Förutom att levnadsstandarden måste höjas i utvecklingsländerna måste den alltså höjas för många fler än tidigare och dessutom med hjälp av stagnerande eller sjunkande naturresurser. World Watch Institute uppger att hundratals miljarder ton matjord under de senaste åren försvunnit till följd av erosion och felaktiga brukningsmetoder. Bristen på rent vatten drabbar 1,75 miljarder människor. Det finns alltså betydande risker för stora bakslag för de framsteg som trots allt gjorts.

Skuldkrisen, de rika ländernas protektionism, sjunkande råvarupriser och risk för minskat bistånd, fortsatt miljöförstöring och hiv- och aidsproblematiken ger anledning till oro för framtiden på jordklotet.

Det är mot denna bakgrund fullständigt oacceptabelt att också vårt land sluter sig till dem som vill minska den del av BNP som går till direkt traditionellt bistånd. Tendensen till minskat bistånd till utvecklingsländerna finns över hela världen. Som utskottet påpekar sjönk biståndet från OECD-länderna mellan 1988 och 1989. Därefter torde det totala biståndet ha minskat på grund av att en stor del har fallit ifrån till följd av att stödet från statshandelsländerna har minskat. Dessa länder är nu själva i behov av stöd.

Vår anpassning till EG kommer att påverka vår utrikeshandel, och svårigheterna att upprätthålla enprocentsmålet kan komma att öka dels på grund av att skatterna måste anpassas nedåt, dels på grund av att krav på stöd till svagare regioner inom EG kommer att resas.

Klyftorna mellan nord och syd i vår värld har sin grund i en lång historia av ständig utsugning och plundring. Kolonialism, neo-kolonialism och imperialism har för syd genom århundrandena inneburit slavhandel, leverans av billiga råvaror, utnyttjande av billig arbetskraft och sedan något decennium tillbaka ett förödande skuldkrig, som sedan början av 80-talet inneburit en nettokapitalöverföring från tredje världen till de rika länderna.

På grund av den koloniala historien, hoten mot stabiliteten i världen och behovet av en anständig solidaritet måste enligt vår mening biståndet öka. Självfallet kan vi i vårt land inte lösa världens alla problem, men vi kan åtminstone försöka vara en spjutspets och envetet försöka stimulera andra länder att ta ett ökat ansvar. Det gör vi inte genom att minska vårt bistånd. Riksdagen borde kunna åstadkomma en avsiktsförklaring att öka biståndet. Det är först på mycket lång sikt som vi kan hoppas på en sådan utveckling att behovet av bistånd minskar. Den framtiden är, enligt min mening, mycket avlägsen. Finns det i dag dolda biståndsresurser måste medel självfallet kunna styras över till de områden där vi kan konstatera att behoven är enorma. Såvitt jag förstår pågår en sådan process. Delvis har vi i riksdagen

redan fattat beslut i den riktningen, t.ex. när det gäller stödet till Mellanöstern.

Ett krympande bistånd kommer sannolikt att leda till den sorgliga utvecklingen att en allt större del av biståndet får karaktär av katastrofbistånd. Vi ser redan nu att vi i den löpande budgeten grovt underskattat behovet av katastrofbistånd. Förutom katastroferna till följd av kriget i Persiska viken, svälten på Afrikas horn, krisen i Liberia och koleraepidemin i Latinamerika kan vi i dag nämna katastrofen i Bangladesh.

Porten till den nya världsordningen skulle enligt USAs president Bush vara säkerhetsrådets agerande och de allierades krigsinsats i Persiska viken. Vi levde några veckor med triumfatoriska hyllningar i massmedia till den amerikanska krigsinsatsen. Det s.k. kirurgiska kriget fick sina hyllningar av krigsnaivisterna också i vårt land. När man har försvarat detta krig har det t.o.m. funnits inslag av rasism. Oavsett om vi anser att kriget var den enda utvägen för att befria Kuwait eller inte borde vi vara eniga om att kriget är ett nederlag för de centrala principerna för internationella relationer. Allt mer har bilden av hur civilbefolkningen drabbats blivit klar. I krigets slutskede ingick också försöken att mot mycket dåliga odds få i gång ett nationellt uppror i Irak. Kriget och inbördeskriget har lett till ett gigantiskt flyktingproblem, som man nu brottas med i regionen och som kommer att fordra ett omfattande katastrofbistånd. Även den del av civilbefolkningen inne i Irak som inte består av shiamuslimer eller kurder har fått stora delar av sin infrastruktur sönderslagen och kommer under många år att få lida mycket av sviterna efter kriget.

I en rad utvecklingsländer har kriget i Persiska viken fått förödande konsekvenser. Hundratusentals gästarbetare i Kuwait har tvingats bli flyktingar, ofta i sina egna hemländer, i stället för att leverera inkomster till miljoner anhöriga. Till de särskilt drabbade hör palestinier, jordanier, egyptier, yemeniter, sudaneser, indier, srilankeser och invånare från Bangladesh. De höjda oljepriserna under 6 månader har försvårat transporter på en rad områden, bl.a. på livsmedelsområdet. Biståndspengar styrs till Mellanöstern och minskar utrymmet för bistånd till andra områden. För statsbudgeten i USA uppges själva kriget ha gått med vinst på grund av bidragen från de inblandade parterna, men för biståndsbudgetarna runt om i världen torde kriget gå med förlust. Den totala bilden av krigets konsekvenser har ännu inte tecknats, men när vi så småningom ser slutresultatet får vi med säkerhet anledning att fråga oss om kriget verkligen var värt sitt pris.

Fru talman! Vänsterpartiet har under en lång följd av år kritiserat Världsbanken och IMF och Sveriges följsamhet mot dessa organ. Följderna av deras politik är väl kända. "IMF-riots" är ett begrepp sedan lång tid tillbaka. Många internationella organisationer har kritiserat hänsynslösa strukturanpassningsprogram, finansiering av miljökatastrofer, folkförflyttningar m.m. Fattiga och svaga regeringar har inte haft något annat val än att gå med på de hårda krav som IMF har ställt och försöka förmå sitt folk att svälta sig igenom skuldkrisen. Enligt ett talesätt i en del länder består den nationella självbestämmanderätten för fattiga länder numera i rätten att hissa flaggan och sjunga nationalsången, medan IMF och Världsbanken bestämmer politiken. Delvis till följd av Världsbankens övertro på marknadskrafterna har

utvecklingen i Afrika lett till att BNP per capita nu är 15 % lägre än vid 80-talets början. De fattigas antal i Afrika har ökat och uppgår i dag till närmare 300 miljoner människor. En hårt ansträngd miljö kommer att försvåra livsmedelsförsörjningen. Förhoppningar knyts nu till det särskilda programmet för Afrika, där man försöker reparera de skador som den tidigare strukturanpassningen har förorsakat.

Efter ett årtionde har läget i de latinamerikanska länderna försämrats. BNP per capita har sjunkit med 8 % på tio år. Genom kraftig åtstramning av de offentliga utgifterna har sjuk- och hälsovård eftersatts, alfabetiseringskampanjer stoppats och satsningar på infrastruktur uteblivit. Resurserna har gått åt för att försöka öka exportinkomsterna. Det är enligt min mening troligt att den koleraepidemi som nu har brutit ut och som hotar miljoner människor på denna kontinent skulle ha kunnat undvikas, om man under 80-talet i stället hade satsat på att tillgodose elementära behov hos de enskilda människorna. Om inte människorna kan hålla sig friska utan rent av går under i epidemiska sjukdomar, om de inte kan läsa eller skriva, om de inte har tillgång till rent vatten omintetgörs också den ekonomiska utvecklingen. Hela strategin att under stora umbäranden för vanligt folk framtvinga exportsatsningar, vilkas inkomster skall användas för att betala räntor och amorteringar till den rika världens banker, är helt enkelt ingen utvecklingsteori. Det är en utsugningsteori. Vi har ansett att Sverige inte skall delta i strukturanpassningsprogrammen med tanke på den form som dessa har fått. Självklart har många länder behövt få ordning på sin ekonomi, men det borde kunna ske med en annan typ av omstruktureringsprogram, t.ex. enligt den modell som FN-kommissionen för Afrika har utarbetat.

Det är positivt att det i Världsbanken nu finns tendenser till att börja tänka om. I skriften om fattigdomen säger man att marknadskrafterna måste styras för att de fattiga skall få del av tillväxten. Generell tillväxt är tydligen *i sig* inte tillräckligt för att man säkert skall kunna få större resurser till de fattiga. Man börjar t.o.m. använda det förbjudna ordet jordreform. I skriften sägs också att hälsovård och massalfabetisering är viktiga saker. Vi får nu se om denna attityd också leder till praktiska resultat i den verksamhet som Världsbanken bedriver. Innan dess vill vi inte ändra vår kritiska hållning.

Enligt FN-stadgan är rättigheterna lika för små och stora nationer vid röstningsförfaranden, men i IMF gäller den graderade röstskalan: ju rikare land, desto fler röster. Allmänhet och parlament har föga insyn i dessa organs direktionsrum. Ett svenskt initiativ för att demokratisera IMF och Världsbanken är något som vi efterlyser i en av våra motioner.

Världsbanken har medgivit att dess stöd till utvecklingsprogram förorsakat miljöproblem. Frågan är hur allvarlig denna självkritik är. Under aktionsplanen för de tropiska regnskogarna planeras exempelvis en ökning av skogsavverkningen i Amazonas med 400–600 %, och i Nepal räknar man med en 250-procentig ökning av den industriella skogsproduktionen. Vad blir miljökonsekvenserna av dessa väldiga projekt?

I dagarna har vi här också fått information om det indiska Narmada-projektet, som också det står under häftig debatt.

Efter det att Kina lagt ned sin röst i säkerhetsrådet i slutet av november fick Kina ett lån från Världsbanken beviljat den 4 december, trots att banken

tidigare varit återhållsam med sitt stöd på grund av massakern på Himmelska fridens torg. Även Iran har fått lättnader. När det gäller s.k. realpolitik kan man lätt sopa kraven på mänskliga rättigheter under mattan. USA har i dagarna än en gång fått ta sig en funderare på sina relationer till Kina med anledning av uppgifterna om detta lands export av kärnvapenteknik.

Det är genom sin röststyrka som USA styr IMFs och Världsbankens politik. Detta har ju t.ex. också Vietnam drabbats av när landet förvägrats tillgång till mjuka IDA-lån på den internationella marknaden.

Om skuldkriget mot tredje världen har vi väckt en särskild motion, nr U252.

Det är bra att utskottet slår fast att skuldkrisen utgör ett allvarligt hinder för en ekonomisk och social återhämtning och för en hållbar utveckling. Utskottet konstaterar också att de hårdast drabbade länderna inte av egen kraft kommer att klara av sin skuldbörda. Krisen vid Persiska viken har, som jag nämnt, ytterligare förvärrat bördan för en del länder.

Sverige borde enligt vår mening göra gemensam sak med progressiva länder i en aktion för att stoppa skuldkriget mot de allra fattigaste länderna. Gärna ett moratorium med betalning av räntor och amorteringar följt av en omfattande nedskrivning av skulderna! Ansvaret för skulderna borde i större utsträckning kunna bäras av dem som en gång gav ut lånen utan ordentlig prövning. Bankerna har säkerligen också garderat sig för förluster på fordringar som de vet att låntagarna inte kommer att kunna betala.

Ett organ borde skapas som prövar skuldernas laglighet. Det kan ju vara envåldshärskare som Somoza i Nicaragua eller Marcos i Filippinerna som har tagit upp lånen, men sedan låtit en del av pengarna gå direkt till privata konton, kanske t.o.m. i långivarlandet. Då är det orimligt att fattiga människor som störtat despoter skall betala på sådana lån.

Nya grepp för att kraftigt reducera skuldbördan bör också kombineras med åtgärder mot protektionism i de rika länderna, för bättre råvarupriser och stabilare växelkurser och en ökad självförsörjning av livsmedel. Vi borde kunna börja tala om den nya ekonomiska världsordningen igen.

Herr talman! Det finns från vårt parti en lång rad yrkanden som utskottet avstyrkt. Av våra mer än 100 yrkanden har emellertid bortåt hälften tillgodosetts på ett eller annat sätt. Vi avser inte att yrka bifall till hela denna rad av yrkanden. Att reservationsmängden blir så stor beror på att vi hanterar en lång rad belopp, som vi kan ha olika meningar om.

När det gäller beslutet i frågan om att göra Uganda till ett programland måste vi naturligtvis sätta en avgörande del av vår tilltro till den information som vi får via t.ex. vår ambassad och de direkta kontakter som vi har. Men jag är övertygad om att om vi får riktiga uppgifter om att situationen verkligen håller på att utvecklas i en ny riktning, kommer det också att få konsekvenser för vårt sätt att hantera resurserna till Uganda.

Vi har också sällat oss till dem som vill slå vakt om importkontoret IMPODs självständighet. IMPODs kompetens är inriktad på den svenska marknaden, och det blir mycket egendomligt om importkontoret skall samordna sin verksamhet med svenska investerare utomlands som skall konkurrera med u-landsprodukter i Sverige. Vi har därför yrkat avslag på att organisationen SITCO skall bildas i detta läge.

Internationellt utvecklingssamarbete

Herr talman! Jag vill med detta slutligen yrka bifall till reservationerna 3, 8, 93 och 117.

Anf. 13 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! När jag har suttit här och lyssnat på debatten har jag gjort följande reflexion: Tänk om man kunde få upp den internationella solidaritetspolitiken i valrörelsen! Då skulle debatten förmodligen se helt annorlunda ut än i dag. Debatten har haft ett ganska intressant förlopp. Först tar regeringen hjälp av moderaterna för att sänka biståndet. Sedan kommer folkpartiet och vill höja biståndsmålet till 2 %, men har därefter inga pengar att lägga till, inte ens den miljard som vi har föreslagit för satsningar på miljön. Detta klarar man inte, trots att man i många år har talat sig varm för att biståndet måste höjas. Om nu folkpartiet och moderaterna skall ha en gemensam ekonomisk politik, skall det bli mycket intressant att se hur deras biståndspolitik kommer att utformas.

Man behöver inte läsa speciellt mycket i World Watch Institutes bok Tillståndet i världen för att inse att i-ländernas sätt att bruka jordens resurser inte är globalt hållbart. Vi riskerar att gå mot en katastrof.

De hot som den globala miljöförstöringen utgör har blivit allt tydligare. En ständigt tilltagande försämring av tillståndet i våra hav, i atmosfären och när det gäller den odlingsbara marken har kunnat följas genom flera decennier. Under den senaste tiden har även nya problem med ozonlagrets uttunning, det radioaktiva strålningsfältets ökning och uppvärmning genom drivhuseffekten blivit alltmer kända.

Det står klart att de flesta av dessa fenomen är uttryck för människans påverkan på miljön. Det står också klart att människor måste ta ansvar för problemens lösning. Trots att miljöförstöringen hotar livskvaliteten och t.o.m. överlevnaden försvinner oftast frågorna bland andra, mer kortsiktiga frågor. Fortfarande behandlas plånboksfrågorna som mer viktiga av parlamenten runt om i världen. De ansträngningar som hittills gjorts framstår ofta som patetiska och helt otillräckliga.

Även om effekterna av den destruktiva utvecklingen inte blivit tydliga förrän under vår generation, har utvecklingen fortgått i några hundratal år.

Samtidigt som allt starkare ekonomier har byggts upp i USA, Japan och EG-länderna, har tredje världens beroende av industrivärlden blivit allt större. Processen har påskyndats genom att det ekonomiska systemet är avpassat till en snabb ekonomisk tillväxt, vilket medför en ökning av energiförbrukningen. I-länderna har varken lyckats bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och ökad energiförbrukning eller försökt anpassa samhället till en cyklisk ekonomi. Situationen är helt annorlunda i u-länderna. Där ökar konsumtionen inte därför att överflödskonsumtionen växer utan därför att allt fler människor måste få sina basbehov fyllda. De 20 % av jordens befolkning som bor i i-länderna förbrukar 80 % av jordens resurser.

Herr talman! Det framstår som helt klart att varken Sverige eller något annat land ensamt kan lösa de problem som mänsklighetens destruktiva utveckling medfört. Kunskap är viktig, och en gemensam internationell handlingsplan är en grundförutsättning för att arbetet skall kunna ge resultat.

Eftersom ett troligt resultat av en hållbar lösning blir att den materiella

levnadsstandarden sänks för de flesta människor inom i-världen, är det ytterst viktigt att reformerna genomförs solidariskt, såväl internationellt sett som inom varje land. Det är också nödvändigt att kunskap om situationen blir väl spridd bland befolkningen i i-världen, så att förståelse finns för nödvändigheten av både solidariteten och åtgärderna.

Miljöpartiet de gröna föreslår att en parlamentarisk utredning tillsätts för att:

- samla in kunskap om miljöproblemens lösning,
- samordna information från andra avslutade och pågående utredningar som berör problemen,
- studera sambanden mellan ekonomi och miljö,
- upprätta ett förslag till konkret nationell handlingsplan och tidtabell,
- upprätta ett förslag till konkret internationell handlingsplan där i-länderna tar på sig ett stort ansvar att minska sin resursförbrukning.

Utredningen måste inhämta information från experter på bl.a. humanekologi, internationell ekonomi, naturresursräkenskaper, internationell befolkningsutveckling och energiomsättning.

En av de frågor som vi tagit upp här, en fråga som jag tycker är oerhört viktig, är följande. Om vi över huvud taget skall fundera över hur det framtida biståndet skall se ut, måste vi göra en ordentlig utredning om läget i världen och här hemma. Det går inte att studera sådana här frågor i små detaljinriktade biståndsutredningar.

Vi måste, för att över huvud taget få ett grepp om det, ha en mer övergripande översyn med målsättningarna klargjorda. Jag tycker därför att det är så märkligt att folkpartiet, som vill höja biståndet till 2 %, inte ställer sig bakom en mer övergripande utredning. Den skulle ju faktiskt få till följd att man fick klart för sig skillnaden mellan moderat åsikt och folkpartiåsikt, hur mycket man skulle kunna tillföra och var behoven finns.

Innan den utredningen är gjord och innan vi vet vilka behoven är, kan vi inte acceptera att man, som regeringen har föreslagit, skall minska biståndet till de allra fattigaste. Egentligen skulle man rent logiskt kunna säga att behoven är enorma. Jag kan inte förstå att det skulle kunna bli reserver av medel liggande någonstans.

Behovet av hjälp till olika delar av världen har inte minskat utan ökat. Katastroferna avlöser varandra i nyhetsmedia. Det är därför mycket anmärkningsvärt att regeringen även i år frångår enprocentsmålet. Vi i miljöpartiet de gröna har i vår budget ökat biståndsanslaget med 2 miljarder. Vi anser det ytterst angeläget att omedelbart ge resurser till miljöbistånd. Vi vill också ha ett särskilt Östeuropaorgan, som har till uppgift att kanalisera kunskaperna och hjälpen till Östeuropa.

Vi har budgeterat 1 miljard kronor till de nya möjligheter som nu ges att ge miljöbistånd till våra grannländer runt Östersjön. Möjligheterna att på detta vis rädda delar av vårt eget hav får naturligtvis inte försittas.

Förra året fick regeringen hård kritik för användningen av biståndsmedel till Östeuropa. Många av u-länderna kände oro för att intresset för deras situation skulle avta på grund av de mer närliggande problemen i öst. Det är därför ytterst märkligt att regeringen även i årets budget tar medel från en-

procentsmålet till biståndet till Östeuropa och dessutom tar ytterligare 700 000 kr. till flyktingmottagningen i Sverige.

Under många år har debatten om biståndet varit aktiv. Det folkligt förankrade enprocentsmålet har setts som en minimigräns. Och behovet av hjälp i världen har ökat. Svält, hunger och miljökatastrofer kräver vårt engagemang och inte en minskning av hjälpen.

Herr talman! Jordens befolkning ökar mycket snabbt, vilket innebär ökad konkurrens om jordens resurser. Den snabbaste ökningen äger rum i Afrika och Asien. I Afrika beräknas befolkningen år 2000 vara 880 miljoner, för att år 2025 vara hela 1 600 miljoner – om inget görs.

Hitintills har vi inte sett någon större aktivitet från regeringshåll vad gäller befolkningsfrågan. Jag skulle därför vilja fråga biståndsministern: Vad ämnar regeringen göra för att ge ökade möjligheter och resurser till denna mycket viktiga framtidsfråga?

Många länder som får svenskt bistånd dras med korruption och stora administrativa problem. Det gör att många u-länders förvaltningar ofta mer är en del av problemet än av lösningen på de fattigas problem. Möjligheter att hitta nya kanaler som går mera direkt till folken måste utvecklas. För att minska centraliseringen anser vi att kommuner och landsting i större utsträckning än i dag skall kunna delta i biståndsansvaret. Vänortskontakter skulle kunna knytas utifrån solidaritets- och biståndssynpunkt.

Biståndet som går direkt till olika gräsrotsorganisationer bör öka kraftigt i takt med utvecklingen av kapaciteten hos dessa organisationer. De har oftast en god kunskap om de fattigas situation, stor medvetenhet om problemen och deras orsaker, stort engagemang och goda idéer. Detta gäller i hög grad exempelvis kvinnorörelsen i u-länderna.

Frivilligorganisationerna har värdefull erfarenhet av kvinnobistånd som bör tas till vara i det statliga biståndet. Miljöpartiet de gröna anser att stödet via folkrörelserna och enskilda organisationer skall öka med 200 milj.kr. utöver regeringens förslag.

Vi har i vår motion redogjort för vår syn på det framtida biståndet, i huvudsak utifrån den målsättning som vi anser bör finnas. Vi har därför inte gått in och yrkat på ändringar i de olika landramarna. Vi menar att med en klar målsättning med biståndet skall detta klaras av den myndighet som har till uppgift att hantera anslaget.

Vi anser att ett nytt mål för den globala solidariteten skall vara självtillit. Självtillitsbegreppet har hittills mest diskuterats som en politik för utveckling i de fattiga länderna. Men självtillit både kan och bör tillämpas även i de rika länderna.

Självtillit kan definieras som förmågan att lita till egna krafter. I begreppet brukar inrymmas följande aspekter: Självförtroende i meningen tillit till egna kulturella värden. Möjlighet att vara självförsörjande vad beträffar basbehoven. Oräddhet och osårbarhet gentemot yttre maktutövning och manipulation.

Självtillit byggs nedifrån och upp. Lokala problem löses med lokala resurser. Med självtillit har man en öppen inställning till omvärlden men vill minimera beroendet av den. Självtillit är alltså något helt annat än självförsörjning, som innebär att man sluter sig helt inom de egna gränserna.

Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att få reda på när vi kan få se en regeringspolitik som bygger på solidarisk fördelning inom de gränser som jordens resurser räcker till för, här hemma lika väl som i biståndspolitiken.

Jag yrkar bifall till en del av våra reservationer, nämligen nr 4, 10, 11, 24, 53 och 124. Jag tycker att det är angeläget att inte strunta i de målsättningar som vi har dragit upp när vi har debatterat frågan. Jag stöder naturligtvis alla våra övriga reservationer, men jag tänker inte yrka bifall till fler. Det är inte heller säkert att vi kommer att begära votering om samtliga. Det får vi ta en diskussion om.

Anf. 14 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Marianne Samuelsson tycker att det är underligt och beklagansvärt att inte folkpartiet liberalerna ställer upp på en översyn av och en utredning om biståndet. En sådan utredning skulle, säger Marianne Samuelsson, klargöra skillnaden mellan moderaterna och folkpartiet.

Jag tror inte att det behövs någon utredning för att se skillnaden mellan moderaterna och folkpartiet liberalerna när det gäller biståndspolitiken. Den skillnaden har framkommit alldeles tydligt här i dag, så den motiveringen för att göra en utredning ger jag inte mycket för.

Det låter som om det inte utreds på det här området. Om Marianne Samuelsson ser efter i betänkandet på s. 76 och 77, finner hon en redogörelse för vad som görs på utredningsområdet. Under årens lopp har det skett en översyn av SIDAs organisation, av biståndet genom enskilda organisationer, forskningsbiståndet och katastrofbiståndet. Det har gjorts en översyn av biståndsmålen, kultursamarbetet med u-länderna, den statligt finansierade u-landsinformationen, vissa aspekter på u-kreditsystemet, m.m.

Så det utreds ständigt, och folkpartiet liberalerna tycker att det är ett bra sätt att gå till väga, att utreda bitar av biståndet. Det pågår också utredningar just nu, bl.a. det nordiska projektet "FN i utvecklingssamarbetet", som kommer att avslutas under 1991. Vidare utreds det multilaterala biståndet, och den utredningen kommer att ha sitt slutjusteringssammanträde någon gång i maj. Vi har också haft en utredning som heter "Bra beslut – om effektivitet och utvärdering i biståndet".

Det är ingalunda så att det inte utreds. Vi får svar på en hel del frågor. Folkpartiet liberalerna är naturligtvis beredda att gå vidare med att utreda biståndet men inte att göra en övergripande utredning om biståndsmål och sådana saker. Det finns skillnader mellan moderaterna och folkpartiet liberalerna i fråga om storleken på biståndet, men det behöver inte utredas. Det är helt klart som det är.

Anf. 15 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det som utreds är inte riktigt det som jag tänker mig i den stora utredning som jag vill ha vad gäller framtida målsättningar med biståndet. Det som har utretts tycker jag mer liknar revision, att man alltså går tillbaka och ser efter hur verksamheten har fungerat, om man har fått det resultat man har velat på de små bitar som utredarna tittar på. Men jag tror inte att vi löser världens problem med en biståndspolitik. I så fall skulle vi

nog behöva gå upp betydligt högre än 2 % för att över huvud taget komma till rätta med de orättvisor som finns i världen.

Vi måste se över målen mer övergripande. Hur skall vi i framtiden hantera den resursfördelning som finns i världen och det otroliga resursslöseri som vi ägnar oss åt i i-världen? Vi måste ge möjligheter till u-länderna att också utvecklas och få en del av den gemensamma kakan. Som det ser ut nu är det faktiskt så att 20 % av världens befolkning förbrukar 80 % av världens resurser. Det är naturligtvis ohållbart om man samtidigt menar att vi skall ha en rättvisare fördelning i världen. Det är en sådan typ av stor utredning som vi verkligen behöver för att kunna få i gång en debatt igen om vad vi menar med bistånd, vad vi vill ha och vad det är för mål vi skall sätta upp. Skall över huvud taget det nuvarande biståndet vara det som gäller? Är det kanske inte så att vi på ett helt annat vis än i dag måste fördela resurserna?

Anf. 16 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Det behövs ingen utredning för det som Marianne Samuelsson talar om här, nämligen en rättvisare fördelning. Vi är överens om att vi måste ha detta, Marianne Samuelsson och jag.

Marianne Samuelsson låter här påskina att hela världsekonomin skulle utredas. Det kommer knappast att låta sig göras. Det kommer i alla fall inte att komma ut någonting konkret av detta. Det vi gör nu är att vi utreder det multilaterala biståndet. Vi ser t.ex. på hur mycket pengar det fordras för att FN-organen skall fungera effektivare. Vad kan man göra där för att FN-organen skall utföra ett effektivare och bättre arbete. Jag är övertygad om att vad de behöver är ytterligare medel. De har ont om pengar. Detta kan säkert Marianne Samuelsson och jag konstatera utan någon större utredning. Jag är övertygad om att vi måste satsa mer.

På 2000-talet måste vi gå vidare med bistånd, inte bara från Sverige utan även från andra länder, för att få en rättvisare värld. Det behöver inte utredas. Det är ganska självklart att så är fallet. Därför välkomnar jag naturligtvis att miljöpartiet ställer upp på att gå vidare mot ett tvåprocentsmål.

Anf. 17 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det är klart att vi ställer upp på att gå vidare och ge mer resurser till de fattiga. Men vi måste faktiskt titta på detta med resursfördelningen i världen totalt. Karl-Göran Biörsmark talar nu som om den nuvarande situationen alltid skall vara den rådande i världen. De fattiga skall alltid vara bereonde av någon form av bistånd. Vi skall alltid ge smulorna från den rike mannens bord till de fattiga länderna. Jag menar att vi måste ha en annan tingens världsordning. Då måste vi titta över detta betydligt djupare än vad som hittills har gjorts.

Anf. 18 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Varje dag dör 40 000 barn i u-länderna på grund av svält och vanliga barnsjukdomar. Det är barn som i många fall skulle kunna räddas till livet. Man känner en viss maktlöshet inför de här siffrorna.

Men man skulle också kunna uttrycka det så här: varje minut räddas 5 barn från att dö i de vanligaste barnsjukdomarna, i mässling, kikhosta och

stelkramp. Genom vaccinationsprogram räddas minst 2,6 miljoner liv om året.

När det gäller utvecklingen mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter är det förvisso sant att flera av våra programländer fortfarande är enpartistater, som moderaterna så nogsamt brukar konstatera.

Men det kan också uttryckas så här. Det har påbörjats en utveckling i många av de här länderna mot en demokratisk utveckling. En utveckling som vi i våra biståndskontakter aldrig missar att stödja och kräva en vidareutveckling av. Att vi vill stärka demokrati och mänskliga rättigheter återspeglas också i att vi har anslagit pengar i en ny anslagspost som just heter Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd. Fattigdomsfrågan i världen är en av de allra svåraste att hantera. Det är uppenbarligen så att resursflödet från u-länderna till i-världen totalt sett är negativt.

Men det kan också uttryckas så här: bland de allra fattigaste länderna har det på senare tid varit en utveckling som innebär att fler av dem nu kan se resultat av sina ekonomiska omställningsprogram i form av tillväxt.

Om man studerar två av de viktigaste rapporterna som har kommit på det här området på senare tid, Human development report och World development report, säger de samstämmigt att det finns goda utsikter om man kan tillskapa en tillväxt, om man kan se till att det blir en bättre resursfördelning och om man dessutom satsar på sociala reformer.

Med detta vill jag ha sagt att visst finns det många svåra problem i biståndet. Men det händer också mycket positivt, om man bara vill se det, och det måste vi ta vara på. Vi behöver även de positiva delarna i biståndsdebatten.

Herr talman! Svenskt bistånd håller hög kvalitet och vi är i förhållande till merparten av de rika länderna generösa. Medan vi här i riksdagen fokuserar debatten på om vi har uppnått enprocentsmålet eller inte, ger OECD-länderna i genomsnitt 0,33 % av sina BNP i bistånd. Vår största insats på biståndsområdet måste väl vara att använda allt vårt inflytande för att förmå de här länderna att öka sitt bistånd och att avstå från protektionism som leder till handelshinder.

Bland de 152 reservationer som har fogats till det här betänkandet finns det flera som har varit med förut. Jag skall inrikta mig på att kommentera några av dem. Jag vill samtidigt säga att vi i utskottet har gjort en fördelning som innebär att Kristina Svensson kommer att ta hand om debatten som handlar om biståndsutredningar, världsbanken och strukturrationaliseringsprogrammet, den nya myndigheten, landprogrammeringen, nya programländer och avbrytande av eller minskat bistånd.

Då vill jag först koncentrera mig på biståndet till Central- och Östeuropa. Där har folkpartiet, centerpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet reserverat sig emot att vi har lagt de 300 milj.kr. i bistånd för i år inom enprocentsramen. Vi tycker faktiskt att vi har goda motiv för att göra detta. Vi har inte tagit de här pengarna från Afrikas fattigaste länder. De ryms väl inom den stora ökning av biståndsanslaget som tillkommer under nästa budgetår. Av 871 milj.kr. i ökning tar vi 300 milj.kr. till Östeuropa.

Öst- och Centraleuropabiståndet stämmer dessutom med mycket väl med en del av våra biståndspolitiska mål. Det är klart demokratifrämjande insatser och ett bistånd som står i överensstämmelse med våra miljömål. Dess-

utom påminner de här biståndsinsatserna mycket om de som vi framgångsrikt utövar i en del u-länder, nämligen förvaltningsbistånd. Central- och Östeuropa kan naturligtvis inte betraktas som u-länder, men i många fall har de här länderna en per capita-inkomst som är lika låg som en del av våra u-länder. Det är självklart att vi har ett särskilt ansvar för våra nära grannländer. Det är också självklart att vi skall ta av biståndsanslaget för att snabbt komma till rätta med de svåra förhållanden som de har i dag för att på det sättet hjälpa dem.

En positiv utveckling i Central- och Östeuropa kan på sikt gynna u-länderna genom att man kan vidga kretsen av biståndsgivare.

När det gäller kostnader för flyktingmottagande av asylsökande från u-länder är det förenligt med DACs regler. Därmed anser vi också att vi med gott samvete kan inrymma detta inom enprocentsmålet. När jag nu betonar en procent vill jag att kammaren skall förstå att vi inte anser enprocentsmålet som någonting statiskt. Enprocentsmålet är ett golv, inte ett tak. Vi motsätter oss inte på något sätt en ökning av biståndsanslaget när det finns ekonomiska resurser för det framöver. Folkpartiet förespråkar en höjning som på sikt skall leda till 2 % av BNP i bistånd. Det är naturligtvis lovvärt, men jag är litet rädd att den här procentdiskussionen skymmer kvaliteten i biståndet, att kvantiteten blir det viktigaste och att man glömmer att effektivitet och undanröjande av handelshinder har långt större effekt för u-länderna än att långsamt och successivt öka biståndet.

Man skulle kunna spetsa till det hela litet och säga att allt bistånd egentligen borde ha som främsta uppgift att göra sig självt onödigt. Det skall vara hjälp till självhjälp. Inriktningen måste vara att biståndet på alla sätt syftar till att ge u-länderna självförsörjning, ge dem de marknadsandelar som de så väl förtjänar. De skall vara medvetna om att biståndet ges på mycket lång sikt men att de ändå så småningom skall kunna bli oberoende av biståndet.

Jag skall kort kommentera de reservationer som rör biståndsmålen.

Miljömålet har miljöpartiet tagit upp i flera reservationer. Det låter nästan som om miljöpartiet var ensamt om att driva miljöfrågorna när det gäller biståndet. Så är det ju inte. Miljöhänsyn präglar allt biståndsarbete, alla våra projekt. Inom SIDA är man i full färd med att utarbeta utbildning för att man skall kunna göra miljökonsekvensbeskrivningar när det gäller biståndet.

Vi måste också arbeta för ett ökat miljömedvetande i u-länderna. Det räcker inte att vi här vet att man måste arbeta på ett miljövänligt sätt. Den medvetenheten måste också komma u-länderna till del. Man kan inte tvinga den på dem. Självfallet måste vi också satsa på tekniköverföring så att vi, samtidigt som vi ökar deras medvetenhet om angelägenheten, kan hjälpa dem att använda bästa möjliga teknik.

Befolkningsfrågorna poängteras i propositionen. Men vi har i utskottet funnit att vi vill öka denna anslagspost ytterligare. Jordens befolkningstillväxt under de kommande åren leder till att många ytterligare miljoner människor – 900 miljoner på 90-talet – kommer till världen, och 95 % av dem kommer att födas i u-länderna. De barnen föds till en mycket oviss framtid. Det är viktigt, både när det gäller fattigdomsutvecklingen och när det gäller att på olika sätt hjälpa enskilda individer och familjer, att satsa på befolk-

ningsfrågorna. Vi tredubblar anslaget till 30 milj.kr., från de 10 milj.kr. som hade angivits i propositionen.

Slutligen skall jag säga några ord om det ytterligare biståndsmål som miljöpartiet i en reservation anger att man vill ha, ett sjätte biståndsmål som skulle vara självtillit. Jag tycker inte alls att detta är något nytt. Självtillit som biståndsmål är för mig detsamma som det mål vi i dag redan har, dvs. att biståndet skall främja politiskt och ekonomiskt oberoende och att det skall syfta till resurstillväxt. Det måste väl vara detsamma som självtillit! Därför finner jag inte någon anledning för oss att inrätta ett sjätte biståndsmål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 19 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Det är utmärkt att Viola Furubjelke pekar på det positiva som sker när det gäller biståndet. Hon påminner t.ex. om hur bra det är med vaccinering. Det är många barn som dör, men det är ändock så att vi räddar många barn. Och demokratin är i vissa fall på väg. Jag tror att det är bra att debatten får den balansen.

Men jag måste få fråga Viola Furubjelke om hon inte skulle kunna gå så långt i den här debatten i kammaren att hon medger att det ändå inte känns så helt bra att vi nu skall göra Uganda till ett programland, att vi alltså skall stötta en president, Museveni, vars regim till vardags låter oppositionella politiker och journalister försvinna. Det kan ju inte kännas helt bra att sådant sker, att vi stöttar den typen av regim.

Det sitter på läktaren representanter för oppositionen i Uganda. De är liksom jag mycket nyfikna – om det inte kunde finnas en tveksamhet hos Viola Furubjelke inför detta.

Anf. 20 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke sade att vi måste försöka förmå andra i-länder att ge mera bistånd, och det håller jag mycket gärna med om. Men visst måste det vara ett problem för den svenska regeringen att försöka förmå andra i-länder att ge mera, samtidigt som vi sänker vår ambitionsnivå. Det är ju så att regeringens förslag nu – och majoritetens förslag här i kammaren, nämligen socialdemokraternas och moderaternas förslag – innebär att vi har skurit ned biståndet med 1 miljard kronor jämfört med vad det skulle vara om vi hade uppehållit enprocentsmålet. Hur skall vi, samtidigt som vi alltså skär i vårt bistånd, kunna gå ut och begära, med något slags trovärdighet, att andra skall höja sitt? Jag tycker att det måste vara ett mycket stort problem.

Nu vill jag gärna säga att jag tycker litet synd om Viola Furubjelke i den här debatten, för det kan inte vara lätt att försvara en så sjuk sak. Försvaret blir ju inte heller särskilt övertygande.

Viola Furubjelke säger att de här pengarna inte tas från de fattiga länderna i Afrika, utan de tas ur den stora ökningen av biståndsanslaget. Vad är nu detta för struntprat? Nominellt ökar biståndsanslaget med 871 milj.kr., det är riktigt. Men det räcker ju med knapp nöd för att täcka penningvärdeförsämringen. Det är inga friska pengar, det är inflationsuppräkning – och

knappt det. Detta skall då täcka en reell nedskärning på sammanlagt 1 miljard kronor, om man räknar ihop effekten av östbiståndet och det här flyktingbiståndet. Verkligheten är att ni vill beröva de fattigaste länderna 1 miljard kronor. jämfört med de utfästelser som vi tidigare har gjort. Det tycker jag är mycket allvarligt.

Sedan kan man naturligtvis säga att östbiståndet är demokratifrämjande och miljöfrämjande, att det är förvaltningsbistånd osv. Men snälla nån, det kan man ju säga om mycken verksamhet. Skall vi använda bistånd för att främja demokrati, miljö osv. även i Sverige? Det är ju också demokratifrämjande och miljöfrämjande om vi ger pengarna till statens naturvårdsverk. Huvudkriteriet för bistånd måste ju ändå vara att det skall gå till u-länder.

Vi har dessutom slagit fast att vårt bistånd skall gå till de fattigaste u-länderna. Därför är det inte heller särskilt relevant att påminna om att en del av de central- och östeuropeiska länderna har lika låg BNP som vissa u-länder. Det må vara, men det är inte den krets av u-länder som vi har förbundit oss att ge bistånd till.

Argumentationen för det här avsteget från enprocentsmålet är som sagt ganska tunn.

Anf. 21 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Även Viola Furubjelke har nu hemfallit åt att tycka att det är för mycket tal om procent – enprocentsmål och tvåprocentsmål. Debatten borde röra något annat, nämligen hur pengarna används, effektivitet osv. Men jag har ju här i dag just talat om att det inte finns något motsatsförhållande mellan pengarna och effektiviteten. Varje krona skall användas effektivt.

Jag kan förstå att det är besvärande för socialdemokraterna att det tjatas om enprocentsmålet här i dag, den 2 maj 1991. Det skulle man inte behöva göra om socialdemokraterna levde upp till det löftet; då hade det inte blivit någon diskussion. Tjata inte om procenten, stod det i den tidning som Alf Wennerfors refererade till här tidigare. Ja, det är klart att den som sviker ett löfte inte vill att vi skall tjata om detta löfte. Men försätter man sig i den situationen, får man faktiskt leva med att det påpekas att löftet sviks.

Nu säger Viola Furubjelke återigen, precis som biståndsministern har sagt tidigare, att det är fråga om golv, inte tak. Men problemet är att golvet har fått ett hål, där pengar rasar igenom. Det är därför som vi är så måna om att det hålet skall täppas till med den ytterligare dryga miljard som vi nu vill satsa på biståndet.

Jag skriver under på det resonemang som Pär Granstedt förde här, när Viola Furubjelke låtit påskina att vi inte tar pengarna från u-länderna. Jo, visst gör vi det, och det är det som är problemet.

Anf. 22 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det var ju glädjande att höra att miljöhänsynen präglar alla projekt. Så har ju dock inte varit fallet. Vi har sett otaliga bevis för att miljön alltid kommer i andra rummet när det gäller det andra målet – ekonomiskt oberoende och tillväxt.

Viola Furubjelke talade om att vi måste minska antalet handelshinder. Jag

tror också att det är ett viktigt led i sammanhanget. Men samtidigt måste vi också se till vad vi handlar med. Det gäller t.ex. att Sverige årligen importerar regnskog motsvarande ytan av hela Stockholm stad. Det är något som inte stämmer med miljömålet, självtillitsmålet eller hänsynen till människorna.

Vidare har vi frågan om Österuropa. Jag förstår inte diskussionen om enprocentsmålet. Okej, det går att säga att målet inte är så väsentligt. Det är viktigt med innehållet osv. Men det är faktiskt en stor principfråga när man säger att 1 % av BNP skall gå till de allra fattigaste i världen, till u-länderna, och sedan kantrar man över och säger att Österuropa också skall räknas till u-länderna.

Vi har tidigare haft en debatt om behovet av miljöbistånd till Österuropa. Men då fanns det inga möjligheter. Det var av rent egoistiska skäl såsom att Östersjön skulle räddas och andra mål. Det här stämmer inte. Det är viktigt att vi markerar att vi i Sverige är villiga att behålla enprocentsmålet när det gäller bistånd till de allra fattigaste.

Anf. 23 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag vänder mig först till Pär Granstedt. Jag är oerhört tacksam för den omtänksamhet om min samvetsnöd som Pär Granstedt gav uttryck för.

Vi socialdemokrater har inte någon som helst anledning att skämmas för det bistånd som vi har drivit igenom i regeringsställning. Det finns en stor samstämmighet. Jag vill inte på något sätt säga att vi själva skall ta åt oss äran av detta. Men svensk socialdemokrati ute i världen står för mycket av solidaritet med fattiga länder. Man kan känna det när man reser i biståndsländerna. Jag tror också att Pär Granstedt har upplevt det.

Det är förvisso så att bistånd till Österuropa kan motiveras på det sätt som Pär Granstedt beskrev. Men det leder inte till att vi lika gärna skulle kunna ge bistånd åt oss själva för miljö- och demokratifrämjande åtgärder. Sverige är inte ett så fattigt land.

Pär Granstedt nonchalerade fullständigt ett av mina argument, nämligen att en del av länderna i Central- och Österuropa ligger på samma per capita-inkomst som flera av våra biståndsländer. Jag har inte svårt för att motivera detta. När jag möter människor från Central- och Österuropa och hör dem beskriva hur situationen är i dessa länder i dag, känner jag att vi gör rätt. Går det inte att skaka fram pengarna på annat sätt måste de tas från biståndsanslaget. Det är ett väl motiverat bistånd. Anslagsposten är visserligen avsedd för de allra fattigaste länderna, men den är ju rubricerad Internationellt utvecklingsbistånd. I det sammanhanget tycker jag att Central- och Österuropa platsar väl. Karl-Göran Biörsmark hade ungefär samma invändningar mot mitt inlägg. Enprocentsmålet är inte på något sätt statiskt och en gång för alla givet att det skall vara 1 %. Vi kan mycket väl tänka oss att höja målet. Egentligen har det redan gjorts med hjälp av den tekniska anslagskonstruktion som finns angiven i budgeten, bl.a. när vi kan ta i anspråk en del av IDA-pengarna. Därtill har vi i särskild ordning för en till två veckor sedan beslutat att öka på katastrofanslaget, dvs. ta i anspråk reserverade

pengar som på grund av detta måste betalas ytterligare en gång till Världsbanken.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Viola Furubjelke sade att hon inte skäms för socialdemokraternas insatser när det gäller solidaritet. Jag kan ha en viss förståelse för det i ett historiskt perspektiv. Men nog måste det vara pinsamt när socialdemokraterna nu går ifrån de stolta mål som man länge har hävdat. Det är det som sker nu, dvs. att man släpper ambitionerna när det gäller solidariteten, och skär ned biståndet med 1 miljard jämfört med vad det skulle kosta att upprätthålla enprocentsmålet.

Vi kan kanske kosta på oss den historiska påminnelsen, att de som drev fram enprocentsmålet i början av 70-talet knappast var socialdemokraterna. Det var centerpartiet och folkpartiet som år efter år motionerade om att uppnå enprocentsmålet snabbare. Dessa motioner stoppades av samma allians som vi ser i kammaren i dag, nämligen socialdemokraterna och moderaterna. Jag har haft förmånen att få göra en specialstudie på den historien. Det är intressant att konstatera att det låg till på det sättet. Sedan har kanske socialdemokraterna varit bättre på att marknadsföra sin roll internationellt än vad vi andra har varit. Men det är alltså fler som har velat slå vakt om enprocentsmålet. Nu är det återigen andra än socialdemokraterna som slår vakt om enprocentsmålet.

Jag nonchalerade inte alls argumentet om att central- och östeuropeiska länder har samma BNP som en del u-länder. Jag kommenterade det i mitt föregående inlägg, men jag kan gärna upprepa det om Viola Furubjelke inte lyssnade på vad jag sade. Argumentet stämmer, men det är inte samma som de u-länder vi har förbundit oss att ge bistånd till. Vi har nämligen sedan gammalt policyn att ge bistånd till de fattigaste u-länderna. De ligger på en helt annan nivå än de cental- och östeuropeiska länderna gör. Jag tycker inte heller att det är ett relevant argument.

Slutligen säger Viola Furubjelke att biståndet till öst är viktigt och värdefullt. Det håller jag med om. Men problemet är att det inte är vi som betalar det. Vi står inte själva för generositeten gentemot Öst- och Centraleuropa. Det är våra samarbetsländer i Afrika, Asien och Latinamerika som finansierar vår generositet i Öst- och Centraleuropa. Jag tycker att det känns litet obehagligt. Vi kan alltså inte yvas över östbiståndet eftersom det inte är vi som har betalat det.

Anf. 25 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Nu säger Viola Furubjelke att enprocentsmålet utgör ett golv. Socialdemokraterna vill gå vidare. Det låter bra. Men problemet är att man inte försvarar den procentsiffra som man har utlovat. Först måste hålet i golvet täppas till, och sedan kan man börja bygga vidare. Man visar detta med ord men inte med handling. Det är därför vi har fått den här debatten, vilket jag beklagar. Jag tycker att det är tråkigt. Vi skulle behöva debattera andra saker än nivån, som vi var överens om.

Jag förstår inte riktigt resonemanget om de reserverade pengarna och att de på något sätt skulle räknas in i regeringens och socialdemokraternas vilja

att öka på utöver 1 %. Det vi gör när vi tar pengar från reserverade medel är att vi lånar från reserverna. Men de måste fyllas på. Annars lever vi inte upp till enprocentsmålet. Jag förstår inte det resonemanget riktigt. Det kan knappast räknas in som en ökning utöver 1 %.

Anf. 26 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra Viola Furubjelke säga att hon är stolt över den internationella solidariteten bland socialdemokraterna och samtidigt konstatera att för att få igenom budgeten måste socialdemokraterna ta hjälp från moderaterna. Det finns inget annat parti i riksdagen som vill skära ned på enprocentsmålet och använda det till Östeuropa. Vi står för att det behöver läggas på ytterligare pengar.

Hur stämmer det egentligen med de reserverade pengarna? Pengarna till katastrofbiståndet utgjorde väl inte någon utökning med nya pengar? Det var väl pengar som togs från pengar avsedda för andra ändamål för att klara den akuta katastrof som vi stod inför?

Anf. 27 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag börjar denna gång med Marianne Samuelsson, eftersom jag inte hann bemöta henne i min förra replik.

Det är självklart att pengarna skall betalas tillbaka. Det innebär också att de används två gånger. Men vi har inte skrivit något i betänkandet om hur vi i nästa budget skall finansiera återläggningen. Det är ett lån av reserverade pengar. Men det är förvisso så att om man räknar ihop de pengar som anslagits till bistånd för i år blir det en utökning av den ursprungliga budgeten. Det kan vi vara överens om.

Det börjar nu bli litet rundgång i debatten om argumenten beträffande enprocentsmålet. Både jag och mina meddebattörer återupprepar samma argument.

Jag vill säga till Pär Granstedt, Karl-Göran Biörsmark och Alf Wennerfors, att de största problemen när det gäller biståndspolitiken ligger i det faktum att ni tre förespeglar svenska folket att ni skall vara överens om någon slags gemensam biståndspolitik till hösten. Det blir det verkliga fältslaget.

Anf. 28 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Mycket av den senaste tidens uppmärksamhet har riktats mot den tragedi och det lidande som drabbat kurder och andra grupper som tvingats fly undan Saddam Husseins krigsmaskin och långvariga förtryck. Ytterligare minst en och en halv miljon män, kvinnor och barn kan nu fogas till världens över femton miljoner flyktingar.

Jag kom nyligen tillbaka från ett besök bland flyktingarna i Iran och Turkiet. Det är djupt tragiskt att höra människors berättelser om sin flykt, deras oro inför framtiden, liksom att uppleva de mycket svåra förhållandena i flyktinglägren. Framför allt är det barnen som far illa.

Jag fick också bekräftat att de svenska insatserna har varit till stor hjälp. Sverige var snabbt på plats. De internationella insatser som görs är dock fortfarande otillräckliga. Denna katastrof är så omfattande att omvärlden måste komma till hjälp mer än vad som hittills har skett. Samtidigt måste sådana

förhållanden skapas inne i Irak att det blir möjligt för flyktingarna att återvända.

FNs flyktingkommissarie, Sadako Ogata, ringde mig i förmiddags för att vi skulle kunna jämföra intryck från området men också för att diskutera hur vi skulle kunna gå vidare. Jag meddelade henne då att regeringen är beredd att gå in med ytterligare resurser till hjälparbetet för kurderna och andra irakiska grupper som nu tvingas vara på flykt utanför sitt lands gränser.

Men det är inte bara i Mellanöstern som man har drabbats av denna typ av mänskligt framkallade katastrofer. I Afrika är just nu mer än 20 miljoner människor helt beroende av hjälp utifrån för att överleva. Orsakerna är huvudsakligen två: konflikter och torka. Även här har Sverige lämnat ett mycket omfattande katastrofbistånd. Det är insatser som självfallet måste fortsätta så länge katastrofläget består. Det är därför nödvändigt med ett omfattande katastrofbistånd nästa budgetår, något som också utrikesutskottet har ställt sig bakom.

Jag vill här också betona hur viktigt det är att vi satsar på det långsiktiga utvecklingssamarbetet. Det måste vara det som utgör biståndets huvuduppgift. Samtidigt som vi har en hög beredskap för akuta humanitära insatser måste vi arbeta med att undanröja katastrofernas orsaker. Detta kräver långsiktiga insatser mot fattigdom och miljöförstöring och för demokrati och social utveckling. Det är därför nu av än större vikt att flera länder än Sverige, Norge, Danmark och Holland uppfyller FNs mål om minst 0,7 % av bruttonationalinkomsten till bistånd.

Visst är det så, Pär Granstedt, att Sverige som nation har rätt att ställa stora krav på att omvärlden skall göra mera. Vi spelar i en helt annan division vad gäller biståndsvolym än de allra flesta rika länder. Det här ältandet, som en del kallar det, om procentsatser har mycket med internationellt gemensamt ansvarstagande att göra. Om det inte finns en procentsats som man skall försöka leva upp till – FN har satt den till 0,7 % – kan en del smita undan sitt internationella ansvarstagande. Dess värre sker det också bland många länder. Även när man räknar in östbiståndet i biståndsramen och kostnaderna för de flyktingar som kommer till Sverige från u-länder, har vi anledning att vara stolta över vår biståndsvolym och våra insatser. Internationellt sett klarar vi oss mycket bra i alla jämförelser.

För att tredje världen skall kunna bryta massfattigdom och underutveckling krävs ökat resursflöde till u-länderna. Men detta stöd utifrån kommer alltid att ha sina begränsningar. Huvudansvaret måste ligga på u-landet självt. Biståndsgivarnas roll är att vara samarbetspartner i en utvecklingsprocess. Grunden är hjälp till självhjälp.

En av de viktigaste målgrupperna för det svenska biståndet är kvinnor och barn. De utgör merparten av världens fattiga. Barnens situation har betonats särskilt det senaste året genom FNs barnkonvention och barntoppmötet. Konventionen utgör en stark maning till alla länder att på alla plan se till barnets bästa.

Svenskt bistånd riktas i stor utsträckning mot sektorer som påverkar barns och kvinnors situation. Detta gäller även befolkningsfrågorna, som många talare i dag berört. Jag välkomnar riksdagens intresse för befolkningsfrågorna och deras betydelse inom biståndet. För en vecka sedan var chefen för

FNs befolkningsfond, Nafis Sadik, i Stockholm. Hon är också generalsekreterare för 1994 års befolkningskonferens. Vi kunde i samtal med henne från svensk sida försäkra om ett aktivt svenskt stöd också fortsättningsvis i befolkningsfrågorna. Det kan ske via multilaterala kanaler, men också genom ökade insatser via bilaterala kanaler.

Dessa frågor är naturligtvis viktiga för kvinnor. Det är viktigt att ha ett bistånd som stöder hälsovård, undervisning och annan social välfärd, liksom att vi bidrar till att höja värdet av kvinnors arbete. Det kan ske dels genom att ge kvinnorna tillgång till resurser och kunskap, dels genom att hjälpa dem att få sina rättigheter eller förutsättningar för att kräva sina rättigheter. Det är ett viktigt inslag i ett bistånd som också syftar till att främja demokrati.

Det mesta av det svenska biståndet går sedan länge till Afrika. Det är naturligt, eftersom det är just Afrika som lider av snart sagt alla utvecklingsproblem. Bristen på demokrati är ett. Det är därför nödvändigt att i-länderna ökar sin resursöverföring till u-länderna genom bistånd, skuldlättnader och rättvisare handel. Men ansvaret måste delas. U-länderna kan inte bara ses som offer, Bengt Hurtig. Det krävs också att u-länderna för en utvecklingsfrämjande ekonomisk politik, inkluderande strukturanpassning. Men då måste vi också se till att u-länderna får extra stöd för att undvika alltför negativa effekter på områden som hälsovård och skola.

I Afrika genomför nu många länder viktiga reformer i riktning mot en marknadsanpassad ekonomi. Med biståndet stöder vi dessa ansträngningar. Men vi betonar samtidigt att detta kräver särskild omsorg om miljön och satsningar på de sociala sektorerna. Enbart marknaden kan inte lösa fattigdomsproblemen, det visar också vår egen historia.

Det finns nu mitt i alla svårigheter, som man i dag kan se i u-länderna, en tendens till ljusning, inte minst i en rad afrikanska länder som genomför ekonomiska reformer. Det inger hopp om att Afrika kan finna utvägar ur sin kris. Till detta ökade hopp bidrar också förändringarna i riktning mot ökad demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna. Flera afrikanska länder, däribland många av våra samarbetsländer, har på senare tid tagit viktiga steg mot politisk pluralism och flerpartisystem.

Under 1980-talet har svenskt bistånd markerat dessa frågor allt tydligare. Jag vill inte överdriva Sveriges roll för de demokratiska förändringar som pågår i Afrika, men jag är övertygad om att Sveriges och andra länders biståndsnärvaro i dessa länder och vår målmedvetna strävan att genom dialog och genom utformningen av biståndet främja en demokratisk utveckling är en av många orsaker till det som nu sker.

I detta läge, när de afrikanska länderna arbetar både med demokratisering och med svåra ekonomiska reformer, är det viktigare än på länge med ett starkt stöd utifrån. Därom råder också, som framgått av den här debattten, en stor enighet i Sveriges riksdag. Det enda undantaget är moderata samlingspartiet – som vanligt, skulle jag kunna tillägga. Även i år utmärker sig moderaterna som det enda riksdagsparti som vill överge enprocentsmålet och skära ned biståndet till de fattiga.

Jag förstår att Alf Wennerfors gärna tar till argument som att man skall sluta att tjata om procenttal. Jag menar att det är viktigt att vi har en diskussion. Även när jag får kritik i det avseendet från flera partier, tycker jag att

det är viktigt att vi för den debatten. Volymen är väl så viktig som kvaliteten – det ena betingar det andra.

Jag beklagar att ett parti här mäler sig ur. Det skulle ha varit ett styrkebevis för Sveriges internationella anseende om alla riksdagens partier slutit upp bakom principen om en procent i bistånd.

Ett kärt argument hos moderaterna för att skära ned vårt bistånd är bristen på demokrati i fattiga länder. Argumentet är att vi skulle främja en demokratisk samhällsutveckling bättre genom att minska biståndet till de fattiga människor som inte har haft lyckan att födas i ett land med flerpartisystem. Men, Alf Wennerfors, ingen har hittills lyckats bevisa att demokratiutveckling skulle främjas av fattigdom och av bristande sjukvård, utbildning, kommunikationer osv.

Uganda har diskuterats mycket här, och jag vill ta detta land som exempel, eftersom jag just fått fram uppgifter på vad våra insatser i Uganda består i. Det är inte, Alf Wennerfors, ett regimstöd det handlar om. Det är ett brett samarbete med svenska internationella organisationer, med FN-organ och med Världsbanken. Genom UNICEF samarbetar vi för att få fram vatten och en bättre hälsovård. Genom Världsbanken stöder vi ett program för att rehabilitera hälsovården i Uganda.

Det finns också ett direkt fattigdomsinriktat program, som behövs just därför att Uganda genomför ett strukturrationaliseringsprogram. Vi gör omfattande aidsinsatser genom Världshälsoorganisationen, UNICEF och Röda korset. Vi stöder kooperationen, och vi ger valutastöd. Både stöd till kooperationen och valutastödet via Världsbanken är till för att bönderna skall kunna köpa utsäde, klara transporter, osv. Vi stöder småföretagarna genom att de får låna i Östafrikanska utvecklingsbanken. Det görs insatser för mänskliga rättigheter, för kvinnobistånd, miljöbistånd osv.

Jag har väldigt svårt att förstå att demokratin i Uganda skulle förbättras om vi inte gav detta stöd. Jag tycker att Alf Wennerfors måste försöka bevisa det för oss.

Jag har tagit detta så här utförligt, eftersom jag anser att man måste ha något så när klart för sig vad det är man säger när man anklagar ett land eller vårt bistånd till det landet på det sätt som Alf Wennerfors här gör.

Moderaterna vill vidare avveckla biståndet, på kortare eller längre sikt, till 12 av våra 19 programländer. Jag vill då gärna fråga: Vilka andra fattiga länder vill ni då göra till programländer? Eller vill ni helt enkelt dra in det här biståndet? Var finner ni de länder som är demokratiskt så fullgångna att de platsar på den moderata biståndskartan?

Enligt min mening måste man när man arbetar med demokratifrågor se detta som en del i ett lands hela utveckling, där också ekonomiska och sociala förhållanden är avgörande. Detta samtalar vi naturligtvis om, inte bara med statschefer, Alf Wennerfors, utan naturligtvis även med politiker på alla nivåer och med företrädare för myndigheter. Jag för dessa samtal, men det gör även alla andra som deltar i svensk biståndspolitik. Alf Wennerfors behöver därför inte skämta om någon snäll tant som kommer och för samtal. Det handlar inte om detta, utan här har vi en konsekvent linje rätt rakt igenom.

Men det är inte bara samtalen och dialogen som är det viktiga, utan det

viktiga är vad vi gör praktiskt för att främja demokratin. Hela vårt bistånd är inriktat på att man skall få en utveckling till stånd. Detta är i sig demokratifrämjande. Vidare är naturligtvis valet av samarbetsprojekt och arbetsmetoder viktigt. Demokratimålet finns med i allt bistånd. Särskilt viktigt är naturligtvis det speciella demokratianslaget, som jag föreslagit i budgetpropositionen och som faktiskt uppgår till över en halv miljard kronor. Vi kan slå fast och vara stolta över att genom svenskt bistånd görs det runt om i världen mycket viktiga insatser för att främja demokratin och respekten för mänskliga rättigheter.

Herr talman! Internationalism och ömsesidigt beroende är två nyckelord när det gäller att möta de utmaningar mänskligheten har framför sig. Allt flera av de stora överlevnadsproblemen kräver en internationell samverkan. Det gäller såväl massfattigdom och krig som de globala miljöproblemen. Just nu pågår förberedelserna inför FNs stora miljökonferens 1992. Från svensk sida har vi framför allt verkat för att konferensen skall kunna fatta konkreta beslut om handling.

I en värld av ökat ömsesidigt beroende blir det multilaterala biståndet allt viktigare. Det multilaterala utvecklingssamarbetet är sedan länge en av de tyngsta posterna i Sveriges bistånd, och så är fallet även i årets budgetförslag. Det är ett uttryck för den vikt vi lägger vid FN och andra internationella organ. Sverige hör därmed till en av de största bidragsgivarna i flera FN-organ, även räknat i absoluta tal. De stora resurser vi använder för multilateralt bistånd gör naturligtvis också att vi måste ställa krav på att pengarna används på effektivast möjliga sätt.

De nordiska länderna har sedan en tid tillbaka arbetat med en gemensam analys om FN i utvecklingssamarbetet. Syftet är att bidra till en process mot ett starkare FN. Rapporten, som kallas "FN i utvecklingssamarbetet", kommer att presenteras inom kort.

De senaste åren har vi kunnat se dramatiska förändringar i världen. Aldrig förut har demokratins styrka som utvecklingskraft varit så tydlig. Samtidigt har vi ett läge där hoppet om verklig nedrustning är större än på mycket länge. En större del av världens resurser borde nu användas till fredliga ändamål, social och ekonomisk utveckling. Det finns också en växande insikt i hela världen om vikten av internationellt samarbete. Detta manifesterades senast för tio dagar sedan i Saltsjöbaden vid den internationella konferens om globalt samarbete som statsminister Ingvar Carlsson stod som värd för. Det är riktigt som Pär Granstedt sade att Sverige av tradition spelar en progressiv roll. Det framkom mycket tydligt vid denna konferens.

Utvecklingsbistånd kan synas vara en droppe i havet, och behoven kan verka oändliga. Ändå vet vi att bistånd gör nytta, att det är en hjälp till självhjälp för fattiga människor och fattiga nationer.

Under de senaste 30 åren har många framsteg gjorts, även i Afrika, som har de största problemen. Läskunnigheten har ökat liksom den genomsnittliga livslängden. Barnadödligheten har minskat kraftigt. Trots att befolkningen i u-länderna har ökat med 2 miljarder har livsmedelsproduktionen ökat ännu mer.

Detta får naturligtvis inte skymma de alltjämt skriande klyftorna mellan fattiga och rika, de stora flyktingströmmarna, miljöhoten och det lidande

som fortfarande orsakas av våld och förtryck. Men de framsteg som trots allt gjorts visar att det går att förändra verkligheten, om alla är med och tar sitt ansvar. Det bidrag som Sverige kan ge i det här arbetet är ett fortsatt generöst utvecklingsbistånd och en fortsatt politik för internationell solidaritet och samverkan.

Anf. 29 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att bli litet imponerad av de djärva grepp som biståndsministern tar i den här debatten. Lena Hjelm-Wallén står här i talarstolen och talar med patos om enprocentsmålet och angriper moderata samlingspartiet som det enda parti som "mäler sig ur" den stora enigheten om enprocentsmålet. Lena Hjelm-Wallén talar om hur bra det vore om det fanns en enighet i kammaren och alla ställde upp på enprocentsmålet.

Men verkligheten är ju den, att Lena Hjelm-Wallén själv har lagt fram ett förslag som innebär att vi faktiskt går ifrån enprocentsmålet – låt vara att det sker under skydd av en del passande rökridåer. Om det hade varit så som Lena Hjelm-Wallén önskar, nämligen att även moderaterna ställde upp på enprocentsmålet, då skulle ju regeringen ha fått stryk. Då skulle biståndet – mot regeringens förslag – ha höjts med en miljard. Jag vill gärna, herr talman, tro att Lena Hjelm-Wallén innerst inne hade tyckt att det hade varit riktigt bra. Men det hade kanske möjligen gett upphov till litet diskussioner och litet svårigheter med finansdepartementet.

Jag tycker ändå att det är dags att biståndsministern bestämmer sig. Skall vi slåss för enprocentsmålet, så låt oss då göra det! Låt oss då se till att vi får de anslag som krävs för det. I annat fall får vi bara erkänna att socialdemokratin inte längre står för detta uttryck för den internationella solidariteten.

Jag ber om ursäkt för att jag återkommer till detta. Det har sagts att vi är litet tjatiga, men Lena Hjelm-Wallén sade ju att vi fick diskutera enprocentsmålet. Det är faktiskt inte heller vi som står för enprocentsmålet som provocerar fram denna debatt, utan det är socialdemokrater och moderater som provocerar fram debatten genom att gå ifrån målsättningen, precis som Karl-Göran Biörsmark tidigare sade.

Det är också viktigt att vi diskuterar biståndets innehåll. Vi vill gärna att vi får till stånd en ordentlig debatt om detta genom att man i en u-landspolitisk utredning så att säga tar ett totalgrepp på frågan. Det har ju i den svenska biståndspolitiken skett en ganska stor omsvängning. Tidigare ställde vi ganska okritiskt upp på ofta socialistiskt inriktade mottagarländers krav och önskemål. Numera är marknadsekonomi lösenordet, och det är fråga om en kanske lika okritisk anslutning till Världsbankens ambitioner. Vi skall ställa upp för att se till att det inte blir "alltför negativa effekter på utbildning och hälsovård". Vi glömmer kanske att just utbildning och hälsovård är lika viktigt för utveckling som en god betalningsbalans.

Anf. 30 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Jag vill för det första säga att jag uppskattar att biståndsministern efter vad jag förstår prioriterar biståndsdebatterna i riksdagen. Det är inte alla statsråd som prioriterar och respekterar riksdagen på det sätt som

biståndsministern gör. Jag tycker därför att det är bra att vi varje år få ha en sådan här debatt tillsammans.

Det är för det andra mycket som jag kan instämma i i biståndsministerns anförande.

För det tredje var det trevligt att biståndsministern välkomnar riksdagens intresse för befolkningsfrågor.

För det fjärde sade biståndsministern att Ugandastödet inte är något regimstöd. Sedan berättade biståndsministern vad stödet bestod av. Det har väl även tidigare varit fråga om ett myndighetssamarbete mellan Sverige och Uganda. Men nu skall Uganda bli ett programland. Detta måste väl ändå gå via statsledningen, och det kan väl därför sägas vara ett regimstöd?

Jag måste för det femte säga att jag har upplevt biståndsministern som en väldigt just politiker som inte tar till låga argument. Men nu har biståndsministern faktiskt nått något av ett bottenläge. Biståndsministern har alltså mage att säga att vi moderater menar att det blir demokrati om vi minskar biståndet till de fattiga människorna. Det är väl att gå väldigt, väldigt långt! Det påminner om de arbetsmarknadspolitiska debatterna för en del år sedan, där arbetsmarknadsministern påstod att avsikten med vår politik var att det skulle bli arbetslöshet. Det här är något liknande, biståndsministern. Jag trodde inte att biståndsministern skulle använda ett sådant argument mot ett annat parti, att hon skulle hävda att vi med avsikt skulle sänka biståndet till de fattiga för att det skall bli demokrati. Jag måste säga att det är uppseendeväckande.

Vi ställer på dessa länder det villkoret, att om de fortsätter med sin diktatur och inte gör något som helst för att omvandla landet till en flerpartistat och föra in demokrati och respekt för mänskliga rättigheter, då trappar vi ned biståndet. Men det innebär, biståndsministern, att biståndet skall återfå sin nuvarande storlek så fort man i dessa länder vidtar åtgärder med syfte att föra in demokrati.

Koppla därför inte ihop olika saker på det sättet! Det anstår inte ett statsråd.

Anf. 31 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först korrigera mina yrkanden när det gäller våra reservationer. Jag yrkade i mitt huvudanförande bifall till ett antal reservationer, men jag tar nu tillbaka yrkandena i fråga om reservationerna 35, 110, 121 och 151. Orsaken är inte att jag inte står bakom dessa reservationer, utan att hanteringen skall bli litet enklare. Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 2, 5, 7 och 15. Det är en praktisk åtgärd.

Jag vill sedan rikta mig till biståndsminister Lena Hjelm-Wallén. Jag skriver under på väldigt många av de vackra ord som Lena Hjelm-Wallén här framförde – så gott som allihop. Jag är övertygad om att detta verkligen kommer från hjärtat och är biståndsministerns uppriktiga mening. Det långsiktiga utvecklingssamarbetet är viktigt. Det måste till en väldig envishet i det sammanhanget.

Det är också glädjande att biståndsministern säger att vi skall fortsätta att tjata om den procentdebatt som förs här. Det är en viktig debatt, sade biståndsministern. Jag uppfattar detta som litet av ett rop på hjälp, som att

biståndsministern säger: Blås på här nu, ni som försvarar enprocentsmålet! Hjälp mig att stå emot finansen och andra som rycker i pengarna!

Jag lovar att vi skall stå upp och hjälpa till att driva de här frågorna. Det är nämligen ett löfte som socialdemokraterna har ställt sig bakom. Jag tror att biståndsministern uppfattar det som en urholkning, även om jag kan förstå att det är svårt att använda just det ordet.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till biståndsministern. I samband med att 1 miljard över en treårsperiod togs från u-landsanslaget till anslaget för hjälp åt öststaterna sades det att detta skulle vara tillfälligt, att det skulle gälla just den miljarden. Gäller det fortfarande? Skall de 700 miljonerna till flyktingar i Sverige uppfattas som en tillfällig åtgärd, eller är det någonting som skall rulla vidare? Jag vill inte ha som svar att det är roligt att från folkpartiet liberalerna få höra att socialdemokraterna skall regera vidare och ta ansvaret, utan jag vill ha biståndsministerns syn på detta. Är de 300 miljonerna och de 700 miljonerna tillfälliga, eller skall de – såsom vi uppfattar det – rinna igenom hålet i golvet, det golv som biståndsministern tidigare sade skulle gälla för enprocentsmålet?

Anf. 32 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Efter att ha hört Lena Hjelm-Walléns inlägg blir det betydligt intressantare med enprocentsmålet och vikten av det. Dels har vi behovet att driva det gentemot andra länder, som ännu inte kommit upp till den målsättning FN satt på 0,7 %. Vidare har vi principfrågan: Skall vi klassa Östeuropaländerna som biståndsländer, och vad innebär det för andra länders sätt att ge bidrag? Är det inte en stor risk att de tar efter oss och tar av sina medel, som ännu inte uppgår till 0,7 %, kanske 0,3 %, och lägger stora delar av detta i Östeuropa? Många länder har insett att det är intressant att vara med och investera och eventuellt få upp ekonomin i öst, för att sedan kunna ha glädje av den för att öka sin egen tillväxt.

Lösningen på den principfrågan tycker jag det är viktigt att vi diskuterar oss fram till.

Den fantastiska ökningen på 871 milj.kr. åts faktiskt upp av flyktingpengarna, 700 milj.kr., och räckte inte för att täcka Östeuropabiståndet. Det var inte mycket att komma med.

Jag tror att det kan vara bra att vi driver på denna fråga, så att finansdepartementet får upp ögonen för att vi inte kan ha ett sådant osolidariskt tänkande, utan måste öka biståndssidan.

En annan fråga, som inte biståndsministern berörde, men som jag förväntat mig få höra någonting om, är biståndet i ett kommande EG-perspektiv. Vi vet att folkrörelsernas möjlighet att påverka är betydligt sämre inom EG än vad vi är vana vid. Det kan vara intressant att få reda på vad som händer med det svenska biståndet i det kommande EG-medlemskapet.

Anf. 33 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Det är klart att det är glädjande att höra anslutningen till enprocentsmålet. Men trots det försöker man på olika sätt lägga ut rökridåer för en minskning av biståndet till vad jag förstår 0,93 %.

Vi har sedan början på 1970-talet drivit ett arbete på att uppnå det 0,7-

procentsmål som FN lade fast redan 1970. De ansträngningarna har lett till att biståndet från OECD-världen nu är 0,33 % eller någonting sådant av bruttonationalintäkten.

När regeringen nu är beredd att minska det svenska biståndet förlorar vi en del av vår argumentationstyngd.

Man säger att i Östeuropa är bruttonationalprodukten per capita likadan som i en del av de bättre u-länderna.

Men detsamma skulle man förmodligen kunna säga om vissa utkantsområden i Portugal. När vi nu har förhandlingar med EG och kanske också blir medlemmar, kommer de länder i Sydeuropa som har svaga regioner att ställa tuffa tag på att vi skall bidra till de fattiga delarna av södra Europa också. Var skall de pengarna tas? Jag tycker att det skulle vara välgörande att i dag få höra ett statsråd säga att de pengar som eventuellt kommer att utbetalas dit – det rör sig om många miljarder som skall gå till de eftersläpande regionerna – inte till någon del kommer att tas av biståndspengar.

Anf. 34 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Först ett tack till Alf Wennerfors för de vänliga orden. Jag tycker denna debatt är intressant och vill gärna vara med så mycket jag kan.

Jag ställde frågan till Alf Wennerfors om detta med att ni vill ta bort biståndet – om inte på en gång så på sikt – från 12 av de 19 programländerna, om de inte utvecklar sig i den riktning ni önskar. Om detta ställningstagande är genomtänkt måste ni ha funderat på vad ni gör om det inte blir som ni önskar. Menar ni att ni då inte skall avbryta? Har ni inte någon alternativstrategi? I så fall är detta bara ett inrikespolitiskt slagträ i debatten.

Jag ber än en gång att få ställa frågan: Vilka länder bland de fattiga afrikanska länderna kan ni finna som uppfyller era krav på mottagarland för svenskt bistånd? Ni måste i alla fall kunna ta fram några. I annat fall tycker jag att det ni håller på med är mycket schablonartat och bara en inrikespolitisk träta.

Jag fick en direkt fråga vad som händer när Uganda blir programland. Vi har redan tidigare haft samtal och överläggningar med ugandiska regeringen om det bistånd som nu finns spritt på många händer. Det kommer att gå till på samma sätt fortsättningsvis, även om det skrivs ett papper om detta med den ugandiska regeringen. Fortfarande kommer det att vara den svenska kooperationen, Röda korset, Världshälsoorganisationen, Unicef, Världsbanken osv. som är aktörerna. Vi kommer inte att ha egen biståndsnärvaro ens i Uganda, utan det är via enskilda och internationella organisationer som vårt bistånd kommer att gå.

Så till procentdiskussionen. Jag menar att det är viktigt att riksdagen ställer upp för enprocentsmålet. När jag pekar ut moderaterna i det sammanhanget, Pär Granstedt – det verkar som om Pär Granstedt inte märkt det – är det inte därför att moderaterna accepterat flera av regeringens förslag när vi tittar på vad som är innehållet i en procent, utan det är därför att moderaterna föreslår en minskning på nästan 1 miljard utöver detta. Det kan ändå inte Pär Granstedt bortse ifrån och stryka över med hartassen. Därmed går ju moderaterna kraftigt under enprocentsmålet och skiljer ut sig från alla andra.

Sedan kan vi andra, som ställer upp för enprocentsmålet, diskutera vad man kan acceptera som bistånd inom denna ram. Jag har tidigare gjort klart att jag inte tycker det är särskilt ärorikt att nu föra in asylkostnader för flyktingar från u-länder i biståndsanslag. Jag hade helst önskat att detta skulle fortsätta att finansieras över arbetsmarknadsdepartementets budget. Men detta är helt enligt reglerna i OECDs biståndskommitté DAC. Därmed är det inte underligt att vi i en situation med starka budgetbegränsningar på oss från alla områden gör på detta sätt och tar in denna kostnad inom biståndet. Hur länge? Det beror på hur budgeten kommer att se ut fortsättningsvis.

Så Östeuropabiståndet. Man måste ha klart för sig vilka siffror man talar om. Det gäller 900 milj.kr. på tre år, alltså 300 miljoner om året. Det är 2 % av hela biståndsvolymen.

Men jag vill gärna säga här att denna miljard nu är uppe i 1,7 miljarder eller så, och jag tror att inom en treårsperiod kommer den säkert att vara uppe i 2 miljarder. Men det är andra departement som ställer upp med de tillkommande medlen. Det tycker jag är bra. Det tyder på att vi fått ett diversifierat intresse och ansvarstagande i vårt finansiella samarbete med Östeuropa.

Det är inte så lätt att svara på hur länge vi behöver ha bistånd. Det beror på utvecklingen i Östeuropa. Vi är på första året och har några år att se på utvecklingen. Jag har svårt att bedöma hur det kommer att vara om tre år.

För att fortsätta huvudräkningen: enprocentsmålet som vi alltså upprätthåller innebär i år en ökning på 871 milj.kr. Dessutom har jag föreslagit en annan anslagsteknik vad gäller Världsbankens utvecklingsfond IDA. Det gör att vi får loss ytterligare 422 milj.kr. för användning som normalt bistånd.

Detta innebär att vi tar av en stor ökning och en redan stor volym när vi bekostar Östeuropabiståndet inom biståndsramen. Därmed tycker jag att man inte behöver skämmas för detta.

Det finns ingen utfästelse till något u-land som vi därmed behövt nagga i kanten. Se på Afrikabiståndet – det sker en mycket kraftig ökning detta år.

Slutligen till Marianne Samuelsson och Bengt Hurtig: EG-biståndet är en intressant fråga. Men vårt samarbete med EG är ännu ganska mycket i sin linda, vi håller på att lära oss mera om det. Vi har länge haft ett nära och gott samarbete med dem som står för EG-biståndet. Detta är ett stort och betydelsefullt bistånd ute i världen och någonting som man skall ha stor respekt för, tycker jag.

Några samarbetspartners – de som brukar kallas "like minded" – som Danmark och Holland har också funnit att de kan spela en mycket stor roll i EG-sammanhang och på ett progressivt sätt påverka EG-biståndet. Därmed vill de gärna ha oss med som ytterligare en partner i det sammanhanget.

Det sker nu en analys, och vi kommer till sommaren som en del i en analys av olika områden för vad EG-medlemskapet betyder för Sverige, att också visa vad EG-biståndet kommer att betyda. Vi skall alltså svara på det litet senare.

Sedan var det fråga om var EGs regionala fonder skulle betalas någonstans. Jag kan inte tänka mig att dessa regionala fonder som finns inom EG skall betalas av biståndsanslaget.

Anf. 35 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 36 ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Jag hade hoppats att biståndsministern skulle ta tillbaka det låga argument som förekom i hennes huvudanförande, men hon har ju en chans till att göra det. Jag skulle aldrig komma på tanken att misstänkliggöra min motståndare på det sätt som biståndsministern här har gjort. Jag sade i den arbetsmarknadspolitiska debatten att jag aldrig skulle kunna tänka mig att misstänkliggöra Anna-Greta Leijon för att med avsikt föra en sådan politik att det blev arbetslöshet. Sedan tog det ganska snart slut. Jag hoppas att också denna typ av argumenterande kan ta slut.

Däremot ligger det mycket i att biståndsministern ställer frågan till mig vad det är för andra länder som vi skall satsa på. Jag har också funderat på det och vi har diskuterat den frågan, men vi har inte kommit så mycket längre.

Samtidigt vill jag säga att om Sverige skulle ställa sådana villkor, att vi trappar ned biståndet på ett antal år – fem, sex, sju eller åtta – då är jag övertygad om att det skulle hända saker med den demokratiska utvecklingen i många av dessa tolv länder, kanske t.o.m. i alla. Under dessa förhållanden är vårt förslag till bistånd detsamma som biståndsministerns, för att gå tillbaka till den träta vi nu för.

Skulle vi dessutom få det så att vi kunde påverka andra länder, alltså följa den tanke Olof Murelius hade i sin artikel i Svenska Dagbladet i måndags, då skulle det gå ännu fortare med den demokratiska utvecklingen i dessa diktaturer.

Sedan bara en sak som jag inte hann med i förra inlägget. Biståndsministern säger nu att hon inte träffat så många statschefer och diktatorer under den här treårsperioden och kunnat tala allvar med dem. Men, säger hon, vi talar med de andra representanterna för de här regimerna: skogsministern hit och samordningsministern dit. Vidare sade biståndsministern att andra i hennes omgivning, hennes medarbetare, talar med dem.

Det är litet blåögt – ursäkta att jag säger det. I ett land där man har en diktator är det han som bestämmer. Människor runt omkring honom – t.ex. på olika ministerposter – sitter ofta där på hans villkor. Att tala med dem om det här viktiga tror jag inte betyder så mycket. Att tala med statschefen, diktatorn, kan, tror jag däremot, så småningom ge resultat tillsammans med att ställa rejäla villkor.

Anf. 37 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Först till frågan om enprocentsmålet.

Lena Hjelm-Wallén försöker fortfarande ge moderaterna en särställning. Jag håller gärna med så långt att det är klart att moderaterna är värst. Socialdemokraterna skär ned med 1 miljard i förhållande till enprocentsmålet. Moderaterna vill skära ned med 2 miljarder i förhållande till enprocentsmålet. Det är klart att det är en gradskillnad, men det är inte en artskillnad. Ni har det gemensamt att ni faktiskt går ifrån enprocentsmålet.

Nu hänvisar Lena Hjelm-Wallén till att förfaringssättet med asylkostnaderna är godkänt av DAC. Men vad har det med saken att göra? Vårt enprocentsmål är inte en utfästelse i förhållande till DAC, utan det är en utfästelse som Sveriges riksdag har gjort i förhållande till u-länderna. Det är en relation mellan Sverige och de u-länder som vi har åtagit oss att hjälpa, och de har nog inte godkänt det här. Vi har alltså gått ifrån den utfästelse som Sveriges riksdag gjorde i början av 1970-talet. Det kommer vi inte ifrån, oavsett vilka principer DAC tillämpar när man där räknar på sitt 0,7-procentsmål.

Jag tycker uppriktigt sagt att det är viktigt att vi är sakliga i debatten. Lena Hjelm-Wallén upprepade det Viola Furubjelke sade om den stora ökningen på 875 miljoner. Jag vill bara påminna om den kommentar jag då gjorde, nämligen att den ökningen är bara luft – det är en nominell ökning. Den räcker knappast till att täcka inflationen. Det finns inga reella nya pengar. Vartenda öre som går till asylkostnader och till Östeuropa innebär mindre resurser till de fattiga länderna.

Sedan påstår Lena Hjelm-Wallén att det är en stor ökning av biståndet till Afrika. Det är ett mycket häpnadsväckande påstående. Jag gjorde ett hastigt överslag och kom fram till att det var en nettoökning i löpande penningvärde med ungefär 30 miljoner, och det skall då täcka inflationen för ett anslag på två och en halv miljard. Vad det innebär är att vårt bistånd till Afrika minskar kraftigt i reala termer. Det är naturligtvis en följd av att vi använder pengarna till annat – till asylkostnader i Sverige och till stöd till Östeuropa. Det här har konsekvenser för våra samarbetsländer, t.ex. i Afrika – det kommer vi inte ifrån.

Men det är också viktigt att vi tittar på hur pengarna används, och där vill jag igen påminna om den nya inriktning som har skett av de svenska biståndsprioriteringarna. Man har gått ifrån att satsa på ländernas prioriteringar och över till att satsa på Världsbankens prioriteringar. Det är en debatt som jag tycker att vi borde fördjupa i framtiden.

Anf. 38 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Man kan fråga sig hur långt en minister kan gå när det gäller att erkänna ett fel eller ett misstag. Biståndsministern har inte här i dag tillstått att man har gått ifrån enprocentsmålet. Men biståndsministern har i alla fall gått så långt att hon har sagt att det som nu föreslås inte är särskilt ärorikt; det var så biståndsministerns ord föll när hon skulle sätta något slags epitet på det förfarande med en miljard av biståndspengarna som vi talade om. "Inte särskilt ärorikt". Det är det förvisso inte! Jag tar det som ett erkännande av biståndsministern att hon hade velat göra någonting annat, men till detta är hon nu nödd och tvungen. Det är klart att det då inte är lätt att försvara det – det är en sjuk sak.

Nu tvekar inte biståndsministern heller när det gäller att fortsätta rulla de här miljonerna, t.ex. till Östeuropa, inom enprocentsramen. Jag hade den uppfattningen att detta var – jag har för mig att det sades i biståndsdebatten för ett år sedan – en engångsföreteelse. När de här tre åren var slut skulle det upphöra. Men nu låter det annorlunda.

Det är på det här sättet socialdemokraterna har gjort gång efter annan under 1980-talet. Jag har framfört det i mitt inledningsanförande. Jag tänker

på alla de gånger då regeringen har lagt ut dimridåer och dribblat med biståndet.

Påståendet att Östeuropabiståndet och biståndet till flyktingar i Sverige inte naggar på biståndet till u-länderna håller inte. Precis som Pär Granstedt om och om igen har sagt haltar det resonemanget. Det är förvisso inte särskilt ärorikt att föra det resonemanget!

Något har vi lärt oss av den här debattomgången, tycker jag, och det är att biståndsministern slåss ganska ensam i regeringen för enprocentsmålet. Vi kommer från vårt håll att hålla den lågan brinnande. Enprocentsmålet är ett åtagande, det är en viktig signal till andra länder. Det är en felaktig signal att nu på vårt håll – i ett av världens rikaste länder – börja darra på manschetten när det gäller att vara solidarisk och uppfylla våra löften.

Anf. 39 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! När vi träffar företrädare för tredje världen märker vi en stark oro för utvecklingen när det gäller biståndet. Som exempel tar man kantringen när det gäller synen på biståndet till Östeuropa och även vad som kommer att inträffa under EG-anpassningen.

Vi har redan fattat beslutet att uppdra åt regeringen att söka medlemskap i EG, och det är först efter detta beslut som man nu håller på att utreda oerhört centrala frågor för Sveriges hela utrikespolitik, inte minst synen på alliansfrihet och neutralitet. Men det är tydligen också så att man inte tänkt igenom konsekvenserna för biståndet innan man slog in på linjen att söka medlemskap i EG. Det sista beslutet när det gäller riksdagens möjligheter att förhindra en medlemskapsansökan fattades för övrigt i dag.

En konsekvens som väl de flesta av analytikerna är överens om är att vi i och med ett medlemskap får ett oerhört starkt tryck på oss att minska skattetrycket här i landet, och det kommer naturligtvis också att få konsekvenser för förmågan att genomföra ett bistånd.

Det gläder mig att vi fick beskedet att medlen till de regionalpolitiska insatser som skall göras främst i södra Europa inte kommer att tas från biståndet. Jag skulle vara glad om även företrädare för de borgerliga partierna kunde göra en sådan utfästelse.

Anf. 40 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Enligt DAC-reglerna är det okej att nu, i ett kärvt läge, använda 700 miljoner av biståndsmedel till vår flyktingpolitik, säger biståndsministern.

För det första kan man då fråga: Kan det kärva läget möjligen ha ett samband med den skatteuppgörelse som har träffats med folkpartiet?

För det andra kan man fråga: Är det inte så att vi har fört en dålig flyktingpolitik, som lett till att vi i det här läget har fått exeptionellt stora kostnader?

Jag talade i mitt anförande litet grand om global hållbarhet för utvecklingen. Det är då intressant att ur EG-perspektiv titta på vad som är hållbart långsiktigt på en enda jord. EG är ju framför allt en ekonomisk sammanslutning där man strävar efter ekonomisk tillväxt. Det kan i och för sig vara bra, om det är globalt hållbart. Stämmer det med den internationella solidaritet som vi vill driva – och som jag antar att även socialdemokraterna vill driva –

med en bättre fördelning av jordens resurser? Eller skapar man nu ännu mer av biståndsberoende i framtiden, där man med enprocentsmål och annat köper sig fri för det man egentligen roffar åt sig av u-ländernas del av kakan?

Anf. 41 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Pär Granstedt är mycket snabb i många avseenden. Han är också snabb i huvudräkning, men det kan då också bli litet fel.

Det är så att det som vi när regeringens budget går igenom ger till Afrika nästa år innebär en avsevärd ökning. Sedan skall man också komma ihåg att även om vi kan tycka att det är inflationspengar – pengar som beror på en inflationsuppräkning i Sverige – så är det reala pengar för u-länderna. Det har faktiskt varit så konstigt – ja, så illa, kan man tycka – att ju högre inflation vi har haft i Sverige, desto mer har vi kunnat överföra till u-länderna realt sett. Det är tekniken som är sådan.

Karl-Göran Biörsmark! Det är klart att det är så att vi alla skulle ha önskat göra mer – det må gälla biståndsområdet eller andra samhällsområden. Det finns ingen av oss politiker som vill skära ned någonstans – av ren självbevarelsedrift, egentligen. Ingen vill strama åt eller begränsa. I varje fall gäller det oss socialdemokrater – det kan jag lova.

Det är bara så att vi har ett budgetläge som vi faktiskt måste se i vitögat och göra något åt. När vi i höstas tog in asylkostnaderna för u-landsflyktingar i biståndsbudgeten var det just i en situation där man på nästan alla samhällsområden drog åt svångremmen en del. Då fick också biståndet vara med. Som jag har sagt tycker jag inte att just det är någonting att vara särskilt stolt över – det är, som jag har sagt, inte särskilt ärorikt. Men samtidigt går det ju att försvara just därför att detta accepteras i OECDs biståndsregler. I andra sammanhang använder man väldigt gärna OECDs biståndsregler för att tala om vad vi får och inte får göra. Det här får vi alltså göra och ändå räkna det som bistånd; det ingår i enprocentsramen.

Alf Wennerfors upprörs över att jag talar om att den minskning som blir konsekvensen av moderaternas avvecklingsplan för bistånd i tolv länder kommer att drabba fattiga människor. Det kommer att öka fattigdomen i de länderna.

När Alf Wennerfors litet troskyldigt säger att han upprörs över det tror jag att det är så att han inte måtte ha insett vad det är moderaterna föreslår. Vill man avveckla eller minska ett bistånd som har en fattigdomsinriktning, drabbar det dessa människor. Det drabbar inte den här diktatorn som Alf Wennerfors talar om. Den personen får faktiskt inget bistånd.

Jag måste faktiskt också protestera mot det här sättet att räkna upp en mängd framför allt afrikanska länder och deras statschefer och omnämna dem som diktatorer. Jag har en gång tidigare här i kammaren sagt att jag upprörs av att exempelvis Alf Wennerfors uttalar att en sådan man som presidenten i Tanzania, Mwinyi, denne i sitt umgänge med kollegor i regeringen så timide man, skulle vara diktator. Det tycker jag faktiskt är mycket obehagligt och mycket upprörande. Det gäller inte bara den presidenten, det gäller många andra också. Jag kan försäkra Alf Wennerfors att jag har talat med alla statscheferna i de länder vi har biståndssamarbete med, om nu det skulle vara ett argument i sammanhanget. Jag tycker inte att det enbart skall

handla om statscheferna, utan det måste föras en dialog på alla nivåer för att främja demokratin.

Tredje vice talmannen anmälde att Pär Granstedt, Alf Wennerfors, Karl-Göran Biörsmark, Marianne Samuelsson och Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 42 INGER KOCH (m):

Herr talman! Flyktingsituationen i världen är i dag mycket allvarlig. Flera av talarna har tidigare berört detta. Vi har t.ex. genom televisionen under de senaste veckorna på mycket nära håll kunnat följa en grupp flyktingars olidliga förhållanden, nämligen det kurdiska folkets flykt undan diktatorn i Irak. Biståndsministern har också redogjort för intrycken från sin resa i det aktuella området.

Men detta är tyvärr bara en liten del av alla de flyktingar som finns i världen. Människor flyr från förföljelse eller på grund av väpnade konflikter, inbördeskrig, miljökatastrofer eller ekonomiska och sociala problem. Enligt UNHCR – FNs flyktingkommissariat – uppgår antalet flyktingar till omkring 15 miljoner. Huvudparten av dessa finns i tredje världens fattigaste länder. Det finns dessutom minst lika många potentiella flyktingar som inte passerat nationsgränser, s.k. displaced persons, vilka inte omfattas av det internationella skydds- och hjälpsystemet.

Flyktingproblemen är svårast i Afrika. Åratal av krig och torka kombinerat med en befolkningsexplosion har skapat denna svåra situation. Men det är framför allt de många krigen och striderna som slagit sönder jordbruken och drivit stora mängder människor på flykt.

Särskilt svår är flyktingsituationen i länderna kring Afrikas Horn. Striderna mellan de totalitära regimerna och olika gerilla- och befrielserörelser i Etiopien, Sudan och Somalia har framkallat en hopplös situation för omkring två miljoner flyktingar. Även i Moçambique har många års strider mellan gerillan och regimen lett till att en miljon människor flytt ur landet och att två och en halv miljoner människor är på flykt inne i landet. Svälten är svår i alla dessa länder och allt fler människor dör. Exemplen kan flerfaldigas. I Liberia är över hälften av landets befolkning flyktingar efter flera års inbördeskrig. Även dessa människor hotas av svält.

Herr talman! Det är viktigt att Sverige genom ett ökat stöd till FNs flyktingkommissariat, UNHCR, och till enskilda organisationer på alla sätt försöker lindra den akuta nöden för de hårt drabbade invånarna i dessa afrikanska länder. Vi föreslår därför att bidraget till UNHCR höjs med ytterligare 25 milj.kr.

Vi har också i vår biståndsmotion föreslagit att medelsramen för bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer skall höjas med ytterligare 15 milj.kr. till 750 milj.kr. De enskilda organisationerna spelar en stor roll när det gäller att snabbt och effektivt förmedla bistånd i olika former. Det är därför glädjande att detta yrkande nu tillstyrks.

Men det är lika viktigt att Sverige på alla sätt även initierar och stödjer en utveckling mot demokrati i de här länderna. Alf Wennerfors har tidigare i debatten poängerat detta. Vi får inte genom vår biståndspolitik fortsätta att

medverka till att totalitära regimer kan framhärda med sitt förtryck. Det är viktigt att Sverige gentemot omvärlden markerar den vikt vi fäster vid en demokratisk utveckling i u-länderna.

Vi moderater har därför under flera år yrkat på att ett särskilt anslag för demokratibistånd inrättas. Vi tycker därför att det är positivt att även regeringen och utskottet nu vill betona behovet av mer riktade demokratifrämjande biståndsinsatser. Vi anser emellertid att anslaget för demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd, mot bakgrund av det stora behovet av riktat stöd till insatser för förberedelse och genomförande av demokratiska reformer, bör höjas med 100 milj.kr. till 650 milj.kr.

Herr talman! Sovjets invation och det långvariga kriget i Afghanistan har framkallat världens största enskilda flyktingkatastrof. Av världens hela flyktingpopulation utgör de afghanska flyktingarna nära 40 %. I dag lever omkring 7 miljoner afghaner i yttre och inre exil. Ca 3,5 miljoner av dem finns i pakistanska flyktingläger.

Pakistan – i sig självt ett fattigt land – har sedan 1979 gjort stora egna uppoffringar för att bistå människorna i den afghanska flyktingvågen. Även UNHCR och flera enskilda organisationer har lämnat ekonomiskt och materiellt stöd. UNHCR har nu, som en följd av minskat stöd från omvärlden, fått minskade resurser när det gäller det ekonomiska stödet till de afghanska flyktingarna i Pakistan. Pakistan kan på grund av sin egen svaga ekonomi inte fylla upp gapet mellan de afghanska flyktingarnas behov och den internationella hjälpen.

Pakistan är också ett av de länder som kommit att drabbas hårt ekonomiskt av Gulfkrisen. Därmed försämras landets möjligheter att bistå de afghanska flyktingarna. Det är därför en överhängande risk att livsviktiga flyktingprojekt äventyras. Enligt uppgifter i The Pakistan Times kommer flyktingransonerna generellt att minskas med 20 % under 1991. Fotogenransonerna har redan tidigare skurits ned, med påföljd att flyktingarna, i en desperat jakt på bränsle för matlagning och husvärme, har tvingats börja tära på det begränsade skogsbeståndet i Pakistan.

Även om det under det senaste året har gjorts stora ansträngningar från FNs sida för att uppmuntra de afghanska flyktingarna att återvända hem, har den afghanska verkligheten, med fortsatt krig och miljontals minor utspridda på landsbygden, förhindrat en större återvandring. Människor som en gång tvingats fly undan bomber och granater kommer inte att återvända i stor skala förrän freden har säkrats.

Det är angeläget att omvärlden i en tid av dramatiska händelser på andra håll i världen inte glömmer bort och överger de afghanska flyktingarna. Dessas marginaler för att överleva har alltid varit små. En 20-procentig nedskärning av nödhjälpen kan därför komma att driva fram en akut katastrofsituation. För att undvika detta bör Sverige medverka till att UNHCR ges ökade resurser för sitt fortsatta stöd till de afghanska flyktingarna.

Det är också viktigt att det svenska stödet till humanitära hjälpinsatser inne i Afghanistan, som kanaliseras genom enskilda organisationer, främst Svenska Afghanistankommittén, Rädda barnen och Internationella röda korset, fortsätter och att ökade resurser ges. Svenska Afghanistankommitténs insatser på den afghanska landsbygden har visat sig vara mycket effek-

tiva och har rönt stor internationell uppmärksamhet. Detta är ett utmärkt exempel på hur effektiva enskilda organisationer kan vara i hjälparbetet.

Med detta, herr talman, vill jag uttala mitt stöd för samtliga moderata reservationer, men jag vill särskilt yrka bifall till reservationerna 44 och 109.

Anf. 43 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag skall ta upp ett begränsat antal områden som ligger oss i folkpartiet liberalerna varmt om hjärtat. Övriga områden har Karl-Göran Biörsmark tidigare kommenterat. Jag tänker ta upp frågor som rör miljön. Vidare tänker jag beröra några av landramarna samt särskilda program och de områden som angår BITS.

När det gäller frågan om miljön skall de multilaterala insatserna räcka till ett stort och vitt område. Det gäller då insatser för att förhindra ökenspridning och överodling. Vidare gäller det insatser för att skydda regnskogar samt för att förhindra olika slags förstöring av kustvatten. För ett så omfattande fält för arbete och insatser räcker självfallet inte de pengar som regeringen har föreslagit. Vi har därför plussat på när det gäller detta konto med ytterligare 56 milj.kr. att avsättas för multilaterala miljöinsatser. Vi menar att däri skall inbegripas 6 miljoner till Mekongkommitténs arbete. Denna kommitté gör värdefulla insatser i Asien.

Jag vill också något kommentera medelsramen för särskilda miljöinsatser. Det här kontot kan ju användas för angelägna och viktiga insatser som inte naturligen infogas i de vanliga biståndsinsatserna och som kanske inte hade gjorts om det inte hade funnits ett särskilt anslag. Det rör sig t.ex. om miljökonsekvensanalyser, om stöd till metodutveckling, om frivilliga organisationers arbete och om regionalt samarbete. Vi i folkpartiet anser att en uppräkning bör ske beträffande detta konto. Vi har således lagt till 25 milj.kr. i det sammanhanget.

När det gäller landramarna vill jag först säga några ord om Vietnam. Här vill regeringen höja anslaget. Det handlar om en höjning från 300 milj.kr. till 325 milj.kr. Visserligen har det skett en försiktig kursändring i fråga om ekonomin. Men ännu har det inte hänt något på demokratins område. Fortfarande internernas en mängd oliktänkande. Någon yttrandefrihet finns ännu inte. Och fortfarande begås en mängd brott mot de mänskliga rättigheterna. Vidare har invånarna inte några demokratiska rättigheter. Vi tycker det är helt fel att i ett sådant läge premiera Vietnam, som alltså inte visar några som helst tecken på att vilja införa demokratiska rättigheter och åstadkomma en förbättring. Vi tycker därför att biståndet till Vietnam bör inriktas på en överföring av kunskaper när det gäller företagande samt ekonomisk och offentlig förvaltning. Vi tycker också att ett förstärkt stöd skall utgå till demokratisk samhällsutveckling och till insatser i fråga om miljö- och hälsovården. Vi anser att 225 milj.kr. räcker i det sammanhanget.

I betänkandet sägs det att Sverige verkar internationellt för att blockeringen av Vietnam skall hävas. Jag skulle i det sammanhanget vilja understryka att sådana ansträngningar inte alls skall fortgå om de inte är förenade med några villkor. Det skall vara en självklarhet att steg i riktning mot en demokratisk utveckling skall tas innan Sverige kan understödja arbetet med en normalisering av förhållandena när det gäller Vietnam.

Vidare gäller det frågan om landramen beträffande Indien. Indien är ju ett av våra största samarbetsländer. Men Indien är också ett av världens allra fattigaste länder. När det gäller utvecklingen där blir det alltmer ansträngt. Men samtidigt finns det en god grund för ett ytterligare utvecklat samarbete. Här finns det en etablerad och relativt väl fungerande demokrati, och här finns det ett antal lyckade projekt som jag själv – och jag vet att flera här också har haft den möjligheten – kunnat studera närmare. Jag tänker då på projekt som gäller detta med rent vatten och hälsovård, utbildningen i de allra fattigaste byarna samt insatser för skogsvård som i sin uppläggning involverar de bybor som man vill skall ändra attityd. Vi tycker att det är angeläget att satsa pengarna där de uppenbarligen är till stor nytta. Indien är ett exempel i det avseendet. Vi har därför lagt till ytterligare 35 miljoner beträffande den landramen.

Vi har även tagit upp Nicaragua, Costa Rica och Filippinerna. Samtliga dessa är demokratier i tredje världen. Två av dem är helt nya. Här har vi alltså en chans att stödja någonting annat, dvs. att stödja länder som inte är totalitära socialiststater. Men varför är regeringen så ovillig att stödja sådana insatser?

Om Nicaragua, som för första gången i landets historia har fått ett demokratiskt valt parlament, säger regeringen att utvecklingen inte har gått tillräckligt fort och att utvecklingen inte har gått i precis den riktning som man tänkt sig. Men det här landet har faktiskt bara haft ett enda år på sig för att påbörja en upprustning efter den utveckling som har varit och efter det att landets ekonomi har körts i botten.

Man säger också att det krävs ett betydande internationellt bistånd. Vidare säger man att den föreslagna ramen är lämplig. Men om en demokratisk utveckling har påbörjats, finns det enligt vår mening anledning att ytterligare stödja denna. Vi har således lagt till ytterligare en summa pengar här.

Om Costa Rica, som vi i folkpartiet liberalerna vill göra till ett programland – med en landram om 40 miljoner – sägs det i betänkandet att det spelar en viktig roll som förebild i regionen. Vidare kan man läsa: Skäl talar för ett fortsatt biståndssamarbete. Men landramen är ingen lämplig form.

Filippinerna är en annan ny kämpande demokrati. I det avseendet avfärdas förslagen genom att man säger att det bistånd som nu utgår har en sådan karaktär att det svårligen passar in i en meningsfull landram.

Vi för vår del har alls inte föreslagit att biståndet alltid skall se likadant ut. Vi tycker att det skall ske en successiv utvidgning. Dessutom vill vi att stöd skall utgå till gagn för en demokratisk utveckling samt för samarbetet med lokala och enskilda organisationer. Dessutom tycker vi att stödet skall vara långsiktigt.

I betänkandet säger man också att systemet med landramar är motiverat särskilt i fråga om de fattigaste länderna. Mot den bakgrunden är det mycket svårt för oss att inse varför Filippinerna inte skulle kunna bli ett programland. Systemet med programländer ger ju en signal om att Sverige på ett mera systematiskt sätt vill etablera och bygga ut ett långsiktigt biståndssamarbete. Vi menar alltså att biståndssamarbetet successivt bör utvidgas och att målet skall vara att Filippinerna blir ett programland.

Biståndsministern har i flera sammanhang uttalat att vårt bistånd måste få

en tydligare demokratisk inriktning. Av den uppräkning som jag har gjort framgår det att det har skett en uppräkning med 25 miljoner beträffande det enda kommunistiska landet i den här samlingen. Det har alltså skett en höjning från 300 till 325 milj.kr. Det enda av länderna som inte gör några som helst förändringar för att införa demokrati och för att skydda de mänskliga rättigheterna får en ordentlig uppräkning, medan de som verkligen försöker behandlas ytterligt snålt. Har verkligen inte socialdemokraterna lärt sig någonting alls av kommunismens sammanbrott i Öst- och Centraleuropa?

Folkpartiet liberalerna har också särskilt tagit upp biståndet till Nepal. Just i dagarna är Nepal speciellt aktuellt med anledning av översvämningskatastrofen i Bangladesh. En av orsakerna till de upprepade katastroferna där är just skogsskövlingarna i Nepal och markerosionen i bergen. Jag anser att det senaste händelserna mer än väl borde räcka för att aktualisera vad utskottsmajoriteten skriver i betänkandet: "Får miljöproblemen i Nepal katastrofala former – – – ställer sig utskottet inte främmande till utökade insatser." Då skulle jag vilja fråga utskottets företrädare: Räcker det med 100 000 döda, vilket nu rapporteras i de senaste nyhetssändningarna?

Jag vill vidare ta upp ett par frågor som rör BITS verksamhet, dvs. beredningen för internationellt tekniskt och ekonomiskt samarbete. Svenskt biståndssamarbete har ju skilda modeller för verksamheten. Vi har SIDA, multilateralt bistånd, IMPOD, SWEDFUND, BITS och SAREC. Jag tycker att det är angeläget att slå fast att det finns ett mycket starkt behov av skilda former och modeller för olika mottagare. BITS fungerar utmärkt när det gäller tekniskt samarbete och internationella kurser samt hantering av ulandskrediter. I motsats till regeringen anser vi i folkpartiet liberalerna att BITS tekniska bistånd behöver vidareutvecklas och öka. BITS vänder sig till länder som har kommit en bit i utvecklingen, som har en viss kompetens för att ta emot mer avancerat bistånd och som också kan göra en motprestation. De projekt som BITS går in i är ofta mycket framgångsrika och ger de effekter som man förväntar. Att då inte satsa på sådan verksamhet rimmar illa med vad som sägs i andra sammanhang. Vi anser att bra bistånd skall utvecklas och utökas. Därför vill vi satsa 20 miljoner extra på det tekniska biståndet inom BITS.

I detta sammanhang skulle jag något vilja kommentera BITS största satsning, nämligen kraftverket i Uri i Indien, som ju nu är aktuellt. Jag hörde just i den senaste radiosändningen att de fängslade svenskarna har fått träffa utsända journalister och att de har hopp om att snart bli frigivna – för den organisation som har fängslat dem har fått den uppmärksamhet som den önskade. Vi kan bara hoppas att så är fallet.

Uriprojektet är ett bra projekt och ger billig energi till befolkningen och därmed också ett skydd för miljön som ju är oerhört utsatt genom befolkningens behov av brännved. Det underlättar för kvinnorna och ger utbildning till flera tusen människor. I det här projektet ingår miljöhänsynen som en naturlig del, men i andra länder kan det finnas behov av speciella avgränsade miljöinsatser. För sådana projekt vill vi inrätta ett speciellt anslag på 10 miljoner.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till socialdemokraterna med tanke på den konstiga prioriteringen när det gäller landramarna och våra krav på nya

programländer: Varför framhärdar socialdemokraterna med att favorisera kommunistdiktaturer när det gäller biståndet? Ytterligare skulle jag vilja fråga om de senaste dagarnas händelser är tillräckliga för att socialdemokraterna skall öka sina insatser i Nepal.

Anf. 44 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Sverige har av tradition betonat småstaters rätt till självbestämmande och oberoende. Den rätten vill vi skall gälla också u-länder, som kämpar med omställningen från koloni till fritt land.

I slutet av 1980-talet förändrades emellertid Sveriges agerande i internationella fora. Vi har blivit alltmer bundna till Världsbankens och Internationella valutafondens metoder. Men de är inte utvecklingsbefrämjande. Där är det inte oberoende som gäller utan "integrering i världsmarknaden", integrering på de rika ländernas villkor och krav på regeringarna att ställa om landets ekonomi så att man kan sköta räntebetalningarna på lån till de internationella finansinstituten. Resursflödet går numera *från* u-länderna *till* i-länderna, inte tvärtom. Det handlar om nykolonialism.

De strukturanpassningsprogram som påtvingas de skuldtyngda länderna har kritiserats allvarligt. Enligt Unicefs rapport Development with a Human Face på s. 60 i del I har de flesta länder som gått in för program som stötts av Valutafonden och Världsbanken haft en negativ tillväxt och minskade produktiva investeringar. Världsbanken har gett sina kritiker rätt i mycket, men trots ändrad retorik i Världsbanken fortsätter man med samma metoder.

Världsbanken påstår att man är samstämmig med de alternativa program som tagits fram för Afrikas utveckling av t.ex. FNs ekonomiska kommission för Afrika, ECE, Institutet för afrikanska alternativ, IFAA, och Sydkommissionen. Företrädare för dessa organisationer förnekar samstämmigheten och vill i stället att Afrika skall tillåtas utvecklas enligt sina egna program.

Näst SIDA är Sveriges största biståndsförmedlare Världsbankens biståndsorgan IDA. Regeringen tycks inte ifrågasätta längre om de strukturanpassningsprogram som Världsbanken tvingar u-länders regeringar att anta hjälper dem till självständighet och demokrati. Vi undersöker inte ens om de verkligen är effektiva när det gäller att ordna upp landets ekonomi och öka produktionen. Vi satsar på plåsterlösningar för att, som det brukar heta, de "smärtsamma" följderna av anpassningen för de svagaste grupperna i u-länderna skall lindras.

Sverige bör i stället öka stödet till FNs biståndsorgan UNDP, barnorganisationen Unicef och flyktingbiståndsorganet UNHCR samt miljöbiståndet. Regeringen föreslår tvärtom en nedskärning av det svenska bidraget till UNDP och miljösatsningarna. Centerpartiet yrkar på 75 milj.kr. utöver regeringens förslag till UNDP. Vi vill också att man satsar ytterligare 15 milj.kr. till UNCHR och ytterligare 50 milj.kr. till internationella miljöinsatser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 37.

Norden är en dominerande finansiär i flera FN-organ. Vi borde arbeta intensivt för att andra länder skall göra motsvarande insatser. Vi bör också söka påverka FN-organens policy mer än vad vi gör.

Sverige är t.ex. näst största bidragsgivare i Världshälsoorganisationen WHO. Dag Hammarskjöldsfondens tidskrift Development Dialogue slår larm om WHO i sitt senaste nummer. Den förra chefen Mahlers fina program för primärvård och basläkemedel har övergetts till förmån för läkemedelsjättarnas behov av marknader, och man bjuder inte längre motstånd mot marknadsföringen av bröstmjölksersättning i fattiga länder, där det inte ens finns rent vatten! En barnmatsfabrikanternas förening, IFM, har fått status som NGO hos WHO, dvs. den har associerats till organisationen. Det är viktigt att därtill särskilt utnämnda personer i UD får självständigt ansvar och tillräckligt mycket tid att följa organisationernas policy och verksamhet på fältet och rapporterar till regeringen. Vi måste kontrollera så att vi inte stöder en utveckling som vi vill motverka!

Utskottet markerar särskilt vikten av insatser för att minska befolkningsökningen. För att man skall nå framgångar på detta område är kvinnornas situation helt avgörande. Man räknar med att kvinnorna i Afrika står för 80 % av familjens uppehälle. Många är ensamstående mödrar. De nuvarande strukturanpassningsprogrammen gör det ännu svårare för kvinnorna att försörja familjen. Och flickorna får sluta skolan för att hjälpa mamma med småsyskonen. Alla undersökningar visar entydigt att det bästa sättet att höja befolkningens levnadsnivå är att utbilda kvinnorna. Därmed minskar också de oönskade graviditeterna.

Världens livsmedelssituation är kritisk, enligt World Watch Institute, vars rapport Tillståndet i världen lämnats till alla riksdagsledamöter. Stora områden som nu ger det beramade spannmålsöverskottet brukas med icke uthålliga metoder. Grundvattnet sjunker med upp till en och en halv meter om året på vissa håll. Världens spannmålslager räcker bara i 60 dagar, och den rekordstora skörden förra året ökade bara mängden dagar med några få. Det är oerhört betydelsefullt att FN efterfrågar en stor lagerkapacitet i många länder för att kunna ge internationellt livsmedelsbistånd i krissituationer.

Regeringens förslag innebär en reell minskning av anslaget till World Food Programme. Centerpartiet föreslår att anslaget räknas upp med 50 milj.kr. utöver regerings förslag, vilket vi har reserverat oss för i reservation 52.

Vi bör också åter satsa stort på UNCTAD, den handelsorganisation som står på u-ländernas sida. Målet är att bistånd inte skall behövas, utan att alla länder skall ha grepp om sin försörjning och samverka i handelsutbyte till ömsesidig glädje och nytta.

När i-länderna fruktade att de råvaruproducerande u-länderna skulle hålla ihop, liksom de oljeproducerande länderna gjorde i OPEC, var man villig att lyssna på u-ländernas krav. Nu känner man sig uppenbarligen inte längre hotad. Priserna på u-ländernas råvaror pressas ned. Den nuvarande världsordningen är fruktansvärt cynisk och gynnar de redan rika.

Sverige bör återuppta kampen för en rättfärdig ekonomisk världsordning, där de rika gör rätt för sig och hjälper fattiga länder att komma loss från ett ensidigt beroende av en stenhård och kall världsmarknad, så att de kan utvecklas på ett sätt som de själva känner för.

Sverige bör genom SIDA kunna erbjuda sig att hjälpa u-länder som vägrar att lyda Världsbanken. Nu är förhållandet det motsatta. Bankirers sakkunskap räcker inte för att bygga demokrati och välfärd. Ökad tillväxt av resur-

ser på ett miljövänligt och hållbart sätt, en demokratisk utveckling, jämställdhet och oberoende som är våra biståndspolitiska mål låter sig svårligen förenas med de nyliberala doktriner som driver Världsbanken och Internationella valutafonden. Sverige bör frigöra sig från följsamheten gentemot dessa organ.

Anf. 45 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill anknyta till den demokratidebatt som Alf Wennerfors startade strax efter kl. 12.00 i dag. Till att börja med gäller det Uganda. Det har nämnts en hel del exempel. Biståndsministern tog upp konkreta exempel på vårt bistånd till Uganda. Jag vill förlänga den listan med exempel på vad man gör i Uganda för att stärka demokratiska rättigheter.

Man har bl.a. inrättat ett institut som kallas IGG, Inspector General of Government. Det är en ombudsman som är tillsatt för att granska och undersöka MR-frågor. Denne ombudsman arbetar framför allt med att granska korruptionen bland statstjänstemännen. Han tar såväl egna initiativ till undersökningar som initiativ föranledda av anmälningar från allmänheten. Ombudsmannen har tillgång till all information och dokumentation.

Det finns emellertid problem i verksamheten. Det saknas kompetent personal. Man är omgiven av korruption. Det saknas utrustning. Man arbetar i mycket undermåliga lokaler.

TIllsammans med några riksdagskamrater besökte jag i somras ombudsmannen. Vi fick då veta att det pågick 300 undersökningar och att 100 rättegångar hade avslutats. Detta är alltså ett arbete för att stärka mänskliga rättigheter i Uganda.

Ett annat exempel är det seminarium som hölls här i riksdagens lokaler för några veckor sedan. Seminariet hölls på ett initiativ från Ugandas ambassadör i Norden. Till detta seminarium inbjöds exilugandier som representerade olika partier. Dessa hade möjlighet att ställa frågor till IGG och till justitieministern, som båda var närvarande. Det fördes en dialog mellan de berörda.

Det tredje exemplet är en person som jag träffade i somras, professor Mandani, som har arbetat vid Makarere-universitetet i Kampala. Han är en mycket stor regimkritiker. Professor Mandani sade så här – det finns de här i kammaren som kan bekräfta detta uttalande: Jo, Uganda är det land i Afrika som har det friaste debattklimatet. Därför stannar jag kvar här.

Detta är några exempel som har stärkt mig i uppfattningen att beslutet att göra Uganda till ett programland är riktigt.

Om man skall fästa tilltro till det som Alf Wennerfors sade, skulle professor Mandani vara försvunnen för länge sedan, och det är han bevisligen inte. Han arbetar vid ett fritt forskningsinstitut i Kampala.

Självfallet har den nuvarande regimen en mycket svår uppgift. Det förekommer övergrepp och oroligheter i norra och nordöstra Uganda. Det finns rester kvar, framför allt inom armén, av det gamla skräckkabinettet. Det kommer naturligtvis att ta tid att komma till rätta med allt, men jag anser att man är på god väg.

Det har inte sagts någonting i debatten här i dag om stödet och landramen beträffande Kenya, någonting som faktiskt ingår i denna demokratidebatt.

Vi i utskottet har tagit konsekvenserna av det som hände i somras i Kenya och som var kulmen på en rad händelser. Att Daniel Arat Moy inte ville offentliggöra händelserna kring förre utrikesministerns död var visserligen inte olagligt enligt kenyiansk lag, men det var upprörande enligt vår rättsuppfattning. Två av de dåvarande ministrarna arresterades. Det förekom massarresteringar och razzior. Ett mötesförbud infördes, som gällde under en längre tid. De nordiska representanterna i Nairobi protesterade i en gemensam not. Vi i utskottet vill markera vår uppfattning att Daniel Arat Moy inte för Kenya mot en demokratisk utveckling. Därför har vi tagit initiativ till att sänka biståndsramen för Kenya. Detta är en signal som visar hur allvarligt vi ser på händelserna där.

Det är synd att Alf Wennerfors inte är här. Han sade att förslaget till ny biståndsorganisation är "en produkt av skrivbordsbyråkraters vänsterflum". Det var dessa ord han använde. Det var det betyg som Alf Wennerfors gav detta förslag. Detta låter något märkligt och jag måste be om ett förtydligande. Jag kan kanske få ett sådant av Inger Koch.

När man hör Alf Wennerfors tala låter det som att moderaterna inte ställer sig bakom detta förslag. Läser man reservationen som moderaterna har avgett, tolkar jag den på ett annat sätt. Men jag vill gärna ha ett förtydligande om var ni står i den här frågan.

Det var för att effektivisera delar av det bilaterala biståndet, dvs. det bistånd som är näringsinriktat, som regeringen lät utreda förutsättningarna för en ny organisation. Den här utredningen kom fram till att de myndigheter som i dag arbetar med industribistånd och näringsinriktat bistånd – SWEDFUND, IMPOD, SIDAs industribyrå och BITS – hade mellan sig en mycket oklar rollfördelning. Framför allt var ansvarsfördelningen diffus för mottagarländerna. De hade svårt att överblicka vem som gjorde vad och vem de skulle vända sig till. Detta bekräftades vid fältbesök som vi som deltog i utredningen gjorde. Vi konstaterade just den förvirring som rådde när det gällde kompetensområden.

Vi fann också att de olika myndigheterna arbetade mycket professionellt var för sig. Men vi ställde oss frågan om de inte kunde arbeta mer effektivt inom en annan organisationsform. Vi fann att en sammanslagning av SWEDFUND, IMPOD och delar av SIDAs industribyrå skulle innebära att man kom ifrån den överlappning som vi såg flera exempel på. Och man skulle naturligtvis även göra administrativa vinster. Vi kom fram till att de små organisationerna skulle vinna på en sammanslagning. Det skulle säkert stimulera genom erfarenhetsutbyte och större kontaktytor för den personal som arbetar i dessa organisationer. Vår slutsats blev alltså att en sammanslagning skulle effektivisera det näringsinriktade biståndet, och de oklarheter som tidigare rått i rollfördelningen dem emellan skulle elimineras.

Jag vill emellertid gärna ha ett förtydligande från moderaterna. Alf Wennerfors uttalande i morse tycker jag var mycket märkligt minst sagt.

Jag skall därefter säga något om kvinnobiståndet, vilket Birgitta Hambraeus berörde. Alla som arbetar med bistånd är övertygade om att bistånd som riktas till kvinnor är det bistånd som når resultat. Kvinnor som ges arbete och får inkomster använder sina inkomster för att se till att barnen får

mat, att de får gå i skola, osv. Vi vet att det är mycket viktigt att kvinnobiståndet inriktas i all biståndsverksamhet.

Utskottet har tillstyrkt en motion som jag gärna vill lyfta fram. I denna motion föreslås att handläggare av kvinnobistånd i största möjliga utsträckning skall vara utsända från Sverige och att man alltså inte skall ha lokalanställda handläggare. Vi menar att detta skulle vara en kompetensförstärkning, och det kommer också att höja statusen när det gäller kvinnobiståndet. Vi har alltså föreslagit att riksdagen skall bifalla denna motion.

Jag vill sedan gå över till att kommentera Bengt Hurtigs anförande. Han hade synpunkter på strukturprogrammen. Först vill jag säga något om strukturprogrammen. De är avsedda att skapa hållbara ekonomiska system – att man skall få stabila växelkurser, att man skall få ned inflationen och minska subventionerna. Egentligen går det ytterst ut på att skapa arbete så att människor kan försörja sig. Dessa program är nödvändiga att genomföra i u-länderna för att dessa länder på sikt skall komma ifrån sitt biståndsberoende. Men det är alldeles självklart att man i dessa program måste bygga in skydd för svaga grupper. Vi kan inte acceptera strukturprogrammen så som vi har sett exempel på när man började genomföra dem. Man ville då iscensätta dem under en mycket kort tid, och hänsyn togs inte till att primärundervisning och primärvård drabbades på grund av att man var tvungen att ta ut avgifter. Det betydde att fattiga grupper inte längre fick tillgång till hälsovård och undervisning. Den formen av strukturprogram kan vi självfallet inte applådera.

Vi har arbetat för att våra biståndspolitiska mål skall genomsyra även strukturprogrammen. Det är självklart. I det korta perspektivet har vi tyvärr sett negativa följder av detta. Men vi har nu också sett exempel på hur man är på väg att ändra inriktning på grund av den kritik som har framförts. Och i ett längre perspektiv leder det till en hållbar ekonomi. Det är min övertygelse. Det betyder att t.ex. jordbrukare får avsättning för sina produkter, dvs. att de får betalt för det som de producerar. Jag vill sedan åter anknyta till kvinnorna. Det är nämligen kvinnor som till största delen är jordbrukare i de fattiga länderna. Det betyder att man härigenom också förbättrar kvinnornas situation.

Det är viktigt att vi stöder u-länderna på en makroekonomisk nivå, så att de självständigt kan förhandla med Bretton Woods-institutionerna, Världsbanken och Valutafonden, att de inte sitter i ett underläge vid förhandlingsbordet. I dessa sammanhang tror jag att vi genom biståndsinsatser har en uppgift att fylla.

Jag tycker att vi måste diskutera både banken och fonden. Det skall vi göra eftersom verkligheten är sådan att Världsbanken är störst bland alla multilaterala biståndsförmedlare och i dag spelar en huvudroll när det gäller biståndet. Världsbanken har de största ekonomiska resurserna, mycket stora resurser när det gäller forskning och utredningskapacitet och när det gäller dokumentation. Tidigare i dag har poverty-rapporten nämnts, som är ett mycket gediget verk. Banken har också intellektuella resurser som är att räkna med. Och i dag är verkligheten den att det faktiskt är banken som samordnar mycket av multilaterala biståndsinsatser i u-länderna. Och det är en ny roll, den roll som tidigare låg på UNDP. Att det har blivit på detta sätt

beror naturligtvis väldigt mycket på att de kommersiella bankernas intresse för u-länderna har svalnat betydligt på grund av att u-länderna inte längre är kreditvärdiga. De är inte intressanta längre. I det ljuset har banken och fonden fått mycket större betydelse. Men hela tiden måste vi ställa frågan om våra biståndspolitiska mål uppfylls, eftersom vi satsar så mycket av våra multilaterala medel på banken.

Jag menar att vi måste granska de vackra orden från banken. Det vi hör får inte vara bara retorik om att man bättre skall ta hänsyn till miljön, till en hållbar miljö, i de projekt som banken finansierar. Det får inte vara bara vackra ord när man säger att kvinnor skall ha ett större inflytande och att man skall ta större hänsyn till kvinnor i biståndet. Det får inte vara bara vackra ord när man säger att NGO har en påverkan på bankens verksamhet.

När det gäller det multilaterala biståndet i stort skiljer sig partierna egentligen inte åt när det gäller den procentuella volymandelen. Det är ungefär 30 % av biståndet som vi avsätter till det multilaterala biståndet. De partier som har mer pengar att röra sig med satsar naturligtvis mer på en del av organisationerna. Men i princip kan man säga att det faktiskt är samma organisationer som vi stöder. Och vi gillar så att säga samma organisationer. Och det är Befolkningsfonden, UNICEF, flyktingkommissarien och IPPF, som jobbar med familjeplanering.

Ylva Annerstedt frågade om programländer. Folkpartiet vill se nya programländer, t.ex. Costa Rica. Vår uppfattning är den att Costa Rica är ett land som icke står på tur för att bli programland. Själva systemet med programländer är naturligtvis flexibelt i sig. Det är inte så att vi absolut måste ha ett bestämt antal, vilket vi kommer att visa när det gäller beslutet beträffande Uganda, som vi kommer att fatta litet senare. Costa Rica har faktiskt en relativt hög levnadsnivå. Det övergripande målet för vårt bistånd är ju att utrota fattigdomen. I dag har vi bra kanaler i Costa Rica. Bl.a. ger vi stöd till ett område i San José, där det kommer att uppföras nya bostäder. Det rör sig om ett slumområde och är ett mycket bra projekt.

Ylva Annerstedt nämnde också ett indiskt projekt som ger effekt och som så att säga når fram. Självfallet skall vi fortsätta att stödja på det här området. Jag förmodar att hon bl.a. avsåg Unicefprojektet beträffande vatten och hälsa i Rajastan.

Landramarna skall naturligtvis inte vara alltför givna, och programlandssystemet är inte för alltid givet. Det kan förändras, men vi föreslår alltså att Uganda blir nytt programland, och där stannar vi.

Ylva Annerstedt frågade också om insatser i Nepal. Till Nepal ger vi multilateralt bistånd, bl.a. genom Unicef och UNDP. Om situationen ändras är det möjligt att det kan bli diskussion om katastrofbistånd, men för närvarande kanaliserar vi genom multilaterala organisationer.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 46 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Kristina Svensson efterlyste den moderata synen på det nya biståndsorganet, eller vad vi skall kalla det. Vi har en reservation i betänkandet och där skriver vi nu klart om vad vi anser. Att organisationen skall arbeta med affärsmässig prägel i syfte att åstadkomma en positiv utveckling av

utvecklingsländernas näringsliv är bra, men vi tycker att det är olyckligt och felaktigt att den nya organisationen får ställning av myndighet.

Vi skriver också, att man när man slutgiltigt prövar uppbyggnaden av organisationen, bör se om man inte i större utsträckning än vad som nu planeras kan frikoppla den från statlig verksamhet. Vi tycker att näringslivet skall delta i verksamheten i högre grad.

Enligt vår mening bör även IMPODs ställning ytterligare övervägas. Vi skriver att det är bra om man eftersträvar ett så nära samarbete som möjligt med näringslivet och IMPOD, i synnerhet med Grossistförbundet.

Anf. 47 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Kristina Svensson sade att det är nödvändigt med makroekonomiska analyser av u-länderna. Jag håller med om detta och om att det behövs makroekonomiska åtgärder. Naturligtvis behövs det också sådant. Men det borde ha gått till på ett helt annat sätt än nu. Kritiken mot strukturanpassningsprogrammen är ju mycket omfattande. Den kommer från ett stort antal håll, bl.a. Unicef och Brundtlandrapporten. Vi skulle ha velat se mycket mjukare program.

Det är märkligt att man hela tiden måste försvara de åtgärder som Världsbanken vidtar. Det förs ju också en intern debatt i banken. Flera personer har hoppat av. I fjol vid den här tiden hoppade en brittisk cheftjänsteman, Michael Irwin, av. Han sade att Världsbanken regelbundet överförde stora överskott. Han anklagade banken för inkompetens, arrogans och profitbegär på bekostnad av världens fattiga. Vidare var han orolig med anledning av bankens överdimensionerade byråkrati, slösaktighet, dåliga administration och som sagt obefogade arrogans. Personen i fråga är ju inte vem som helst utan en chef för bankens hälsovårdsavdelning.

En annan medlem av bankens stab, Davidson Budhoo från Grenada, har skrivit en bok om det här. Han framhåller att det för tjänstemännen handlar om första klassens resor och nattklubbar i arbetet på att ruinera infödingarna i Afrika, Asien och på andra håll. De som är anställda i Världsbanken och Internationella valutafonden får varje dag en exklusiv, subventionerad lunch i New York som skulle kosta 30 dollar men som kostar bara 5 dollar.

När det gäller miljöfrågorna kan man naturligtvis säga att det har blivit en viss tillnyktring och självkritik. Före jul fick vi en rapport från den svenske experten i naturresurshushållning, professor Erik Arrhenius. Han hoppade av och avlossade en salva mot Världsbanken. Han sade att han inte alls har fått den respons eller den budget som krävs för att arbetet skall vara meningsfullt. Han vill inte vara med i banken som en vanlig handläggare och arbeta utan vetenskaplig kvalitet. Om 54 personer av bankens 4 000 anställda sysslar med miljöfrågor, kan man förstå att det är ganska svårt att få en ordentlig respons.

Så här kan man gå igenom bankens verksamhet. Det är många vackra ord, men jag tror att det även i framtiden kommer att behövas stor vaksamhet och kritik av verksamheten. Jag tror att kritiken redan nu har betytt en hel del.

Anf. 48 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Även jag vill anknyta till strukturanpassningsprogrammen. Kristina Svensson sade att hon har sett exempel på att strukturanpassningsprogrammen har gynnat kvinnorna. Detta gör mig litet förvånad. Har vi inte sett många exempel på att just kvinnorna har drabbats av strukturanpassningsprogrammen? Det har naturligtvis i stor utsträckning varit fråga om att få i gång ekonomierna och se till att länderna kan betala tillbaka en hel del av skulderna till i-länderna. På många håll har det varit tuffa tag, och vi har sett att just kvinnorna har blivit utslagna. Det skulle vara intressant att få veta var det finns exempel på att kvinnorna har gynnats av programmen.

Anf. 49 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Kristina Svensson sade att Världsbankens och Internationella valutafondens kommande program måste inriktas på kvinnor och på en god utveckling. Det får inte vara bara vackra ord, säger hon. Jag håller verkligen med henne. Vi skiljer oss kanske åt i fråga om bedömningen av huruvida det verkligen rör sig om en djupgående förändring när det gäller Världsbanken och Internationella valutafonden.

Jag läser helt färska rapporter från u-länderna, t.ex. Third World Economics, som publiceras av ekonomer i u-länderna. I dessa rapporter förnekas att det i praktiken över huvud taget är fråga om en förändring.

Kristina Svensson tycks förlita sig på Världsbankens egna påkostade rapporter. Men om det nu, Kristina Svensson, visar sig att Världsbanken inte är rätt aktör när det gäller att dirigera u-ländernas utveckling, är då Kristina Svensson villig att verka för att Sverige skall stödja u-länder som inte gör upp med Världsbanken och IMF? Skall vi kunna göra självständiga bedömningar och faktiskt gå in och hjälpa u-länder med strukturanpassningen på u-ländernas egna villkor? Det gäller alltså de u-länder som inte lyder Världsbanken.

Anf. 50 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Kristina Svensson avsiktligt missförstod min fråga. Hon svarade på varför man inte kunde göra Costa Rica till programland. Jag frågade inte varför man inte kunde göra det, utan jag frågade varför man skall prioritera Vietnam på bekostnad av demokratierna.

Det är faktiskt så att Vietnam får 25 miljoner extra för att upprätthålla sin kommunistiska diktatur, medan Costa Rica och Filippinerna inte får någon väsentlig påplussning för att stödja de demokratiska strävandena.

I betänkandet säger utskottet om Nicaragua – det var det citatet jag inte hittade i mitt första inlägg: "Kriget har avslutats, betydande framsteg gjorts vad avser mänskliga rättigheter och arméns storlek har reducerats avsevärt. Ett nödvändigt ekonomiskt reformprogram håller på att genomföras, men på grund av den bräckliga koalition av politiska partier den nicaraguanska regeringen baserar sitt stöd på har reformen inte kunnat genomföras i den takt som är önskvärd."

Man har alltså haft ett år på sig att genomföra sitt reformprogram. Men Vietnam, som har haft 25–30 år på sig och hela tiden har fått inpumpat miljarder av svenska biståndsmedel, skall ha mera fastän det där inte tas ett

enda steg i demokratisk riktning. Det är otillständigt och visar bara att regeringen favoriserar kommunistiska och socialistiska diktaturer på de demokratiska staternas bekostnad.

Vi tog upp frågan om det multilaterala miljöbiståndet, och Kristina Svensson sade att vi gillar alla samma organisationer. Ja, det gör vi visserligen, men saken är ju den att socialdemokraterna, som varje år urholkar biståndet, naturligtvis inte har råd att satsa lika mycket på de angelägna områdena som vi har i folkpartiet liberalerna.

Anf. 51 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att rikta mig till Ylva Annerstedt när det gäller biståndet till Vietnam. I betänkandet, högst upp på s. 115, har utskottet formulerat sig så här: "Biståndssamarbetet syftar till att ge stöd till det ekonomiska reformarbetet, för att därmed skapa gynnsamma förutsättningar för decentralisering och pluralism." Jag tolkar detta och den diskussion vi har haft i utskottet så att stödet till Vietnam naturligtvis är ett led i strävandena att åstadkomma demokrati och pluralism. Därför vidhåller vi det stödet.

Marianne Samuelsson lyssnade kanske inte riktigt ordentligt. Jag sade så här: Strukturprogrammen handlar ytterst om att skapa sysselsättning, att ge människor arbete. Det är det yttersta syftet med dem, för att man skall få en hållbar och stark ekonomi i de här länderna. En av de åtgärder som det arbetas mycket konkret med är att betala bönderna för deras produkter. Nu är det så i u-länderna att de flesta som ägnar sig åt jordbruk är kvinnor, och på det sättet får de faktiskt del av biståndet genom att de får inkomster. Det var tankegången.

I de tidigare strukturprogrammen var det i väldigt stor utsträckning kvinnorna och barnen som drabbades av konsekvenserna, när man skar i subventionerna inom den offentliga sektorn, eftersom det innebar att man var tvungen att avgiftsbelägga skolgång och primärhälsovård.

Självklart skall vi fortsätta att kritisera, om vi inte ser att man lever upp till sina vackra ord. Jag är glad att Bengt Hurtig säger att kritiken har gjort verkan och att man har ändrat färdriktningen. Det är ju det vi konstaterar just nu. Kritiken har varit avgörande för kursändringen, och vi känner alla till var kritiken har framförts. Inte minst har den framförts av de nordiska representanterna i bankens styrelse. Jag tänker då på den exekutivdirektör som vi har gemensam med de andra nordiska länderna. Jag vet att man där under en längre tid har agerat mycket kraftfullt.

Inger Koch talade om det nya biståndsorganet. Det var bra att vi fick klarläggandet att det är associationsformen som ni är tveksamma till. En grupp inom departementet arbetar just nu för att komma fram till vilken associationsform som är den mest lämpliga för det här organet, om det skall vara en myndighet eller om det skall vara en stiftelse.

(forts.)

Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

6 § (forts.) **Internationellt utvecklingssamarbete** (forts. UU15)

Anf. 52 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Vi vidhåller stödet till Vietnam, sade Kristina Svensson. Ja, det gör vi också, på en något lägre nivå. Vi tycker faktiskt att 225 milj.kr. räcker. Vi anser att det är fel att ge extra premier till diktaturer som håller oliktänkande fängslade och internerade och som gör ständiga övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Kristina Svensson tror väl inte att terrorn och övergreppen är mindre i Vietnam än de är i Kenya, och i fråga om Kenya har man beslutat sig för att dra ner ramen.

Vi tycker att det skall gå stöd till Vietnam, till demokratiskt utvecklingsarbete, men vi tycker inte att det skall ges några extra premier, extra påplusningar på ramen, när det inte kan skönjas någon utveckling i demokratisk riktning. Det finns ju nu länder som gör mycket betydande ansträngningar i den vägen. I Filippinerna t.ex., som är ett av världens fattigaste länder, försöker man bevara och vidareutveckla det samhällsskick man har med en demokratiskt vald regering.

Det är bara att konstatera att folkpartiet liberalerna prioriterar att inom en given ram ge pengar åt dem som strävar mot demokrati, länder som försöker ge sina medborgare demokratiska fri- och rättigheter, framför att, som socialdemokraterna gör, prioritera kommunistiska diktaturer som inte tar några steg mot en demokratisk utveckling.

Anf. 53 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det var väl det jag misstänkte, att det inte gick att ta fram några exempel på strukturanpassningsprogram som hade direkt gynnat kvinnorna. Att jordbrukssatsningarna gynnar kvinnorna är väldigt tvehågset. I Burkina Faso går det möjligen att se att man har lyckats behålla ett jordbruk som har varit sysselsättningsanpassat till kvinnor. Men på många håll har anpassningsprogrammen slagit ut kvinnorna, därför att man har utvecklat en teknik som har gynnat männen. Så det är väl inte så helt med satsningarna just på kvinnor.

Betalningen är väl fortfarande tämligen dålig och bygger fortfarande på att i-länderna i väldigt stor utsträckning styr och ställer med u-länderna. U-landsbefolkningens egna självtillitsmöjligheter är ytterst små.

Anf. 54 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! I fråga om Vietnam kunde Kristina Svensson också ha sagt att USA håller på att ompröva sin inställning till den s.k. kommunistiska diktaturen, som Ylva Annerstedt pratar om, och är berett att starta ett samar-

bete. Då finns det kanske anledning för folkpartiet också att så småningom ändra sig.

När det gäller att rädda jobben åt bönderna i tredje världen genom Världsbankens program får åtminstone jag information om att det kan gå till så att man avskedar tusentals lantarbetare och sätter in några få som i ett för u-landet högteknologiskt kemiskt jordbruk kör traktorer. De som tidigare hade jobb som lantarbetare blir arbetslösa och blir helt enkelt utan inkomster, medan de som kör traktor får rätt rejält betalt.

De som då blir arbetslösa borde åtminstone få en jordbit, så att de kunde odla sin egen mat, som de har gjort tidigare, men i stället skall jordbruksprodukterna gå på export. Jag kallar inte det någon ökad inkomst för bönderna. Det kan vara en kraftigt ökad inkomst för 5 % av bönderna, medan 95 % förlorar sina inkomster.

Man måste alltså analysera vad som ligger bakom den vackra statistik som Världsbanken ibland redovisar.

Anf. 55 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Det är bra att man nu överväger associationsformen för den nya myndigheten, men vi anser att IMPODs ställning bör ytterligare övervägas. Framtiden får väl visa om man skall sära ut IMPOD och göra det till en självständig myndighet eller om det skall uppgå i Grossistförbundet, som det ju nära samarbetar med.

Anf. 56 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! U-länderna håller just nu på att genomföra de strukturanpassningsprogram som blivit så fruktansvärt kritiserade. Det är de som håller på att implementeras. Man har även egna idéer. Det finns u-landsekonomer både i Afrika och på andra håll som har idéer om hur man skall kunna ändra sin struktur på ett annat sätt och anpassa sig till sina egna förhållanden, till syd-syd-samarbete och till en utveckling på ett annat sätt än vad som passar de nyliberala ekonomerna i världsbanken. De är oerhört influerade av en viss ekonomisk teori.

Kristina Svensson hade inte tid att svara på min fråga. Därför vill jag upprepa den. Om nu u-länderna bestämmer sig för att inte underteckna ett nytt avtal med Världsbanken, är Kristina Svensson då villig att arbeta för att Sverige bilateralt skall kunna stödja ett sådant u-land? Då kan de få ordna sin utveckling efter egen modell och inte vara tvungna, för att få sin ekonomi ordnad när det gäller skuldomsättning, gå in för Världsbankens metoder.

Anf. 57 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller det nya biståndsorganet har utskottet också klart markerat i sitt betänkande att IMPOD bör behålla sin identitet. Det bör även behålla sitt namn. Detta har naturligtvis att göra med att IMPOD, som gör ett mycket gott arbete, är inarbetat i de länder man arbetar med. Detta har vi skrivit klart och tydligt om i betänkandet.

När det gäller Ylva Annerstedts kommentar om Vietnam är det väl bara att konstatera att folkpartiet och socialdemokraterna skiljer sig i fråga om ramen till Vietnam. Vi hoppas och tror på en utveckling som leder mot de-

mokrati i Vietnam. Vi kan väl inte heller glömma bort vilka erfarenheter det här landet har bakom sig.

Det är svårt att föra den här diskussionen eftersom jag känner att vi inte når fram till varandra, Marianne Samuelsson. Jag har rest ganska mycket, bl.a. i Afrika, och verkligen försökt att tränga in i den här frågan som gäller strukturprogrammen. Det är synd att vi inte kan föra en saklig diskussion. Jag har kommit fram till den slutsatsen att de här programmen är nödvändiga att genomföra om man skall nå en hållbar ekonomisk utveckling och inte bli ständigt biståndsberoende.

Den vackra statistik som Bengt Hurtig åberopar skall naturligtvis läsas kritiskt. Det är jag helt överens med honom om.

Slutligen vill jag säga till Birgitta Hambraeus att Världsbanken till syvende og sidst är en utvecklingsbank. Det måste vi komma ihåg, och det måste vi kanske ibland påminna dem som arbetar i Världsbanken om. Det är en utvecklingsbank som skall arbeta för ekonomisk och social utveckling i u-länderna och inte en ren formell bankinstitution.

Anf. 58 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Vi ser i land efter land hur biståndet från en regering till en annan regering ofta gör mer skada än nytta. Biståndet som ges till t.ex. Etiopien, Vietnam och Tanzania har stärkt den sittande regimen och bidragit till att de fattiga blivit ännu fattigare. Såvitt jag kan förstå finns det inte någon enda diktator eller statschef som frivilligt underminerar grunden för sin egen makt. Inte ens statschefen i Tanzania, hur trevlig och förtjusande han än må vara i privat umgänge med biståndsministern.

Ett flertal experter, såväl svenskar som andra, har pekat på hur dåligt vissa biståndsformer fungerar. Det gäller både multilaterala och bilaterala biståndsformer. Den hjälp som kommer fram är den som ges i form av katastrofbistånd och det bistånd som ges via organisationer av olika slag, t.ex. Lutherhjälpen, Diakonia, Röda korset osv. Det biståndet lämnas direkt till nödställda fattiga människor. Den hjälpen kommer verkligen fram till dem som behöver hjälp och till dem som vi vill hjälpa.

I Sydamerika erhåller Nicaragua bistånd via SIDA som s.k. programland. Sveriges övriga biståndsverksamhet i Centralamerika ges via anslaget Regionala insatser i Centralamerika. Det bistånd som ges till programländer fungerar inte särskilt bra. Däremot är projektinriktade bistånd flexiblare och kan anpassas till den allmänna samhällsutvecklingen i det aktuella landet.

I Latinamerika har demokratin vuxit sig starkare sedan mitten av 80-talet. Det är angeläget att Sverige understöder denna utveckling och processen mot fred och marknadsekonomi inom hela regionen.

Stödet till Nicaragua bör också ges via anslagsposten Regionala insatser i Centralamerika. Under år 1990 tillsattes för första gången en regering som valts på ett demokratiskt sätt i Nicaragua. Den pågående demokratiska utvecklingen ger nya och bättre förutsättningar för att biståndet skall kunna bli effektivt. Bistånd till regionala samarbetsprojekt bidrar till att få ett öppnare samarbetsklimat och till frihandel mellan länderna. Vidare används stödet till att främja fredssträvanden, demokratisering, respekt för mänskliga rättigheter, ekonomisk återhämtning m.m.

Anslaget till regionala insatser i Centralamerika bör därför höjas till 300 milj.kr. Jag yrkar därmed också bifall till reservation nr 106.

Cuba får svenskt bistånd via SAREC och BITS. Det biståndet anser vi bör avbrytas omedelbart. Landet är en enpartistat där endast ett parti, det kommunistiska, är tillåtet. Politisk förföljelse av oliktänkande är vanlig och yttrandefrihet finns inte. Cuba är ett av de få länder i Latinamerika där man inte kan se några tecken på respekt för demokrati och mänskliga rättigheter. Det verkar tvärtom som om regimen nu stärker sitt totalitära grepp över landet.

Herr talman! Ett fortsatt bistånd till Cuba anser vi därför vara helt oacceptabelt.

Anf. 59 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Jag tänker ägna mitt anförande i huvudsak åt barnens situation i världen. Då är det naturligt att börja med det som nyligen inträffade, nämligen att vi fick en konvention om barnens rättigheter.

Vi trodde länge att också barnen hade ett skyddsnät i de konventioner som redan fanns när det gällde mänskliga fri- och rättigheter. Så var ju inte fallet. I dag vet vi med ännu större klarhet att barn i världen far illa trots att vi nu har en barnkonvention som har fått ett mycket starkt stöd, snabbare än någon annan konvention tidigare har fått, ifrån ett stort antal länder, över 70 för närvarande. Barnkonventionen har alltså fått ett betydelsefullt politiskt stöd.

Därtill kommer också den deklaration och det aktionsprogram som antogs vid det barntoppmöte som ägde rum i New York i september 1990. Då samlades fler är 70 stats- och regeringschefer för ett massivt stöd för en förbättring av barnens villkor i världen. Man vill universellt stärka barnens rättigheter.

Sveriges regering har varit mycket aktiv i de här sammanhangen, det skall sägas. Det var därför med en viss besvikelse som jag tog del av budgetpropositionen i vintras och läste biståndsavsnittet. Där fanns mycket få av alla de här utfästelserna. Nu har vi i utskottet fått veta att ett stort arbete pågår. Jag nöjer mig med det, med förhoppningen att det i nästa budgetproposition kommer att stå mycket tydligare vad regeringen gör och vad olika myndigheter gör för att förbättra barnens villkor i världen. På samma sätt som enprocentsmålet är av stor betydelse för hur andra ser på sina förpliktelser, ser man också på hur vi följer upp de åtaganden vi gjort när det gäller konventionen om barnens rättigheter. Det gäller även de utfästelser som gjordes vid barntoppmötet. Sverige har en stor och viktig uppgift i det här avseendet.

Utskottet har mycket tydligt sagt att det här skall följas upp, och visst arbete har ägt rum. Jag ser med förtröstan på framtiden.

Rädda barnens grundare, Eglantyne Jebb, uttryckte för 70 år sedan: Det är barn som betalar det högsta priset för vår kortsiktiga ekonomiska politik, för våra missgrepp och våra krig.

Detta äger en kuslig sanning även i dag. Man frågar sig vad som har hänt under de här 70 åren när det gäller barnens villkor. Visst finns det ljuspunkter, som Viola Furubjelke nämnde tidigare, men det finns också så mycket lidande, så mycket nöd bland världens barn i dag. Kortsiktiga ekonomiska

lösningar går mycket ofta ut över barnen. Detsamma gäller våld och krig, precis som Viola Furubjelke sade.

Miljöförstöringen är ett annat exempel; den drabbar barnen oerhört hårt. En dålig miljö, föroreningar, och psykisk oro hos mamman drabbar barnet redan i moderlivet. Det finns ett oupplösligt samband mellan kvinnors situation, flickors situation under uppväxttiden, och barnens situation. Även detta kom till uttryck vid barntoppmötet i New York i höstas. På ett glädjande sätt tog man upp just denna problematik, detta samband som faktiskt innehåller lösningen när det gäller att komma till rätta med orättvisorna i världen. Vi måste verkligen satsa på flickornas – de blivande mödrarnas – situation.

Jag har för min del tillsammans med några andra ledamöter – och Anita Persson från socialdemokraternas sida – motionerat om en professur i Sverige som innebär att man får ledning när det gäller arbetet med mödrarnas situation i u-länderna. Det har sagts tidigare – och det behöver upprepas – att varannan timme dör lika många kvinnor vid förlossning eller graviditet som antalet passagerare i ett jumbojetplan. Det är alltså en pågående katastrof, dag ut och dag in, år ut och år in. Kommer vi inte till rätta med detta, så blir svårigheterna enorma för framtiden.

Samtidigt vet vi att den här dåliga miljön ger upphov till undernäring, sjukdomar och handikapp – tillsammans med mödrarnas situation.

Vi har fått ett positivt svar på våra motioner i utrikesutskottet. Men uppdraget att inrätta den här professuren har man överlämnat till SAREC. Jag utgår nu från att professuren blir en realitet, så att den tillsammans med annan kunskap som finns inom våra biståndsorganisationer skall kunna stärka arbetet på detta område och bli vägledande också för andra biståndsorgan när det gäller de samband som det här är fråga om. Jag är väl medveten om att en professur inte löser hela problemet, men den är ett led i detta arbete.

Miljön påverkar barnens hela situation. Vi vet att barn är mera känsliga för föroreningar än vuxna. Den växande kroppen är mera känslig och mera sårbar. Miljögifter kan anrikas i bröstmjölken. Det finns många exempel på hur barn far illa av den miljö som omger dem. På andra sidan Östersjön, i de baltiska länderna, finns det, enligt vad vi har fått veta genom undersökningar, städer där endast 8 % av barnen har fullgod hälsa. Detta är ett av skälen till att det är så oerhört viktigt att vi stöder barnen också i dessa länder, framför allt med miljöinsatser. Det blir ju här senare en diskussion om situationen i Baltikum och om de insatser som vi kan göra där.

Jag vill, herr talman, återknyta till vad jag tog upp tidigare – Eglantyne Jebbs uttalande att det är barnen som är de stora förlorarna när vi vuxna gör missgrepp. Vi har ju Gulfkriget i färskt minne. Det är en fasansfull situation som har följt i det krigets spår, på många olika sätt. I dag har vi anledning att påminna – som har gjorts tidigare – om kurdernas situation. Vi har också anledning att fundera över vad vi kan göra för de oskyldiga irakiska barnen. De är ju inte skyldiga till de övergrepp som Saddam Hussein har gjort.

Mot bakgrund av den diskussion som har förts här i dag om att vi inte skall stödja diktatorer, vill jag säga: Självfallet inte. Men hur skall vi nå de oskyldiga barnen? Det är en fråga som det inte finns något enkelt svar på; jag har

det i varje fall inte. Att lämna dem helt i sticket – det är ingen lösning för de barnen.

När det gäller barnen i flyktinglägren i Iran och Turkiet pågår ju ett arbete för att reda ut något av den katastrof som kriget har fört med sig – och förbättra situationen för barnen i dessa områden.

Det finns också en annan sida av Gulfkriget, nämligen den fruktansvärda påverkan som det haft för de fattiga länderna. Det är faktiskt de fattiga länderna som får betala priset för kriget. Det redovisas ju att deras ekonomier har försämrats på ett katastrofalt sätt på grund av den situation som Gulfkriget har åstadkommit. Minst 40 utvecklingsländer, klassade som låginkomst- eller medelinkomstländer, står inför motsvarigheten till en naturkatastrof till följd av kriget.

Ett land som ligger mycket nära själva krigsområdet, Jemen, har fått bära en mycket tung börda på grund av de ekonomiska förhållanden som har följt i krigets spår. Jordanien är ett land som har blivit ännu hårdare drabbat. Men även länder söder om Sahara har drabbats på olika sätt på grund av de ekonomiska problem som detta krig har åstadkommit.

Många frivilligorganisationer vädjar därför om ökat stöd för dessa länder. Det är viktigt att den rapport som har lagts fram om situationen för många av våra biståndsländer, och även andra länder, tas på stort allvar. Vi måste fråga oss: Vad kan vi göra för framtiden för dessa länder, så att inte de allra fattigaste ännu en gång skall få betala det högsta priset för vad andra har åstadkommit?

I Afrika pågår en katastrof varje dag, i likhet med den som jag nämnde tidigare, när det gäller kvinnornas situation – i Afrika liksom på andra håll i världen. I Afrika pågår för närvarande en svältkatastrof. Krigssituationen i ett Etiopien och på Afrikas horn har lett till en fruktansvärd utsatthet för många människor. 12 000 barn dör varje dag i Afrika, alltså 4 368 000 barn per år.

Den här situationen ger mycket få rubriker. I denna sal är vi rätt medvetna om läget. Men under de senaste åren har vi inte så ofta kunnat följa denna situation i TV. Det har hänt några gånger, kanske något mera på senare tid, men det har varit alldeles för litet för att världssamfundet riktigt skall reagera och satsa när det gäller det som händer i Afrika.

Vart och ett av de 12 000 barn som dör varje dag i Afrika har ju ett människovärde, precis som våra barn. Vi kan inte stillatigande åse denna katastrof. Stora insatser måste till för att förbättra situationen för de här barnen. UNICEF har uppskattat att kostnaden för att nå de mål som barntoppmötet satt upp skulle vara 110 miljarder per år fram till år 2000. Men den här summan gör världen av med för krigsändamål på tio dagar. Hur skulle det vara om man satsade på barnen i världen med samma effektivitet och samma kraft som man satsade för militära ändamål i Gulfområdet? Världen skulle se annorlunda ut framöver, om den effektiviteten och den snabbheten fick komma till uttryck världssamfundet.

Ett faktum är att det i FN-stadgan, artikel 50, föreskrivs att medlemmar som påverkas av beslut i säkerhetsrådet skall kompenseras. Jag återkommer här till påverkan utanför Gulfkrisens område i de fattigaste länderna. FN har ett ansvar.

Jag skulle vilja ställa en fråga till biståndsministern, som jag beundrar för att hon har suttit här hela dagen – jag instämmer i Alf Wennerfors hyllningslåt. Katastrofinsatserna fungerar inte riktigt som de borde. Min fråga är: Vad är biståndsministern beredd att göra för att stärka beredskapen för katastrofer? De kommer ju oftast inte överraskande. Kriget pågick visserligen inte så lång tid, men vi kunde faktiskt inse vad efterbörden skulle bli. Vad gör man alltså i regeringen för att förmå FN, eller FNs organ, att verkligen få till stånd en organisation som har en beredskap att rycka in när man vet att det blir slut på ett krig och att en katastrofsituation på ett eller annat sätt kommer att vara för handen?

Det är ju egentligen ingen överraskning att man får en svältkatastrof i Afrika. Den är förutsebar, den kommer med en viss regelbundenhet. Även här borde ett förberedande arbete vara utfört, så att den ena handen visste vad den andra gjorde – också att man var där i tid.

I dag har vi exemplet i Bangladesh. Även där är en katastofsituation förutsebar med de geografiska och topografiska förhållanden som är för handen där. Den nedhuggning av skogar som ägt rum i Himalyaområdet gör att det blir översvämningar. I det här fallet har det skett i samband med en orkan.

Vi måste i världssamfundet ta ett större ansvar för att i tid kunna ingripa i katastrofsituationer och att rädda barn till livet.

Till Eva Björne, som nu har gått, vill jag säga följande. Katastrofinsatser skall vara effektiva. Men en katastrofinsats får aldrig innebära slutet. En katastrofinsats måste alltid innebära en början på något långsiktigt. Människor skall inte bara överleva. Människor och framför allt barn måste få leva ett värdigt liv.

Det är min förhoppning för framtiden att barnens situation i världssamfundet skall få ett betydligt större utrymme. Vi säger ofta att barnen är framtiden. Men ofta är det som Eglantyne Jebb har sagt, att det är de kortsiktiga bedömningarna som får råda. De långsiktiga insatserna glöms lätt bort.

Låt oss bli litet mera insiktsfulla inför framtiden – för barnens skull.

Anf. 60 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Jag vill instämma i vad Karin Söder så klokt har sagt. Jag tror att det är många av oss som vill göra det.

Karin Söder ställde en fråga till mig. Det är naturligtvis en fråga som också sysselsätter mig mycket. Hur skall världssamfundet bli bättre på att svara snabbt och effektivt när katastrofer uppstår? Hur skall samfundet bli bättre på katastrofförebyggande verksamhet?

Det har blivit något bättre. Det gäller naturkatastrofer, för vilka man utarbetat ett "early warning system", som i förväg kan varna oss om naturkatastrofer. Vidare handlar det om resurser. Problemet i dag är att allt fler katastrofer framkallas av människor, dvs. det är inte fråga om naturkatastrofer.

Vi lärde oss i höstas mycket om de brister som finns i FN-systemet när det gäller katastrofsamordning. Jag var mycket kritisk mot hur olika delar av FN-systemet fungerade i höstas i samband med krisen i Gulfen. Samordningen har blivit litet bättre nu när det gäller nästa fas i Gulfkrisen, nämligen flyktingkatastrofen. Generalsekreteraren utsåg ganska tidigt som ledande organisation UNHCR. Men ändå fattas mycket.

Vi kan i vår analys av FN-systemet – en sådan analys pågår just nu – tillsammans med de nordiska länderna se på samordningen och koordineringen och se till att det inte blir dubbelarbete. Statssekreteraren för utvecklingsfrågor är i denna vecka i New York och Washington för att diskutera dessa frågor bl.a. med FN-myndigheter. Resultatet kommer att presenteras i Sverige nästa vecka.

Jag tror att det finns mycket att göra här. Men jag tror också att det är viktigt att framhålla att det faktiskt är FN som tar på sig arbetet. Katastrofer av denna storlek kan bara en global organisation klara av. Men då gäller det att vi andra som givarländer ställer upp och ger FN resurser till detta arbete.

Anf. 61 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag tackar biståndsministern för det positiva svaret.

Den lärdom som vi har fått i världssamfundet, när det helt eller delvis blivit ansvarigt för krigföring, gäller också för att skapa ett större samordningsansvar för katastrofinsatser. Det är oerhört viktigt.

Jag vill passa på att yrka bifall till vår reservation där vi föreslår ökade resurser för katastrofinsatser. Behovet är mycket stort från tid till annan. Det gäller reservation 114.

Anf. 62 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag vill också instämma i det Karin Söder har sagt när det gäller katastrofer runt om i världen och kriget i Mellanöstern.

Jag vill erinra om att i januari, när vi diskuterade den s.k. FN-insatsen, som många i FN i dag inte vill kännas vid, var entusiasmen stor för att insatsen var nödvändig. Vi varnade och pekade på de miljökatastrofer och de mänskliga lidanden som skulle följa i krigets spår.

En sådan katastrof, på grund av det myckna körandet av militära fordon och bombningarna, har bidragit till att det fastare skiktet som finns i öknen lösts upp, och det gör att det nu finns betydande risker för sandstormar som kan dra in över bebyggelsen i Irak. Det kan drabba de människor som redan har fått sin infrastruktur sönderslagen ännu hårdare än vad som redan har skett.

När vi tar en del av ansvaret för att dra i gång ett sådant krig, är det faktiskt i högsta grad människan som är ansvarig för katastroferna. Man borde redan då planera för de insatser som man vet blir en nödvändig följd av en sådan katastrof.

Vi i vänsterpartiet hade helst sett att möjligheterna med fortsatta sanktioner hade prövats.

Anf. 63 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! I folkpartiet liberalerna har jag i uppdelningen av försvaret av våra reservationer fått på min lott att tala om det multinationella biståndet, regionala insater och Västsahara. Det var bra att jag kom in efter replikskiftet där biståndsministern försäkrade vikten av det multinationella biståndet. Därmed är vi ändå inte i folkpartiet liberalerna nöjda med satsningen i årets budget.

Det multilaterala biståndet utgör en viktig del av Sveriges utrikes- och bi-

ståndspolitik. För svensk del är det multilaterala biståndet genom FNs olika biståndsorgan ett uttryck för den stora vikt vi vill lägga vid Förenta nationernas arbete för fred och utveckling i världen.

För ett litet land som Sverige är det viktigt att stärka det multilaterala samarbetssystemet. Om vi tror på bärkraften i våra värderingar, utgör det en plattform där vi i dialog med andra kan verka för demokrati och samarbete.

För många u-länder utgör det multilaterala biståndet en nödvändig motvikt mot de kortsiktiga politiska hänsyn som ofta styr särskilt stormakternas bilaterala bistånd.

Vissa utvecklingsproblem kan bäst lösas med hjälp av samordnade eller regionala insater. Det kan t.ex. gälla katastrof- eller flyktingsituationer, utrotande av smittsamma sjukdomar, miljöproblem och forskning. Endast ett starkt multilateralt system kan ta på sig dessa uppgifter.

Liksom det svenska bilaterala biståndet har biståndsorganisationerna en stark fattigdomsinriktning. Biståndet går till de fattigaste länderna, och man söker nå de fattiga befolkningsgrupperna. Detta gäller särskilt Internationella utvecklingsfonden, FNs utvecklingsprogram, UNDP, och FNs barnfond, UNICEF.

Det ökade anseende som det multilaterala samarbetet har fått under senare tid har ännu inte avsatt några spår i form av ökade anslag från de stora i-länderna. Det är beklagligt. Utvidgade resurser ter sig särskilt nödvändiga i en tid när många u-länder, inte minst i Afrika, har slagit in på mödosamma reformprogram. De multilaterala organisationerna har här spelat en aktiv roll, men det behövs tillskott av yttre resurser för att ge dessa strukturanpassningsprogram ett "mänskligt ansikte".

Det finns i dag dubbelt så många flyktingar i världen som vid början av 1980-talet. Till detta kommer 14 miljoner som är flyktingar i sitt eget land. FNs flyktingkommissariat, UNHCR, bistår i dag direkt sju miljoner flyktingar. För detta disponerar man resurser som motsvarar 1:17 kr. per flykting och dag.

I det svenska demokratimålet innefattar vi försvar av mänskliga rättigheter. Världens flyktingar är en grupp, vars mänskliga rättigheter ofta trampats under fötterna. Vi menar från folkpartiet liberalerna att det är oerhört angeläget att UNHCR får resurser att skydda dem mot övergrepp och klara deras överlevnad.

Den utomordentligt allvarliga flyktingsituationen i världen och den ekonomiska kris UNHCR befinner sig i motiverar kraftigt utökade svenska bidrag. Organisationen har tvingats friställa ca 10 % av sin personal. Situationen är osäker mot bakgrund av att den helt finansieras av frivilliga bidrag från givarländerna. Vi från folkpartiet liberalerna föreslår en höjning med 100 milj.kr. utöver regeringens förslag, vilket motsvarar 315 milj.kr.

Biståndsministern sade tidigare här i dag att hon haft ett samtal med FNs flyktingkommissarie Sadako Ogata. Jag är alldeles övertygad om, att om hon kunnat försäkra att man kunnat ge de pengar som folkpartiet liberalerna föreslår, hade det varit ett ännu mer positivt samtal.

Intifadan är nu inne på sitt tredje år med en allt svårare situation för befolkningen som följd. Allt fler palestinier som tidigare var självförsörjande söker nu bistånd från FNs hjälporgan för Palestinaflyktningar, UNRWA.

Också här föreslår vi en utökning med 20 milj.kr. i förhållande till regeringens förslag.

Herr talman! Folkökningen i tredje världen är ett av de absolut största hoten mot strävan att åstadkomma utveckling och människovärdiga levnadsvillkor i u-länderna. Prognoserna är särskilt i Afrikas fall mycket oroande. Den absolut årliga befolkningstillväxten beräknas uppgå till mer än 90 miljoner människor i slutet av 90-talet.

Hela 95 % av ökningen sker i utvecklingsländerna, exempelvis fördubblas Tanzanias befolkning på 19 år och Kenyas på 18 år, att jämföra med Sverige där en fördubbling sker på 311 år. I dag räknar vi med att det finns ungefär 5 miljarder människor. År 2025 kommer vi att ha 10 miljarder människor i vår värld.

Den snabba befolkningsökningen, som till två tredjedelar sker i städerna, är ett allvarligt hot mot möjligheterna till en bärkraftig ekonomisk utveckling, inte minst i en rad afrikanska länder. Det är ett starkt motiv för en utökad satsning på bistånd i former som kan bidra till att dämpa befolkningstillväxten.

En stärkt social ställning för kvinnorna i kombination med en höjd bildningsnivå har en oerhörd betydelse i arbetet på att få ner födelsetalen. Primärundervisning med särskild uppmärksamhet riktad just mot flickorna är oerhört viktig och måste på alla sätt stödjas. En utbyggnad av familjeplaneringen i svenskt bistånd bör ske, inte minst av rent humanitära skäl, både i bilateralt bistånd och via multilaterala organ.

Tonårsflickorna i städerna är särskilt utsatta. Tonårsgraviditeterna och könssjukdomarna ökar. Familjeplaneringen vänder sig oftast bara till kvinnor. Det är rimligt att man också ser till att män får bättre beredskap för att kunna ta ansvar som fäder och för att förstå konsekvenserna av graviditeter för kvinnors och barns hälsa och livsmöjligheter. Kvinnor får i bästa fall råd genom bybarnmorskor och genom barn- och mödravård. För tonåringar och män fordras kanske andra kanaler: industrier, militäranläggningar och skolor.

Sverige har en lång tradition och god kunskap på familjeplaneringens område. Det finns därför anledning att prioritera detta i det svenska biståndet. Men insatserna måste göras på bred front, även utanför programlandskretsen.

Jag tillhör sedan många år, faktiskt redan sedan starten, Sidas kvinnoråd, KIBs, styrelse. Jag stödde i mitten på 80-talet förslaget att Sveriges stöd till familjeplanering i exempelvis Indien skulle minska. Men då handlade det om tvångssteriliseringar, och jag utgår ifrån att det aldrig kan bli tal om det i dag.

Riksdagen bör enligt vår mening genom ett särskilt tillkännagivande till regeringen markera att biståndet på befolkningsområdet under 90-talet skall ges större utrymme och dignitet än hittills. En redovisning av dessa åtgärder skall lämnas i nästa budgetproposition. Vi föreslår också en höjning av anslaget till FNs befolkningsfond och till den internationella familjeplaneringsfederationen, IPPF.

Insikten om många barns situation i tredje världen är en stark drivkraft i arbetet för internationell solidaritet. Jag vill här också understryka det som

Karin Söder så engagerat talade om. Verkligheten har en rad plågsamma inslag. Svält och undernäring skördar ständigt nya offer, inte minst i Afrika. I en rad storstäder i Asien förekommer sexuellt utnyttjande av barn i en för oss skrämmande omfattning. Latinamerikas gatubarn har inte mycket att hoppas av framtiden. Detta kan vi konstatera enbart genom att studera de skrämmande bilder om deras situation som visats i våra TV-apparater.

FNs barnfond UNICEF har en stark fattigdomsinriktning i sin verksamhet. Vi från folkpartiet liberalerna har föreslagit att vi bör stödja den ytterligare. Vi anser det också angeläget att Sverige stöder UNIFEM, FNs utvecklingsfond för kvinnor.

Vad i övrigt gäller biståndet till kvinnor, kan jag med glädje konstatera att utskottet gör ett tillkännagivande till regeringen med anledning av folkpartiet liberalernas skrivning angående kvinnohandläggare. Det är viktigt att dessa har samma status som biståndshandläggare och normalt utsedd personal och har samma kontaktmöjligheter.

Fortfarande efterlyser vi från folkpartiet liberalerna statistik vad gäller biståndet, där man lätt kan konstatera huruvida det kommer kvinnorna till del, och likaså att översynen av kvinnornas roll i biståndsmyndigheterna följs upp av praktiskt inriktade strategier för att visa hur man tar hänsyn till kvinnoaspekterna. SIDAs kvinnoenhet behöver också förstärkas. Detta är frågor som vi från folkpartiet liberalerna kommer att driva antingen vi befinner oss i opposition eller i regeringsställning.

Herr talman! Jag vill slutligen säga några ord om något som ligger mig särskilt varmt om hjärtat, nämligen Västsahara och Polisario. Situationen för västsaharierna börjar äntligen ljusna när det nu finns ett löfte om folkomröstning. Ett direkt stöd till Polisario i detta läge skulle vara utomordentligt betydelsefullt och försvårar på intet sätt de ansträngningar som görs inom FN och OAU för att få till stånd en rättvis och bestående lösning av konflikten.

Vi från folkpartiet liberalerna har motionerat om detta under många år, och vi frågar socialdemokraterna varför man inte ställer sig bakom ett krav på att västsaharierna skall få detta stöd direkt och även ett ökat stöd till Polisario.

Herr talman! Vi från folkpartiet liberalerna arbetar både för ett högre och för ett effektivare bistånd. Hur vi tänker använda den ytterligare miljard som vi föreslår utöver regeringens biståndsförslag, har jag här gett några exempel på.

Vi betonar alltså vikten av humanitärt bistånd, åtgärder för familjeplanering, åtgärder för handikappade och för barn, men också en kraftig höjning av katastrofbidrag, bistånd kanaliserat genom enskilda organisationer och FNs olika organ.

Jag ställer mig bakom fp-reservationer men yrkar bara bifall till reservation nr 45 och nr 118.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

6 § (forts.) **Internationellt utvecklingssamarbete** (forts. UU15)

Anf. 64 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Låt mig säga att jag tar till mig det faktum att mer än dubbelt så många kvinnor som män har anmält sig till debatten i detta ärende. Även i den närvarande församlingen är kvinnorna i majoritet. Det är en markering av att frågor av global signifikans är väsentliga.

Fru talman! Jag menar att det på sikt måste vara vårt mål att avveckla biståndet fullständigt. Först måste dock vår målsättning vara att avveckla behovet av biståndet.

Jag tänker på den gamla fabeln, där vår hjälte står vid en flod och en drunknande kommer flytande nedför floden. Vår hjälte, som är en bra simmare, hoppar i och räddar den drunknande. Strax därefter kommer ännu en kropp nedför floden. Denne drunknande räddas också av vår hjälte. När den tredje drunknande kommer flytande nedför floden misstänker vår hjälte att någonting möjligtvis kan vara fel. Mycket riktigt, ovanför flodkröken, uppströms, står en elak buse och kastar i folk. Vår hjälte har upptäckt att det kanske är roten till det onda som skall angripas.

Jag vill inte beteckna Världsbanken som den elake busen i den här fabeln, utan det är snarare den abstrakta skuldbördan.

Vi ger bistånd till världens fattiga länder. Det biståndet är i många fall inte så stort som den ränta dessa länder betalar till i-världen. Förhållandet är fullständigt omoraliskt. Det är också farligt. För en värld som skall leva i fred på lång sikt kan detta inte fortsätta. Vårt väsentligaste angrepp måste gälla skuldbördan. Alla krafter måste sättas till för att lösa det problemet.

Fru talman! Vi har i en motion föreslagit ett skuldbördesbyte av mer okonventionellt slag. Sådana byten som hittills har förekommit, och som har varit framgångsrika, har varit byten av skuldnedsättning mot naturvärden. I Costa Rica och flera andra länder har åtgärder vidtagits i naturvårdssyfte mot nedsättning av skuldbördan. Det har gått till så, att frivilligorganisationer och naturskyddsorganisationer har köpt in "begagnade skulder". Man har återlöst skuldpapper mot att regeringarna har förbundit sig att skydda områden. Vi känner till dessa metoder. De är beprövade.

Det vi har föreslagit är en något annorlunda metod, nämligen att man skulle angripa de starka militära upprustningar som har gjorts. I många av dessa utvecklingsländer går en mycket stor budget just till kostnader för vapen. Man skulle i så fall byta vapenskrotning mot skuldnedskrivning. Det är

inte ologiskt, eftersom många av skulderna har uppkommit i samband med att vapen har köpts in och upprustning gjorts. Det är givet att dessa länder menar att deras vapen har en funktion. Man måste titta på den regionala balansen. Närliggande länder måste samtidigt göra en sådan nedrustning. Givetvis skall detta också följas av nedrustning i i-världen. Men den frågan hör hemma i andra betänkanden.

I det här fallet har vi föreslagit en metod. Den har avvisats av utrikesutskottet, såvitt jag förstår utan någon särskilt bra motivation. Jag hoppas att framtida utrikesutskott skall kunna diskutera den här metoden litet djupare och kanske komma fram till ett annat ställningstagande.

Anf. 65 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Sverige är en av de största bidragsgivarna i världen när det gäller att stödja familjeplanering. Sverige har också under ett antal år ökat anslagen både till UNFPA och IPPF och det betyder mycket för dessa organisationer. Jag hoppas att detta kan fortsätta även i kommande budgetar.

Men det är också viktigt att familjeplanering kommer med i det bilaterala biståndet. Det gäller att få de mottagande regeringarna att förstå behovet av familjeplanering i sina nationer. Världens befolkning är i dag ca 5,3 miljarder, och det föreligger en risk, om inget görs, för att en fördubbling eller t.o.m. en tredubbling kan komma att ske inom en nära framtid.

Att sätta upp mål för familjestorlekarna, som man t.ex. har gjort i Kina och Indien, leder till minskat antal barn i familjerna, även om man inte når målet. Det är viktigt att få hela nationen att ställa upp. Det gäller därför att få med far- och morföräldrar och se till att deras förhållanden på ålderdomen kan ordnas, så att de inte blir beroende av att ha för många barn. Det är därför viktigt att Sverige vid all biståndsgivning arbetar för att få mottagande regering att inse behovet av familjeplanering och behovet av att förbättra situationen för kvinnorna.

I denna satsning måste ingå utbildning av både män och kvinnor. Männen måste vara medvetna om att de också har ett stort ansvar när det gäller familjeplaneringen. Det är de fattiga, outbildade kvinnorna som har de flesta barnen och de tyngsta jobben. I u-länderna är det bara ca 51 % av kvinnorna som kan läsa och 72 % av männen. Därför måste de preventivmetoder som används vara enkla att tillämpa.

Men det är också viktigt att en utbyggnad av mödra- och barnhälsovården sker, så att de barn som föds verkligen överlever.

Fru talman! Jag har i en motion, Ub515, tillsammans med några andra socialdemokrater föreslagit att en professur i internationell mödrahälsovård inrättas. Först vill jag säga att jag är glad åt att motionen i år har blivit överflyttad till utrikesutskottet från utbildningsutskottet. Detta har medfört en mycket positiv skrivning och en förståelse för behovet av en sådan professur. Det saknas i dag en institutionell bas i Sverige vad gäller mödrahälsovård i u-länderna. Därför är det svårt att bedriva tillfredsställande konsultverksamhet, forskning och undervisning här.

SIDA, frivilligorganisationerna och andra biståndsgivare har regelbundet behov av konsulter för att utvärdera och förbättra mödravårdsbiståndet. Be-

hovet av ett svenskt obstetriskt kunnande när det gäller biståndsverksamheten, utbildningen och forskningen är stort.

U-landskvinnornas hälsosituation, vilken på ett avgörande sätt är knuten till barnens överlevnad, ägnas liten uppmärksamhet, trots att barn och kvinnor i reproduktiv ålder utgör ca 70 % av alla människor i tredje världen. Kvinnorna står närmast sina barn. Omsorg, amning, hygien, förståelse och motivation är avgörande för barnens hälsosituation. Kvinnornas egen hälsa blir då av avgörande betydelse.

Närmare 70 % av tredje världens kvinnor får aldrig kontakt med mödravård, förlossningsvård eller hälsovård över huvud taget i samband med graviditet och barnsäng. Släktingar, traditionella medicinmän och andra lekmän utsätter ofta dessa kvinnor för livshotande ingrepp i brist på rimlig hälsovård under hygieniska betingelser.

Ca en halv miljon kvinnor i u-länderna, 500 000 kvinnor, dör varje år i graviditets- och förlossningskomplikationer, vilka varit möjliga att förebygga i nära nog samtliga fall. Detta motsvarar en jumbojetkatastrof, med 250 kvinnor ombord på planet, var fjärde timme dygnet runt och året om. Barn till kvinnor som omkommit, i graviditets- eller förlossningskomplikationer, löper ca 95 % risk att dö innan de uppnått fem års ålder.

Till detta skall läggas spridning av HIV/aids, som är mycket omfattande i u-länderna. T.ex. 40 % av alla nyfödda i Uganda har HIV-smitta, förutom andra STD-infektioner.

Först under de senaste åren har en opinion i i-länderna börjat växa fram som tagit fasta på dessa fakta och sålunda belyst vår dåliga beredskap och vår bristande kunskap om realiteterna för u-landskvinnorna. Medan barnen länge varit i fokus för biståndet, har u-landskvinnorna mest varit målgrupp för barnbegränsande åtgärder. Nu träder bilden av u-landskvinnornas undermåliga hälsa klarare fram. Familjeplanering är en viktig del i en mer omfattande mödrahälsovård. Med mödrahälsovård menas i detta sammanhang hälsovård för den gravida kvinnan, för kvinnan under förlossning, för den ammande kvinnan och för kvinnan med små barn.

I Sverige finns det inte någon sammanhållen sakkunskap på detta område. Men några svenska läkare har genom personliga forskningsinsatser i u-land gjort området känt och även väckt ett intresse för internationell mödrahälsovård. En förutsättning för ett växande svenskt engagemang på detta område är att betingelser skapas i Sverige, så att denna resursbas kan tryggas. Detta skulle, som vi framför i vår motion, kunna ske genom att en institution byggs upp för att stimulera forskning och kunskapstillväxt på området.

Att det lönar sig att satsa på mödrahälsovård framgår av det faktum att Sverige för hundra år sedan hade samma höga dödlighetstal vid förlossningar som Bangladesh har i dag.

Genom att bygga upp en särskild bas i Sverige skulle vi kunna göra stora insatser för mödrahälsovården i u-länderna.

Vi anser att en forsknings- och undervisningstjänst på professorsnivå bör inrättas i syfte att möjliggöra en samlad svensk satsning på u-landsinriktad forskning och forskarutbildning inom mödrahälsovården.

För att få ut så mycket kunskap som möjligt är det angeläget att ämnesområdet knyts till en svensk klinisk institution för obstetrik och gynekologi samt

att klinisk verksamhet utgör en del av professuren. Ett skäl till att detta är angeläget är att utländska u-landsforskare som i framtiden skall kunna ge forskarutbildning i sitt hemland, med stöd från företrädare för ämnesområdet i Sverige, nästan alltid är kliniskt verksamma läkare.

Syftet med en sådan tjänst är således att utveckla och värdera metoder för att förbättra kvinnors hälsa i u-land – med särskild tonvikt på kvinnors hälsa i samband med graviditet, förlossning och amningsperiod.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag i dag bifall till utskottets hemställan i betänkandet. Men jag vill understryka att jag återkommer till riksdagen med nya motioner ända fram till dess att professuren är inrättad – detta inte för min egen skull eller för professorns skull utan med tanke på de utsatta kvinnorna i tredje världen som behöver allt vårt stöd.

Anf. 66 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Anita Persson talar här ingående om vikten av familjeplanering och av satsningar på u-landskvinnorna. Biståndet måste i större utsträckning vara en hjälp för kvinnorna. Då skulle jag vilja säga till Anita Persson att det vore bra om vi i folkpartiet kunde få stöd för våra reservationer i det avseendet. Vi lägger ju tonvikten vid just detta med hur viktigt det är att satsa på familjeplanering. Vidare understryker vi vikten av att detta möjliggörs genom FNs befolkningsfond och genom IPPF. Genom att vi ger ett rejält stöd blir det möjligt att åstadkomma en bättre situation för kvinnorna.

Sedan gäller det UNIFEM, som vi i folkpartiet liberalerna tycker är en organisation som sysslar med just de frågor som vi anser vara angelägna. Såvitt jag förstår tycker också Anita Persson att det handlar om angelägna frågor. Jag hoppas alltså på ett stöd för våra förslag om ytterligare satsningar på nämnda organisationer.

Anf. 67 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Ni i folkpartiet anser er tydligen ha mycket gott om pengar för dessa ändamål. Jag skulle också gärna vilja höja anslaget. Men jag vet hur Sveriges ekonomi ser ut. Regeringen har höjt bidraget till både UNFPA och IPPF. I Europarådet håller jag för närvarande på med en rapport om UNFPAs verksamhet avseende 1990. Som jag tidigare har sagt är Sverige en av de största bidragsgivarna. Det är endast Tyskland, Holland och Norge som står i paritet med Sverige.

När jag är ute och reser känner jag alltid stolthet över Sveriges generositet i dessa hänseenden. Jag skulle vara mycket glad om ni i folkpartiet och övriga partier kunde påverka era kamrater i andra länder – t.ex. i Finland, Storbritannien, Österrike, Belgien och Danmark – så att det blir större bidrag. Det gäller verkligen att se till att så sker, så att FN får det stöd som behövs.

Jag tycker att Sverige – numera höjs ju det här bidraget varje år – gör en stor insats. Med de räntekostnader som vi har i Sverige – nu rör det sig om 60 miljarder – och som vi får kämpa med efter den borgerliga regeringstiden är det inte särskilt lätt för regeringen att höja anslagen särskilt mycket. Ändå sker det en höjning varje år, och det tycker jag är mycket positivt.

Men, som sagt, se till att era partikamrater i andra länder också kämpar för större biståndsanslag! Framför allt gäller det Storbritannien, som verkligen bidrar med små summor.

Anf. 68 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Socialdemokraternas svek vad gäller enprocentsmålet har diskuterats mycket här tidigare i dag. Jag tänker inte förlänga den debatten. Men jag vill säga att om man inte hade svikit på den punkten, skulle det ha funnits möjligheter att verkligen satsa på så här angelägna saker. Tydligen har Anita Persson och jag samma uppfattning i detta avseende. I varje fall är det svårare att driva på internationellt om man själv sviker beträffande det mål som man har satt upp till förmån för de fattiga. I reala termer handlar det faktiskt om en nedskärning.

Anf. 69 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Charlotte Branting säger att vi sviker beträffande enprocentsmålet. Men det kan jag inte hålla med om. I stället ökar vi ju anslagen varje år. Det har vi gjort under ett flertal år. För några år sedan stod det emellertid stilla när det gäller anslagen. Under ett par års tid återkom Iris Mårtensson och jag med motioner i det här sammanhanget. Det har lett till ökade anslag. Jag är glad över det stöd som kommer från andra partier. Men med tanke på läget i dag tycker jag att regeringen i det här skedet har gjort allt som varit möjligt att göra.

I nämnda rapport trycker jag på detta med att det är viktigt att andra länder ökar sitt bistånd. Det får ju inte vara så, att enbart vissa länder skall bära den stora bördan. Alla i-länder måste delta i det sammanhanget. Jag tänker då bl.a. på Storbritannien. Där har man verkligen skäl att öka sitt bidrag.

Anf. 70 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag har också tidigare här i riksdagen väckt en motion om utvinning av bladnäring. Jag kan inte låta bli att återge vad utrikesutskottet skriver i betänkandet: Utskottet har med intresse tagit del av vad som i motion U247 framförts om fördelarna med att utvinna bladnäring. I likhet med vad som ovan anförts om möjligheterna att med biståndsmedel stödja utvecklingen av anpassad teknik anser utskottet att även stöd till utvecklad teknik för att utvinna bladnäring bör kunna övervägas av biståndsmyndigheterna.

Den här skrivningen är väldigt positiv. Jag har därför inte något yrkande. Men en kättersk tanke har faktiskt, fru talman, föresvävat mig: Kan det vara så, att min medmotionär i år, som ju sitter med i utrikesutskottet, är en orsak till att motionen har behandlats så positivt? Detta är något som kan lända till efterrättelse med tanke på att det finns annat som vi väcker motioner om.

Den ideella organisationen Find your Feet påbörjade sin verksamhet redan på 60-talet. Den tanke man hade var mycket riktig. Man ville nämligen i första hand ge u-ländernas människor hjälp till självhjälp. Det skulle inte vara fråga om någon invecklad teknik. I stället skulle det handla om en enkel, billig och effektiv teknik. En sådan har också utvecklats i och med den aktuella kvarnpressen, som tar hand om den bladnäring som är så proteinrik.

En sked bladnäring räddar människor från nattblindhet. Vidare får man därmed – det gäller då små barn och, framför allt, spädbarn – det proteintillskott som behövs.

De flesta gröna växter kan användas för detta ändamål. Det här systemet har t.o.m. den fördelen att den slaggprodukt som återstår sedan saften har pressats ur, nämligen fibrerna, kan användas till kreaturföda. I ett 60-tal länder har man faktiskt arbetat med den här saken. Men det har varit svårt att få fram bladnäring i Sverige, trots att vi i vårt land har haft prototyper och en utvecklingsverksamhet när det gäller kvarnpressar. T.o.m. i Lycksele har det funnits en fabrik. Med tanke på t.ex. antalet arbetstillfällen i övre Norrland fanns förhoppningen att man skulle satsa mera på detta. Nu har den här verksamheten flyttats till Eksjö och där behövs fabrikationen också. Men summan av kardemumman är att vi i Sverige faktiskt, äntligen, efter många år – sedan 60-talet har det ju arbetats med denna sak här i Sverige – har tagit ett stort steg framåt. Jag hoppas att u-ländernas folk skall kunna få glädje av denna produkt som har framställts av svenskar.

Anf. 71 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! I går kl. 23.05 i Estoril utanför Lissabon undertecknades en överenskommelse om någonting som skulle kunna bli ett fredsfördrag i Angola mellan Unitas vice president Jeremias Chitunda och Luandaregeringens talesman Lopo do Nascimento. Detta kan förebåda slutet på ett 16-årigt krig, som i sin tur har föranlett motioner i sju år i Sveriges riksdag från en grupp moderater som sedan har kunnat se hur vår utrikeskommitté och representanterna i utrikesutskottet med framgång har fört fram samma syn som i motionerna.

Inbördeskriget har alltså rasat sedan 1975, då den nuvarande regimen med kubanska legoknektars hjälp grep makten. Sedermera trappades det hela upp. Som mest deltog 55 000 kubaner, och en enorm vapeninsats gjordes från Sovjetunionen.

Sveriges attityd till Angola var när vi över huvud taget blev medvetna om vad som hände där nere ganska skrämmande. Det hörde till vanligheterna att både utrikesministern och kabinettsekreteraren, när frågan över huvud taget bringades på tal, uttryckte sig i skymfande ordalag om Unita – banditer och terrorister var invektiv som hörde till de vanligheter som man vräkte ur sig. Delvis får det väl skyllas på okunnigheten. Men i varje fall efter 1987 tonade man ned språket och nöjde sig med att i vanlig socialdemokratisk ordning visa sin solidaritet med kommunistregimen i Luanda.

Jag skall inte gå in närmare på bakgrunden utan bara konstatera att det svenska biståndet framför allt har koncentrerats på frisk- och hälsovård. Men det talas också om lastbils- och bussrehabilitering. Det skulle vara ett annat uttryck för reparation av sådana lastbilar som skjutits sönder av Unita i kriget, med andra ord direkt hjälp till regeringssidan.

Under tidernas lopp har ungefär 6 500 Scanialastbilar kunnat frakta kommunistsoldater från och till fronten nere i Angola. Det talas också om kommunikationsutrustning, men jag har inte exakt klart för mig om den har använts i kriget eller inte.

Vi motionärer har fört fram krav på att Sverige skall upphöra med det en-

sidiga biståndet till en kommunistisk vålds- och terrorregim. Vi har efterlyst humanitär hjälp till hela Angola, till bägge sidor. Man har hoppats sedan 1989 att freden skulle stå för dörren. Unita har hela tiden sträckt ut handen och visat att förhandlingsvilja finns. Den 22 juni räckte i Gbadolite, i Zaïre, Eduardo dos Santos och Jonas Malheiro Savimbi, Unitas ledare, varandra handen. Men det blev ingenting av det för den gången. I stället satsade kommunisterna på en storoffensiv i Mavinga som varade från december 1989 ända fram till maj förra året, en av de största drabbningar som någonsin förekommit i denna del av Afrika.

När kommunisterna hade besegrats blev det dags för nya förhandlingar med USA, Sovjet och Portugal som medlare. Detta är dessa som nu har resulterat i denna första överenskommelse, som man så innerligt hoppas kommer att hålla. Men vad händer nu under den närmaste tiden? Jo, för det första skall både Luanda och Jamba acceptera de avtal som ingåtts före den 15 maj, och det skall man ha meddelat till den portugisiska medlaren. För det andra skall Savimbi och dos Santos underteckna ett eldupphöravtal i slutet av maj i Portugal. Savimbi planerar att besöka Luanda i juli. Sedan skall fria val äga rum mellan september och november 1992, fria val av en ny president och ett nytt parlament. En gemensam politisk kommission för Unita och MPLA och med USA, Sovjet och Portugal som observatörsnationer skall utarbeta de närmare riktlinjerna för både valet och upprättandet av en nationell och politiskt neutral armé. Eldupphöravtalet och upplösningen av de militära förbanden skall övervakas av en gemensam kommission som förutsätts biträdas av FN. Det finns alltså goda förhoppningar att man nu äntligen skall kunna nå freden.

Tyvärr är Sveriges anseende i Angola ganska skamfilat på grund av det ensidiga ställningstagandet. Men kanske är man nu på god väg att reparera detta. I varje fall kunde jag till min glädje höra att den svenska ambassaden i London var representerad av ett ambassadråd vid den middag som doktor Savimbi gav för ett stort antal västerländska ambassadörer och regeringsföreträdare den 29 april. Detta är kanske klokt. Vi har sett hur det har gått i Kap Verde och Sao Tomé, där de kommunistiska regimerna sopats undan. Mycket talar för att samma sak kan ske också när det gäller de fria valen i Angola. Mycket talar för att Angolas nästa president heter Jonas Malheiro Savimbi.

Hur har det då gått med de yrkanden som vi har ställt i vår motion? För det första har vi yrkat på att biståndet först borde utgå när positiva resultat har uppnåtts i fredsförhandlingarna. Det har nu skett, kan vi hoppas. För det andra yrkade vi på att Sverige borde bidra till fredsprocessen. Sveriges närvaro i fredsprocessen har varit totalt obefintlig – Sverige har inte bidragit på något enda sätt. För det tredje har vi yrkat på att den humanitära hjälpen bör utgå till hela Angola. Det är kanske detta som avses när man nu talar om geografisk breddning.

Vi kan alltså konstatera att utrikesutskottet inte så där direkt har velat tillgodose våra yrkanden, men vi kan å andra sidan konstatera att verkligheten har korrigerat såväl utrikesutskottet som Sveriges riksdag. Därför finns det goda förhoppningar om framtiden.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

7 § Tilläggsbudget II inom finansdepartementet

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU20 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:125, bilaga 5, finansdepartementet).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

8 § Insatser för kurdiska flyktingar

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU22 Insatser för kurdiska flyktingar.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

9 § Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU16 Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa.

Anf. 72 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Precis som förra året inträffar riksdagens östdebatt den 2 maj, vilket närmare bestämt är dagen före den 3 maj, alltså Polens historiska nationaldag som det under decennier var förbjudet att fira. För ett år sedan hade ännu bara knappt ett år gått sedan Solidaritets kandidater vann alla platser utom en i de fria valen till den nya polska senaten. Några få månader hade gått sedan de folkliga revolutionerna sopade bort de kommunistiska härskarna också i resten av det Sovjetkontrollerade Europa. Bara några veckor hade gått sedan de baltiska parlamenten hade proklamerat att de fria baltiska staterna hade återupprättats.

Den debatt som fördes för ett år sedan även här i Sveriges riksdag speglade på många sätt hur yrvaken man här och var var inför den nya situationen. Många socialdemokrater tycktes utgå från att just socialdemokrati av svensk typ var precis det som folken i Östeuropa alltid hade önskat sig. Några inlägg var därefter.

I den moderata partimotionen hade man föreslagit svenskt bistånd för att

hjälpa de nya demokratierna att sänka skattetrycket – utan en tanke på att man inte alls kan tala om skattetryck i västerländsk mening i planekonomier av sovjetisk typ. Dessutom ville man i samma motion varna östeuropéerna för att införa löntagarfonder.

Det då ännu inte omdöpta svenska kommunistpartiet ansåg för sin del att vi från omvärldens sida inte skulle ägna någon särskild energi alls åt att hjälpa dessa länder att utvecklas till moderna marknadsekonomier. Det var ju inte alls säkert att man ville ha marknadsekonomi efter 40 års erfarenhet av motsatsen. Det var en något förbluffande tankegång som utvecklades.

Nu har vi levt ännu ett år i den nya verklighet som skapades under 1989 och 1990. Tre inslag i denna förtjänar att särskilt betonas.

För det första: Intresset för någon sorts kompromiss mellan den gamla kommunistiska planekonomin och normal europeisk marknadsekonomi är praktiskt taget obefintligt. Alla betydande politiker och nybildade partier, liksom den stora allmänheten, inser att det behövs ett fullständigt systemskifte – inte till svensk, schweizisk, fransk eller tysk marknadsekonomi utan till de grundläggande institutioner och rättsregler som är gemensamma för alla länder som tillåter fri företagsamhet, fria fackföreningar och fri prisbildning på en fri marknad.

För det andra: Det är fel att beskriva de f.d. östeuropeiska länderna som u-länder och föreställa sig att de behöver bistånd på samma sätt och av samma slag som våra traditionella biståndsländer. Vad vi möter i öst är, trots djup och förfärande nöd på många håll, snarare förhållanden som man kan förvänta sig i relativt utvecklade länder som i decennier har låsts in i ett omöjligt politiskt och ekonomiskt kommandosystem. Det som behövs utifrån är inte så mycket pengar som kunskapsöverföring samt att vi beslutsamt öppnar våra marknader för de nya produkter som dessa länders näringsliv kommer att producera och i förekommande fall redan producerar i dag. Kunskapsöverföring och annat kostar i och för sig pengar, men att jämföra detta med traditionellt svenskt u-landsbistånd är fel och vilseledande.

För det tredje: Nyckelordet för politiker och allmänhet i samtliga nya demokratier är i dag "tillbaka till Europa". Precis som i Spanien och Portugal under 70-talet ser man i dag delaktighet i det demokratiska Europas samarbetsorganisation, från Europarådet till EG, som en livförsäkring mot sovjetisk revanschism eller mot andra hot mot den nyvunna demokratin till följd av den ekonomiska katastrofsituationen, av extrem nationalism eller av manipulationer från de just avsatta kommunistiska makthavarna.

I Ungern har man redan antytt att man vill bli medlem i EG under 90-talet. Sannolikt kan Ungern, precis som Polen och Tjeckoslovakien, ansluta sig vid 90-talets slut. Detta ger en ytterligare dimension åt debatten om Sveriges kommande ansökan om medlemskap i EG.

Numera råder i allt väsentligt enighet om inriktningen av det svenska östbiståndet. Det skall inriktas på kunskapsöverföring i syfte att bygga upp fungerande demokratier och marknadsekonomier. Särskild tonvikt skall inom ramen för detta läggas på miljövårdsinsatser. Krafterna skall koncentreras till Polen och Baltikum. Samarbete med det bistånd som ges bl.a. av EG och andra internationella organisationer skall eftersträvas. Man måste kanske ändå tillägga "till sist" när man säger att det numera i allt väsentligt råder

enighet, åtminstone när det gäller Baltikum. Detta gäller inte bara biståndet utan över huvud taget den officiella svenska attityden.

När jag som ny kom till riksdagen hösten 1988 var en av mina första upplevelser en kammardebatt om den då just inledda förändringsprocessen i Baltikum. Flera talare från regeringspartiet var utomordentligt oroliga för att ens medge att riksdagen uttalade den mycket blygsamma förhoppningen att förändringarna som hade inletts skulle kunna leda till positiva resultat. Även detta var alltför riskabelt.

Därefter har det varit en period med konstiga uttalanden från regeringshåll, ohållbara undanflykter och märkliga manövrar än hit, än dit. Det är skönt att den här perioden nu förefaller ha tagit slut och att vi kan avge enhälliga betänkanden från utrikesutskottet och ställa oss bakom uttalanden i andra sammanhang, där alla de stora partierna står eniga.

Med anledning av det betänkande som vi nu behandlar vill jag poängtera att vi från folkpartiet liberalerna hade velat se ytterligare 50 milj.kr. i bistånd till de baltiska staterna. Detta krav har behandlats i samband med hanteringen av ett annat betänkande, så det finns inte med här. Men det är värdefullt med en markering även i den här debatten att vi hade velat se en sådan utvidgning av stödet.

Vi har också i det aktuella betänkandet uttryckt en vilja att ge stöd åt handikapporganisationers arbete i Östeuropa. Det finns skäl att ge det svenska biståndet en social dimension, och inte bara inrikta det på sådant som jag hittills har räknat upp.

Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på det särskilda yttrande om telekommunikationer med de baltiska länderna, som folkpartiet liberalerna har avgett. Som det ibland kanske antas är det inte fråga om insatser som så småningom kan leda till ett resultat. Det är inte heller fråga om att vi skall avvakta, ta det litet lugnt och se vad som kan komma att hända. För de baltiska staterna kan just telekommunikationer med omvärlden vara av avgörande betydelse för att undvika isolering i händelse av ett nytt tillslag mot självständighetsrörelsen, liknande det som vi såg i januari. Därför är det bråttom med ett resultat av det arbete som jag vet pågår.

Det förekommer i dag trots allt endast marginella avvikelser när det gäller den allmänna synen på samarbetet med Östeuropa. En av dessa avvikelser är dock anmärkningsvärd.

De två partier, vänsterpartiet och miljöpartiet, som motsätter sig såväl svenskt medlemskap i EG som ett EES-avtal mellan EFTA och EG drar också in Östeuropa och Baltikum i sin allmänna negativism mot den europeiska gemenskapen och de europeiska integrationssträvandena. Det må väl finnas någon logik i detta från de berörda partiernas utgångspunkter, men sanningen är ju inte desto mindre att för östländerna själva och deras medborgare framstår EG som den självklart mest betydande samarbetspartnern.

Den tanke som uttrycks i vänsterpartiets och miljöpartiets reservationer, att EFTA skulle vara något slags alternativ till EG, saknar all verklighetskontakt. Ett medlemskap såväl i EFTA som i EG är naturligtvis i dag lika omöjligt för dessa länder av det enkla skälet att det är fråga om planekonomier som ännu inte har reformerats till att vara kompatibla – för att använda

ett i det här sammanhanget träffande uttryck – med normala västerländska marknadsekonomier. Detta gäller för både EFTA och EG.

Samtidigt som de nya demokratierna i öst förhandlar med EFTA om ett frihandelsavtal, förhandlar man om associering till EG. De EG-avtal som kan förutses väntas bli betydligt mer omfattande än vad avtalen med EFTA någonsin kan bli. Det är snudd på oförskämt mot dessa länder att skriva dem på näsan att de under dessa villkor skall bortse från de mer långtgående avtal som de kan få med EG och att de i stället skall försöka haka på EFTA, om vars framtid vi i dag vet mycket litet – möjligen bara att den är ytterst osäker.

Drömmen om ett Europa av förenade fria demokratier är attraktiv långt in i Sovjetunionen. Att den är attraktiv i Baltikum är uppenbart. Det skulle återknyta banden med Västeuropa och innebära ett skydd för den frihet som steg för steg håller på att återtas, precis som under 1970-talet i Spanien, Portugal och i Grekland. Detsamma gäller också på andra håll i Sovjetunionen.

Häromdagen visades i svensk TV bilder – jag antar att de har gått runt i hela världen – från gruvarbetarstrejken i Ukraina, där Europafanan bars bredvid Ukrainas egen nationalflagga. Kan Sovjetunionen eller dess efterföljare på något sätt anknytas till EG-samarbetet, skulle det betyda mycket för de länder, även för de f.d. Warszawapaktsstaterna, som i dag är osäkra och i vissa fall mycket oroliga inför vad man kan vänta sig i framtiden från den gamla stormakten i öster.

I miljöpartiets motion påstås att EG är "tabu" på de måndagsmöten som hålls till förmån för Baltikum. Även om dessa möten ligger utanför riksdagens kompetensområde och dessutom inte är upplagda så att man antar resolutioner om det ena eller det andra, kan jag ändå som medansvarig upplysa om att detta påstående är fel. I februari ägnades t.o.m. ett helt möte åt Baltikums plats i Europa, med inslag från såväl EG som Europarådet. Men det medges att andan inte var negativ till EG på det sätt som miljöpartiet kanske skulle önska. I själva verket refererades t.o.m. ett i sakfrågan utmärkt uttalande om Baltikums självständighet från EG-parlamentet.

Sedan slutet av hösten 1990 har den sovjetiska statsledningen gjort gemensam sak med de krafter inom KGB, militären och de stora statliga industrikombinaten, som mer än något annat fruktar för följderna av att perestrojkan förs till sin naturliga slutpunkt, alltså till demokrati, marknadsekonomi och rätt för varje sovjetrepublik att utan trakasserier, blockader och militär inblandning avgöra sin egen framtid.

Visserligen misslyckades försöken i januari att vända de senaste årens positiva förändringar till sin motsats och återställa den gamla ordningen till något som liknande en repetition av den polska militärens kupp mot folket på luciadagen 1981. Men samtidigt har fortsatta förändringar i riktning mot demokrati och marknadsekonomi blockerats. Den vanliga och i och för sig säkert riktiga förklaringen, att krisen i sovjetsystemet beror på att det gamla kommandosystemet avvecklats utan att något nytt kommit i stället, räcker i dag knappast till för att förklara den kollaps som vi nu bevittnar. Snarare har den omöjliga situation som rådde redan tidigare förvärrats än mer, när den sovjetiska centralregeringen under vintern och våren försökt att genomföra – förutom de militära tillslagen mot bl.a. Baltikum och hotelser riktade också mot andra delar av unionen – en serie av obegripliga åtgärder på det

ekonomiska området, vilkas enda förklaring förefaller vara traditionell kommunistisk ignorans mot vad en verklig ekonomi innebär. Den enda uppmaning man i dag kan rikta till den sovjetiska ledningen är densamma som har riktats vid många andra tillfällen: Erkänn de baltiska ländernas rätt till självständighet, inled seriösa förhandlingar, avstå från allt fortsatt bruk av våld för att försöka återupprätta de gamla samhällsförhållandena och återuppta dessutom ett seriöst reformarbete i förbund med de demokratiska krafterna i landet!

I motioner och i reservationer har frågan om svenskt erkännande av de baltiska länderna aktualiserats. Argumenten är välkända, så jag behöver inte ytterligare gå in på dem. Däremot kan man konstatera att det som i dag i praktiken betyder någonting för att föra den baltiska självständighetsrörelsen framåt är det praktiska stöd vi kan ge utifrån till alla de tusentals olika konkreta projekt som genomförs i olika former, alltifrån att etablera handelssamarbete och företagssamarbete över till samarbete mellan organisationer, fackföreningsrörelsen, fria partier, körutbyten, kulturutbyten m.m. Alla dessa tusentals olika konkreta initiativ bygger dag för dag grunden litet fastare för återupprättad självständighet och återupprättat civilt samhälle i de baltiska staterna och därmed för en framtid av demokrati och frihet. Det är detta som är det avgörande. Vad vi gör på den formella sidan kan i praktiken inte vara mer än ett kvitto på en utveckling som redan har skett och redan har nått fram till ett resultat. Vi är ännu inte riktigt framme vid målet, men det finns mycket som vi kan göra rent konkret för att hjälpa de baltiska länderna fram till målet att återupprätta politisk självständighet.

De baltiska staternas situation är unik, folkrättsligt och historiskt. Det är viktigt att hålla detta i minnet. Stödet till de baltiska frihetskraven har sin grund i internationell rätt. Den internationella rätten hör nära samman med demokratins och rättssamhällets principer i övrigt. Enligt liberal uppfattning är demokratin och rättssamhället det överordnade.

Sovjetunionen kan inte gärna bestå i dagens form om demokrati införs på allvar i hela landet. I Sovjetunionen står det nationella krafterna, t.ex. i Baltikum, därför i förbund med demokratins krafter – demokratin kan inte förverkligas annat än i återupprättade fria baltiska stater. Detta gäller kanske också i andra delar av imperiet, i Ryssland lika väl som i Estland. I andra delar av Europa, i länder med fungerande demokrati, drivs nationalistiska krav i stället ofta av minoriteter av det ena eller det andra slaget med helt andra prioriteringar än dem som förenar demokrater i olika politiska läger. Ett slående exempel på detta är att det av allt att döma nu är klarlagt att det bakom i alla fall delar av den slovakiska separatismen i den tjeckiska och slovakiska federala republiken finns kommunister från den gamla störtade regimen som försöker utnyttja den här typen av stämningar för att återvinna sina egna gamla privilegier. I andra länder i samma område har vi också sett hur extrema nationalistiska stämningar har utnyttjats just av de kommunistiska makthavare som det måste vara den viktigaste uppgiften att få bort.

Många analytiker av krisen i Jugoslavien pekar på detta när det gäller Serbien och att det är de inrikespolitiska förhållandena i Serbien som bär en stor del av skulden till svårigheterna att få i gång en fungerande dialog mellan Jugoslaviens olika republiker.

Från liberal utgångspunkt är nationalism berättigad i den mån som den strävar efter demokratiska samhällsförhållanden och går hand i hand med sådana ambitioner. Det överordnade för oss är det öppna samhället – demokratin, en ekonomi som är öppen mot omvärlden, fria rörelser av människor och idéer över gränserna, medborgerliga fri- och rättigheter, skydd för minoriteter. Detta inses mycket klart av de liberala krafter som har trätt fram i de nya demokratierna. Nationalismen identifieras av dessa liberala krafter i dag entydigt som det farligaste hotet mot de demokratiska samhällsförändringarna. Ett skäl är naturligtvis just att gamla kommunistiska makthavare, t.ex. i delar av Jugoslavien eller i Slovakien, utnyttjar dessa stämningar för att på nytt bereda sig tillträde till den politiska makten eller klänga sig fast vid de positioner de har.

I Rumänien har vi sett hur f.d. kommunister i den nationella räddningsfronten uppträder som nationalister och i nationalismens namn slår ned just de krafter som vill införa demokrati i landet. Nationalism i denna form är en kollektivism som endast till formen skiljer sig från den kollektivism som dessa folk redan utsatts för av de kommunistiska regimerna.

För några månader sedan ägde ett seminarium rum i Tjeckoslovakien då liberala tänkare och politiker från en rad länder i både Öst- och Västeuropa deltog med Tjeckoslovakiens president Vaclav Havel som ordförande för seminariet. Det entydiga budskapet på detta seminarium var att nationalism i meningen att återupprätta något slags drömd stamgemenskap i den ena eller andra lilla enheten är ett hot mot de demokratiska landvinningar som har skett. Den formen av nationalism, i kontrast till den demokratiska frigörelse som vi ser i andra länder, t.ex. de baltiska, är ett hot mot demokratin. Saken har uttryckts, bl.a. av medlemmar i det ungerska fridemokratiska partiet, på följande sätt: I det nya Europa är uppgiften inte att börja ändra gränser mellan demokratiska länder utan att öppna gränser. Öppna gränser är det typiska liberala kravet både i Östeuropa och i andra delar av vår världsdel.

Jag har varit ganska utförlig därför att jag känner mig oroad över det resonemang som uppenbarligen finns bakom en reservation från miljöpartiet, där man över huvud taget inte gör någon distinktion mellan olika typer av nationalism, olika typer av krafter som kopplas till nationella strävanden. Man gör över huvud taget ingen distinktion mellan den demokratiska folkrörelse som strävar efter att återupprätta självständiga baltiska stater och de ofta mycket ljusskygga företeelser som strävar efter att slå sönder fungerande nya demokratier i andra delar av Öst- och Centraleuropa. Nationalism kan inte ha ett självständigt värde höjt över det öppna samhällets värden. Den typen av tankegångar har ställt till nog med elände i Europa. Däremot har nationella strävanden i förening med strävanden efter demokrati och återupprättande av ett civilt samhälle, ett öppet samhälle, hur man nu vill uttrycka det, en självklar plats i det förändringsarbete som fortfarande behövs i Sovjetunionen och som måste leda fram till att också de baltiska staterna likmätigt folkrätten återtar sin plats bland Europas självständiga stater.

Anf. 73 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Om inriktningen av samarbetet med Östeuropa råder såvitt jag kan förstå en rätt stor samstämmighet. Det är främst metoderna att ta

resurser från biståndmedel, som vi tidigare har debatterat här i kammaren, som vi har haft olika meningar om. Vi kan konstatera att en växande del av det ekonomiska samabete som sker med Öst- och Centraleuropa går utanför biståndsmedlen. Man tar dessa medel från andra håll. Vi hade för vår del gärna sett en nordisk fondkonstruktion när det gäller samarbete med Österuropa i stället för den nu igångdragna återuppbyggnadsbanken, EBRD. Det beror på att vi i Norden har haft en något annan syn på arbetslöshet och sociala frågor än de krafter som står bakom denna europeiska återuppbyggnadsbank och deras krav på privatiseringar i stor skala av näringslivet. Vi vill alltså, som vi markerade förra gången, åtminstone hålla möjligheten öppen för olika former av ägande i näringslivet i denna del av världen.

Den förstärkta Österuropapolitiken måste ses som ett led i en ny säkerhetspolitik. När murar faller är det viktigt att hitta en politik som inte leder till nya murar på andra ställen. Om Sverige skulle bli medlem i en ny europeisk militärunion, som vänder taggarna utåt, mot slutet av detta decennium finns det enligt min mening en viss risk för att nya hinder för samarbete och människornas rörlighet över Östersjön reses. Detta får absolut inte inträffa.

Östersjöområdet är enligt min mening ett naturligt område för handel och ekonomiskt utbyte. Likartad kultur och likartade förutsättningar när det gäller klimat och naturresurser sätter sin prägel på teknik och varuproduktion. Dessutom erbjuder Östersjön och angränsande vatten och vattenvägar utmärkta förutsättningar för snabba och miljömässigt bra transporter. Dessa fördelar måste utnyttjas.

Fru talman! En viktig drivkraft för demokratiseringssträvanden i såväl som Öst- och Centraleuropa som Sovjetunionen har miljörörelsen varit. Redan på 60-talet tog studenter och forskare upp kampen för naturreservat och biologisk mångfald. Protester i syfte att rädda Bajkalsjön och hindra vändandet av de sibiriska floderna förekom för många år sedan. Efter Tjernobylolyckan fick miljörörelsen förstärkt kraft.

De växande ekonomiska problemen och det kaos som nu råder i Sovjetunionen leder hos många till krav på en snabb övergång till marknadsekonomi, och det tidigare miljömedvetandet trängs tillbaka. Det vore en fördel om den styrning av marknadsekonomin som vi i vår del av världen eftersträvar från början kunde bli en del av reformerna i Österuropa. I annat fall kan ett växande sopberg, kraftig expansion av privatbilismen och fler i stället för färre typer av föroreningar av mark, luft och vatten bli följden.

I den politiska turbulensen i Sovjetunionen är det svårt att se vilka krafter och vilka ledare som så småningom kommer att bli tongivande och om Sovjetunionen över huvud taget kommer att existera. Men det borde vara möjligt att bygga upp samarbetet med institutioner och kring särskilda miljöprojekt som det rimligen inte finns delade meningar om. Satsningar på miljön i Sovjetunionen skulle sannolikt också vara nationalekonomiskt lönsamma eftersom hälsotillståndet skulle förbättras och kostnaderna för sjukvård minska. Vi har också vårt egenintresse av miljösatsningar åtminstone i västra Sovjetunionen. Vår beredvillighet att samarbeta på miljöområdet är också viktigt som en förtroendeskapande åtgärd. Att avbryta eller skära ned det samarbete som redan finns med Sovjetunionen på grund av övergreppen i Baltikum kan motverka sitt syfte och måste i det längsta undvikas. Samar-

betet får inte hindra att vi öppet och ärligt framför våra åsikter och krav när det gäller frigörelsekampen i Baltikum. I samband med behandlingen av miljöpropositionen får vi anledning att återkomma till dessa frågor.

Den enda reservation vi har i detta betänkande berör frågan om graden av öppenhet som EFTA bör visa de öst- och centraleuropeiska staterna. På grund av de svårigheter som nu tornar upp sig i EES-förhandlingarna och de olika EFTA-ländernas positioner när det gäller att söka medlemskap vet vi inte hur starkt EFTA kommer att bli. Det kanske rent av blir en spricka i EFTA eller en försvagning av EFTA. Vi har med vår reservation velat markera det önskvärda i att EFTAs samarbete med de öst- och centraleuropeiska staterna får en sådan inriktning att ett medlemskap på lång sikt skulle kunna vara möjligt. Vi har inte sett detta som någon motsättning till ett samarbete med EG, vilket också sägs i vår reservation. Självklart är det på det sättet att dessa länder måste utveckla en betydande ekonomisk stabilitet och styrka för att kunna fungera effektivt som medlemmar i ett framtida EFTA om det nu skulle bli möjligt för en sådan organisation att utvecklas.

Vi står givetvis bakom denna reservation, men jag avstår från att yrka bifall till den.

Anf. 74 INGER SCHÖRLING (mp):

Fru talman! I betänkandet om samarbete med Baltikum och Central- och Östeuropa behandlas en ganska stor mängd av motioner och yrkanden från samtliga riksdagspartier, men det är förvånansvärt få reservationer. För åtta av de tio reservationerna står miljöpartiet. Detta kan tolkas på olika sätt: antingen så att det i utskottet råder stor enighet – med undantag för miljöpartiet –, att skrivningarna i betänkandet har utformats med stor försiktighet och generositet, eller att förslagen om samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa kännetecknas av en ordens rikedom och en handlingens fattigdom.

Samarbetet med och stödet till Baltikum och Central- och Östeuropa kan genomföras på många plan – ekonomiskt, socialt och politiskt. Det ekonomiska biståndet har vi behandlat i tidigare betänkanden, medan det numera gäller samarbetets utformning och inriktning.

I den situation som råder i Östeuropa och Baltikum finns enorma miljöproblem och nästan ofattbara ekonomiska och sociala problem. Det pågår en omformning av ett helt samhällssystem, och det finns en längtan efter frihet och självbestämmande. Detta, fru talman, kräver mycket av rika och demokratiska grannländer som Sverige.

Hittills har vi dåligt levt upp till vad som kunde förväntas av oss. Det ekonomiska bistånd som regeringen har föreslagit, uppgående till 1 miljard över en treårsperiod, är helt otillräckligt. Dessutom tar man pengar från biståndsbudgeten – men det har kanske redan debatterats tillräckligt här i dag. Miljöpartiet har föreslagit ytterligare medel för budgetåret: 1 miljard till en miljöfond, som naturligtvis skall användas till miljösatsningar.

Behovet är stort. Miljösituationen är katastrofal i hela Östeuropa. Den sovjetiska miljöministern rapporterade 1990 att koncentrationen av tungmetaller, av svaveldioxid och av cancerframkallande benspyren i inte mindre än ett hundratal städer överskrider WHOs normer mellan 10 och 100 gånger.

Vi har också föreslagit att den nuvarande administrationsmodellen för svensk bistånd till Östeuropa skall ses över och att en särskild myndighet inrättas för att handlägga samarbetet med Östeuropa. Vi tycker att det både finansiellt och organisatoriskt finns skäl för att stödet till Central- och Östeuropa skall särskiljas från stödet till u-länderna. Vi tycker därför inte att BITS är en lämplig handläggningsinstans.

Jag ingick i en delegation från miljöpartiet som för ett par månader sedan besökte Baltikum och Litauen. Jag kunde då i samtal med parlamentariker samt med personer i miljöutskott och miljökommitteér konstatera att inget konkret miljöbistånd hade nått fram till Litauen. Däremot hade minst sju delegationer från Sverige varit på besök. Vid en föredragning i utskottet för några veckor sedan bekräftades också att de beviljade pengarna redan var intecknade. Det räcker inte med att låta det svenska stödet gå till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling, utan det måste till konkret miljöbistånd.

Östländernas skuldproblem, orsakat av de gamla systemet, sätter många käppar i hjulet för en utveckling mot demokrati och ekologiskt balanserad marknadsekonomi. Det talas om behov av en massiv "Marshallhjälp" till Östeuropa i storleksordningen flera hundra miljarder dollar. Samtidigt uppgår den östeuropeiska skuldbördan till västvärlden till tiotals miljarder dollar.

Vi har föreslagit att Sverige skulle utarbeta en avvecklingsplan för avskrivning av de skulder som de östeuropeiska länderna har till oss. Polen har redan, via Parisklubben, uppnått en överenskommelse och har fått sin skuld till offentliga kreditorer reducerad med ungefär 50 %. Visserligen säger man att Polen skall betraktas som ett exceptionellt fall, men den handlingsförlamning som följer av skuldproblemet i öst gäller naturligtvis fler länder. Jag anser också att det är lämpligt att en avvecklingsplan skall utformas efter varje lands speciella förhållande.

Det finns många exempel på missbruk av den centrala Sovjetmakten, och det tycker vi i sin tur väl motiverar att svenskt stöd tills vidare går direkt till delrepublikerna och till demokratiska folkrörelser. Stödet måste gynna en utveckling av ekonomin som kan förena rimliga krav på produktionseffektivitet med långtgående miljöhänsyn. Det finns exempel på att västliga företag i samarbete med öst fullständigt har struntat i att ta miljöhänsyn.

Miljöpartiet har vidare föreslagit inrättande av ett Östersjöråd för fördjupat samarbete bl.a. när det gäller miljöskydd. Jag är glad för de positiva signaler som regeringen har gett. Det förslag som vi har lagt fram bygger på ett gemensamt förslag från företrädare för gröna partier i parlamenten i Sverige, Finland, och Estland till Östersjökonferensen den 7–9 januari 1991. Andra partier har framfört liknande tankegångar.

Ett förslag till ett sådant Östersjöråd kommer enligt regeringen att presenteras under innevarande år. Utskottet uttalar också stöd för regeringens ansträngningar att finna nya, effektiva samarbetsformer i Östersjöområdet. Jag hoppas verkligen att regeringen anstränger sig och att det aviserade förslaget kommer snart. Kanske är det någon representant för regeringspartiet som redan i dag kan ge besked härom.

Som vi alla vet är det bråttom med miljösamarbetet runt Östersjön. Bl.a. måste kväve- och fosforutsläppen minskas med upp till 80 % till 1995 i förhål-

lande till läget 1985. Utsläppen av kvicksilver, kadmium och organiska klorföreningar måste helt enkelt upphöra fram till 1995, om vi skall kunna rädda Östersjön.

För att öka samförståndet och samarbetet runt Östersjön bör lättnader snarast införas för resande mellan Sverige och de baltiska länderna. Vi har framhållit att visumtvånget snarast bör avskaffas. Det bör också bli lättare för människor i Östeuropa att arbeta i Sverige. Som ett första steg kan man låta de baltiska medborgarna arbeta i Sverige på samma villkor som medborgare i de nordiska länderna nu får göra. Vi ser det som mycket olyckligt om just östeuropéerna skulle utestängas från den ökade rörlighet för människor som är ett viktigt mål för Europasamarbetet.

Utskottet säger i betänkandetexten att det i avvaktan på att de baltiska staterna blir självständiga torde för en eventuell viseringsfrihet åtminstone krävas någon form av separat s.k. passidentitet. Ja, låt det då bli ett första steg, men gör det nu! Gå från ord till handling!

Håkan Holmberg, som talade så fint om människans rörlighet i Europa, är välkommen att stödja miljöpartiets reservation på den här punkten.

Håkan Holmberg tog i med brösttoner när det gällde miljöpartiets skrivning om att det varit tabu att ta upp EG på måndagsmötena. Vi skrev motionen i fråga under allmänna motionstiden i januari. Om man sedan på måndagsmöten i februari har tagit upp EG och Baltikum är inga gladare än vi i miljöpartiet.

Jag vill också passa på att säga att Håkan Holmberg läste litet slarvigt i reservationen om självständighetskraven i Central- och Östeuropa. Den som läser hela reservationstexten ser att det längst ned också talas om att länderna i Öst- och Centraleuropa kan utvecklas från centralistiskt uppbyggda unioner till samarbetande självständiga regioner eller stater, något som kan genomföras fredligt och demokratiskt.

Så, fru talman, till det så viktiga politiska stödet för de demokratiska krafterna och för de självständighetskrav som folket i Central- och Östeuropa reser. Sverige bör agera så att det inte råder något tvivel om att Sverige anser att alla folk har rätt till självbestämmande, något som för oss har varit en självklarhet i århundranden.

I dag är det 108 dagar sedan skotten vid TV-tornet i Vilnius inledde en blodig vecka i Baltikum, då Sovjetregimen försökte kväsa och med våld slå ned frihetssträvandena. I februari och i mars har folkomröstningar hållits i Baltikum, och de har entydigt visat att det är självständighet och ingenting annat som man vill ha. Även den ryska befolkningen i Baltikum stöder kampen för självständighet.

De valda ledarna för folken i Estland, Lettland och Litauen vädjar om omvärldens stöd, men ännu är det bara Island som erkänt Litauen. Så är fallet trots många löften från andra länder om erkännande, inte minst från Sverige. Trots statsminister Ingvar Carlssons långtgående stöd för principen om baltisk suvernänitet i samband med ESK-mötet i Paris hösten 1990 är det oklart hur långt Sverige i konkret politisk handling är berett att gå för att stödja de baltiska ländernas frihet.

Också inför de borgerliga partiernas stöd till ett fritt Baltikum finns det anledning att sätta frågetecken, trots deras tidigare utfästelser.

Pierre Schori besökte Litauens president Landsbergis i februari i år. Veckan före hade jag själv träffat presidenten i Vilnius. Han var mycket optimistisk efter mötet med Schori och talade om att denne sagt att Sverige skulle vara bland de första länder som erkände Litauen. Det kunde man också läsa om i referat från dagstidningarna där. Det verkade som om det skulle handla om dagar, på sin höjd veckor, innan erkännande skulle komma.

För mer än ett år sedan, den 14 mars, uttalades i denna kammare från bl.a. folkpartiet att svenskt diplomatiskt erkännande inte skulle vara en fråga om "om" utan om "när". Många måndagsmöten har hållits sedan den 14 mars förra året.

De principer som hävdas strida mot ett erkännande är inte hållbara, och ändå är det dem som partierna gömmer sig bakom i utrikesnämnd och i utrikesutskott.

Tisdagen den 3 april gav man i Dagens Industri följande maning: Erkänn de baltiska staterna! Jag skall be att få citera en del av det som anfördes i artikeln: "Sveriges snabbhet att gå Sovjet till mötes i det läget är nog någonting som konstituerat vårt dåliga samvete mot Baltikum än i dag. Sveriges relation till Baltikum är som en varböld av svekfullt uppträdande. Där finns ingredienser som baltutlämningen och överlämnandet av Estlands guldreserv till Sovjet.

Omsvängningen under det senaste året är glädjande. Regeringen, näringslivet, organisationssverige – alla ställer upp bakom en ny slogan – 'Balternas sak är vår'.

Nu är emellertid tid att gå från ord till handling. Den sittande regeringen eller den regering som tillträder efter valet i september bör erkänna Estlands, Lettlands och Litauens självständighet.

För det är väl inte så att engagemanget för grannländerna vid Östersjön bara är valfläsk?"

Fru talman! Vid en föredragning inför utskottet för några veckor sedan redogjorde föredraganden från utrikesdepartementet för att Baltikum har ett väl substantierat krav på självbestämmande. Baltikum är ett unikum vad gäller nationell identitet och historia, sade föredraganden. Men utskottets slutsats är att samtliga kriterier för ett svenskt erkännande av Litauen ännu inte är uppfyllda.

I vår reservation nr 7 redovisas ett antal tillfällen då regeringen har gjort undantag från de principer som man har sagt skall gälla vid erkännande av stater. Jag upprepar dem inte här, men jag frågar er, ärade ledamöter och representanter för andra partier och partier i utrikesnämnden: Har ni något svar på när ett erkännande kan komma?

Fru talman! Det mesta som jag har tagit upp i mitt anförande är krav och ställningstaganden som inte fått gehör i utskottet och där miljöpartiet har reserverat sig. Naturligtvis stöder jag samtliga miljöpartiets reservationer i betänkandet, men jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3, 5 och 7.

Anf. 75 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Syftet med den här debatten är ju inte att diskutera måndagsmötena, där för övrigt Inger Schörling har deltagit med utmärkta insatser.

Inte heller är syftet med måndagsmötena att diskutera EG, och det var ju det som var poängen här. Det var det som var felet med somliga möten.

Jag kan försäkra att även långt före det speciella möte som jag nämnde i februari har gång på gång av både mig och andra som har medverkat där framhållits just de baltiska ländernas plats i ett fritt Europa, ett Europa av fria demokratiska stater där naturligtvis EG är en del. Förmodligen har det gjorts vid vartenda tillfälle på ett eller annat sätt med den ena eller andra formuleringen.

Det som är problemet för miljöpartiet är att vi inte har gjort dessa möten till ett forum för miljöpartiets egen mycket speciella syn på EG, och det tycker jag faktiskt att vi skall låta bli att göra även i fortsättningen. Inger Schörling är välkommen ändå att komma till måndagsmötena, men de skall inte vara ett forum för miljöpartiets syn på EG. Det var ju detta som en formulering i miljöpartiets reservation uppenbarligen gick ut på.

När det gäller erkännandet av baltisk självständighet frågar Inger Schörling: När inträffar när? Precis som jag tror att jag själv och andra sade för ett år sedan: Det styr inte vi. Det avgörs tyvärr av utvecklingen på platsen. När den litauiska regeringen har kontroll över sitt territorium, är det naturligt att erkänna den litauiska republiken som en självständig stat.

I dag ockuperas TV-stationen i Vilnius av sovjetiska trupper. För några dagar sedan gjordes stora tillslag på en rad platser i landet. Att låtsas som om detta inte betyder någonting är på något sätt att trivialisera frågan om nationellt oberoende. Det betyder ingenting hur det egentligen ser ut i ett land – vi erkänner litet hit och dit! Det är tror jag, i grund och botten att göra de baltiska folken en otjänst.

Det viktiga är de insatser vi gör för att hjälpa dem på olika sätt att komma ur det låsta läge som råder. Det är det som räknas, och jag hoppas att det kommer att ge resultat mycket snabbt. På den punkten tror jag inte att det finns någon motsättning.

Till sist den miljöpartireservation som jag kritiserade, om självständighetskrav från olika folk och regioner – det uttrycks precis så. Det är en oerhört långtgående formulering. Där finns inga nyanser över huvud taget. Det är en generell rekommendation.

Jag anser att det hade varit olämpligt och omdömeslöst, om utskottet hade skrivit på det sättet, mot bakgrund av det som är väl känt om hur nationalistiska strömningar i vissa länder i öst utnyttjas av makthavare som vill komma tillbaka till sina gamla positioner. Det avgörande är kampen för demokrati, i Baltikum likaväl som i Tjeckoslovakien, Jugoslavien, Rumänien och andra länder.

Anf. 76 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Fru talman! Håkan Holmberg fick det att låta som om jag hade varit på måndagsmöten och pratat om EG och att det skulle vara olämpligt. Jag har inte pratat om EG på några måndagsmöten, men jag är ändå glad att den frågan har tagits upp – flera gånger, enligt Håkan Holmberg – för den har naturligtvis stor betydelse.

Det är helt uppenbart att central- och östeuropeiska länder inte kommer att kunna bli medlemmar i EG under det här århundradet, även om något av

dem skulle vilja det. Därför tycker vi att vi inte vill undanhålla östeuropeiska länder ett nära samarbete med andra länder i Europa och i vårt område. EFTA är en betydligt mer lämpad organisation för det, inte minst för att EFTA inte inskränker i den suveränitet som de här länderna nyligen har återvunnit och också förefaller väldigt angelägna att behålla.

Sedan några ord om principerna för erkännande. I stället för att förlänga debatten rekommenderar jag er att läsa om de undantag som miljöpartiet har redovisat i reservation 7. I en rad fall har erkännandet av stater som inte i alla avseenden motsvarar de svenska erkännandeprinciperna fördröjts på grund av politiska hänsyn. I andra fall har stater som de facto motsvarar de svenska kriterierna över huvud taget inte erkänts, av politiska skäl. Så man har vägt in en rad politiska tolkningar och bedömningar.

När det gäller reservationen måste jag säga att jag är litet överraskad över med vilken frenesi som Håkan Holmberg vidhåller att den skulle vara oansvarig. Det står klart och tydligt att vi vill att Sverige skall bidra till att självständigheten för stater och regioner genomförs fredligt och demokratiskt. Det är väl en definition så god som någon. Definitionen på demokrati tror jag väl att också Håkan Holmberg känner till.

Anf. 77 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Inger Schörling har talat om Baltikum på måndagsmöten. Det är utmärkt. Det är detta som dessa möten är till för. Det var ungefär det jag försökte säga nyss.

Sedan är det ju bra att det i miljöpartiets reservation finns en formulering om förändringar i demokratiska former. Men det som är problemet i den och som har gjort att det hade varit olämpligt om utskottet hade anslutit sig till miljöpartiets motion – man får naturligtvis reservera sig hur man vill – är detta att där förekommer en generell rekommendation om att alla typer av nationalistiska strävanden, oavsett deras bakgrund, vilket syftet är och vilka som egentligen har satt i gång det hela, skall stödjas från svenskt håll.

Det är inte rimligt, utan det som skall stödjas är frihetsrörelser som syftar till demokrati och till normala och öppna samhällsförhållanden som i de baltiska länderna. Det kan finnas andra exempel, men ett generellt förord när man känner till vilka krafter som försöker manipulera sådant här i vissa länder i Europa, gör att jag ändå tycker att det är bekymmersamt att det har dykt upp som ett förslag.

Anf. 78 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Fru talman! En mycket kort replik. Ordet nationalistiska nämns över huvud taget inte, vare sig i vår motion eller i vår reservation, utan det är en konstruktion av Håkan Holmberg.

Anf. 79 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Fru talman! Om vi inte drömmer om ett bättre Europa, kommer vi aldrig att bygga ett bättre Europa. Så formulerade sig president Havel i Europarådets parlamentariska församling för snart ett år sedan. Jag tror att det är viktigt att hålla den drömmen levande, att det är viktigt både för oss som lever

väster om den forna järnridån och dem som lever öster om den järnridå som nu är borta.

Fru talman! Det egentliga biståndet till Baltikum och till Central- och Österuropa har debatterats i samband med betänkandet om internationellt utvecklingssamarbete. Riksdagen ställde sig förra året bakom regeringens förslag om en miljard för samarbete med länderna i Central- och Österuropa. Vi som lyssnade till biståndsministern i eftermiddags kunde notera att stödet nu är uppe i ca 1,7 miljarder.

Vi är alltså nära, Inger Schörling, det tal som miljöpartiet förde fram. Utskottet skriver att vi är väl över 1,5 miljarder, men biståndsministern sade faktiskt 1,7 miljarder, och jag kontrollerade det med henne i eftermiddags.

Regeringen vill ju med det här stödet stärka ländernas förmåga att genomföra den demokratisatsning och den reformering som nu inletts på olika samhällsområden. Vi i utskottet ansluter oss självklart till detta.

Jag vill instämma med, jag tror det var Bengt Hurtig, som sade att det råder stor samstämmighet i utskottet om Baltikum, Central- och Österuropapolitiken. Jag vill vitsorda det. Jag tycker att det är glädjande att vi har denna stora samstämmighet. Men det finns ju också några reservationer och dem har olika talare berört här.

Till Håkan Holmberg vill jag säga att vi i utskottsmajoriteten är helt på det klara med vikten av stöd till handikapporganisationer. Den möjligheten finns inom den här ramen som vårt Central- och Österuropastöd innebär.

Jag förstår inte riktigt Inger Schörling som först klagar över att det går långsamt med den praktiska hanteringen av vårt bistånd till Central- och Österuropa och sedan föreslår en särskild myndighet för detta bistånd, dvs. de myndigheter, organisationer och andra som nu är konkret inriktade på att förmedla det här stödet skall bytas ut mot en särskild myndighet. Det blir ju att fördröja processen och inte att påskynda den.

Jag delar inte Inger Schörlings och miljöpartiets syn på erfarenhetsutbyte och kunskapsuppbyggnad. Vi menar att detta faktiskt är det allra viktigaste för länderna i Central- och Österuropa och även i Baltikum. Därför kan inte miljöpartiets synpunkter här bli utskottets.

När det gäller visumtvånget för medborgare från de baltiska republikerna som Inger Schörling talade om är det faktiskt så att de har sovjetiska pass. Vi har i utskottet talat om en passidentitet så att vi kan identifiera de baltiska medborgarna. Då säger Inger Schörling att detta ju är bra, men låt oss gå från ord till handling. Men det ankommer inte på oss. Det är Sovjetunionen som måste medge att innevånare i de baltiska republikerna skall ersätta sina sovjetiska pass med baltiska. Det är där problemet ligger, och det är därför vi inte nu kan häva något visumtvång för dem.

Det låter naturligtvis väldigt bra att den nordiska arbetsmarknaden skulle öppnas också för baltiska medborgare. Men detta är en nordisk överenskommelse om en fri nordisk arbetsmarknad. Det är ingenting som vi kan besluta om här i Sveriges riksdag, utan det är en fråga för de nordiska länderna gemensamt.

Vilka är egentligen medborgare i de baltiska republikerna nu? Detta är också en fråga som måste diskuteras och lösas. Vi stödjer ju de baltiska folkens självständighetssträvanden, och det har vi gjort i utskottets betänkande

och även tidigare. Det är väl faktiskt så, Inger Schörling, att Sverige genom sitt agerande i exempelvis ESK och i andra sammanhang har gått längst av alla stater i praktiskt hantering av de baltiska folkens självständighetssträvanden. Jag vet inte om Island på något sätt har åstadkommit något mer än Sverige.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utrikesutskottets betänkande nr 16 på samtliga punkter.

Anf. 80 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag vill bara påminna Karl-Erik Svartberg om att folkpartiets reservation om stöd till handikapporganisationer handlar om ett förslag om mer pengar, 15 nya miljoner. Det är detta som utskottets majoritet inte vill vara med på. Däremot är det naturligtvis bra om det går att göra insatser även inom ramen för det bistånd som redan ges, men saken gällde att utöka det.

Jag vill passa på att också yrka bifall till reservation 6 liksom till utskottets betänkande i övrigt, vilket jag dess värre glömde bort när jag var uppe i talarstolen tidigare.

Anf. 81 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Fru talman! Det gällde först och främst Karl-Erik Svartbergs beskrivning om att regeringen nu låg på samma nivå som miljöpartiet när det gäller stöd till Östeuropa och Baltikum. Men de pengar som regeringen har beslutat om, 1 miljard, var ju under en treårsperiod medan vår vår miljard sträckte sig över den här budgetperioden. Det var en liten skillnad.

När det sedan gäller den här särskilda myndigheten kan jag förstå att man kan undra över att man dels har mycket bråttom, dels att man kan fördröja processen med att inrätta en ny myndighet. Min förhoppning är att det skall bli precis tvärtom. Man skall inte fördröja processen med en ny myndighet utan det skall tvärtom gå fortare.

Efter samtal med parlamentariker, med människor i miljökommissioner, kommittéer och utskott tyckte man nästan att det var pinsamt att kunskapsmässigt bli behandlad som ett u-land i tredje världen. I Baltikum vet man mycket väl vad man vill göra för insatser. Visst är det bra med kunskapsutbyte och erfarenhetsutbyte, men vad man vill ha där är konkreta åtgärder för att åtgärda de miljöproblem som man har. Efter att sju delegationer från Sverige har varit där och kontrollerat hur mycket man egentligen kan, har man sagt att vi nu måste utbyta mer erfarenheter osv. Men utan några pengar är man oerhört besviken och litet snopen på det svenska miljöbiståndet.

Anf. 82 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Det är bara så, Håkan Holmberg, att vi inte har de 15 miljoner som folkpartiet vill anslå. Därför måste vi alltså nöja oss med att hålla oss inom ramen, som jag sade i mitt anförande.

Detsamma gäller miljöpartiet. Vi är ledsna att vi inte har så mycket pengar som ni. Vi skulle naturligtvis vilja satsa mer, men det kan vi inte eftersom vi inte har de pengarna.

Jag reagerade bara mot den negativa ton som Inger Schörling angav när

det gäller erfarenhetsutbyte och kunskapsuppbyggnad i jämförelsen här. Det skall självfallet bli konkreta åtgärder i vårt Central- och Österuropabistånd. Självfallet skall det bli detta.

Fru talman! När det gäller debatten om självständighetskraven i Central- och Österuropa slutar faktiskt reservationen med: "Med det sagda tillstyrker utskottet yrkande 8 i motion U525." Det är alltså miljöpartiets motion och där heter det ordagrant: Att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör inta en positiv hållning till de självständighetskrav som nu kommer fram från olika folk och regioner i Central- och Österuropa.

Där står ingenting om den demokrati osv. som Inger Schörling talade om.

Anf. 83 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg får det att låta som om somliga, närmare bestämt vi i folkpartiet liberalerna, trollar fram pengar som ingen annan kan åstadkomma. Det är inte fråga om detta. Det är fråga om prioriteringar och vilka prioriteringar olika partier vill göra.

Det yrkande som det är fråga om här har sitt ursprung i folkpartiets handikappmotion. Den är ett led i den allmänna prioritering som vi vill ge åt de frågor som vi sammanfattar med beteckningen Det glömda Sverige. I det här fallet ges det också en internationell tillämpning. Socialdemokraterna är inte kända för att prioritera de grupper vi brukar kalla för Det glömda Sverige. Därför är det helt logiskt att de, som Karl-Erik Svartberg uttrycker det, inte har de miljoner som vi anser att man skall anslå.

Anf. 84 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Fru talman! Det skall bli en kort replik. I texten inne i motionen står precis det som jag har sagt. Jag förstår inte att detta yrkande 8 skulle vara så förskräckligt. Är det inte en positiv hållning till de självständighetskrav som nu kommer fram från olika folk och regionier i Central- och Österuropa som vi i Sverige vill ha? Om det finns någon som har andra synpunkter än att vi skall ha en positiv hållning till självständighetskraven ber jag er att framföra dem nu.

Anf. 85 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Vi ställer upp på mycket av det som Håkan Holmberg och folkpartiet anför när det gäller Det glömda Sverige – också den internationella solidariteten. Håkan Holmberg avfärdar mig med att vi socialdemokrater inte prioriterar rätt. Men det är inte så. Oppositionen har alltid mera pengar än regeringspartiet. Det gäller oavsett vilken färg det är på regeringen och vilken färg det är på oppositionen. Det är ett faktum. Vi socialdemokrater har själva fått de argumenten emot oss de sex åren vi var i opposition.

Förste vice talmannen anmälde att Håkan Holmberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Vi lever i en tid då bokstavligen vår egen europeiska framtid avgörs. Frågan är om Europas nationer enhetligt kommer att utvecklas mot

demokrati och marknadsekonomi, eller om vi kommer att få se en utveckling som öppnar för nationella motsättningar och växande fattigdom i de delar av Europa som i dag åter söker sin europeiska identitet.

Detta innebär att den politik och de aktiviteter som europeiska nationer, inbegripet även Sverige, står för har en betydelse för hur vi skapar och påverkar vår egen framtid. Det ger direkta återverkningar på vår egen säkerhetspolitiska situation.

För att kunna bidra till denna omvandling måste man också rätt förstå vad den handlar om. Den handlar om europeiska stater som åter söker sin europeiska identitet. Därför prioriteras bl.a. den europeiska samverkan som den Europeiska gemenskapen innebär. Det handlar om en omvandling från det sovjetiska och kommunistiska förtrycket till demokratiska staters fria och frivilliga samverkan. Det kan också så här dagen efter den 1 maj, socialismens firande, vara värt att tänka på att den europeiska omvandlingen inte handlar om att utveckla socialismen. Den handlar inte om att pröva nya vägar för att finna olika metoder för planhushållning. Den handlar inte om att kollektivisera ägandet. Den handlar om en politik för att stärka marknadsekonomin och dess institutioner, de enskilda människornas rättigheter och demokratin. Detta är något som kan vara ett memento inte minst för de partier som i detta betänkande har tillfogat reservationer där man på olika sätt försöker finna former för att undvika denna europeiska samverkan eller för att på annat sätt urholka betydelsen av vad som nu kan ske.

Fru talman! För oss i Sverige finns det ett perspektiv som är särskilt viktigt vid sidan om vårt europeiska integrationsperspektiv, nämligen Östersjöperspektivet. Det som händer i Sovjetunionen och i de baltiska republikerna har en direkt betydelse för våra framtida förutsättningar att leva i en del av världen som utvecklas under fred, stabilitet och växande välfärd. Därmed ser vi det som skulle kunna vara vår uppgift, nämligen att bidra till att stärka de baltiska staternas självständighetssträvanden och bidra och medverka till deras integrering i det europeiska samarbetet. Jag tillhör dem som menar att vi i Sverige har försummat detta perspektiv i nästan 50 år. Det har varit utrikespolitiskt oansvarigt just på grund av den betydelse som vår nära omvärld av uppenbara skäl har för vår egen framtid. Men det har också varit omoraliskt, därför att människor som har levat i djupt förtryck, grannar vid sidan om oss, inte har fått den politiska uppmärksamhet, det stöd och de kontakter som de borde ha fått.

Det måste bli en huvuduppgift för svensk utrikespolitik att vid sidan om integrationen in i den Europeiska gemenskapen också medverka till att dessa stater får sin rättmätiga självständighet. Därför känns det befriande att kunna konstatera att Sverige i dag står för att de baltiska staterna har en rätt till självständighet och att Sverige har ett ansvar för att internationellt föra denna fråga framåt. I dag vet alla att de baltiska staterna är ockuperade. I dag vet alla att det inte handlar om en minoritet i de baltiska staterna som vill ha självständighet. Jag tillåter mig att också säga att i dag är vi alla tokstollar i denna kammare. Tokstolle skulle man vara om man skulle tro på socialdemokratiska företrädare i denna kammare att Sverige ville verka för de baltiska staternas självständighet så sent som för två år sedan. Jag vet, därför att jag var den som ansågs vara tokstolle.

I dag erkänner Sverige de baltiska staternas rätt till självständighet. Men det räcker inte i detta perspektiv med politiska deklarationer. Nu krävs också politisk handling inom alla de områden som är av betydelse för att de baltiska staterna skall kunna utveckla sin självständighet. Vi måste medverka till att de skall kunna bli självständiga ekonomier. Jag menar inte bara självständiga ekonomier i en sluten bemärkelse, utan självständiga ekonomier som kan tåla att leva på världsekonomin och kan tåla att betala världsmarknadspriser för bl.a. importen av energi, olja och gas från det nuvarande Sovjetunionen. Det måste vara ekonomier som har en högt utvecklad grad av kunskap och tradition vad gäller marknadsekonomins sätt att fungera.

Fru talman! Jag var rätt förvånad över Inger Schörlings påstående i dag att behovet av kunskap finns i ringa bemärkelse. Jag tror inte att Inger Schörling har träffat alla dem som på institutioner, akademier, myndigheter osv. i olika städer söker kontakterna, kunskaperna och möjligheterna att göra sig till en del av den västeuropeiska kunskapen och dess tradition. Hon har kanske varit litet för upptagen av att förtala Sveriges erkännande av de baltiska staternas rätt till självständighet, för att hinna lyssna på de balter som inte bara så snabbt som möjligt vill integreras in i Europa utan som också söker kunskap om allt det som vi har kunnat lära oss under de senaste 50 åren men som de har varit avskurna från.

Fru talman! Vi måste hjälpa de baltiska staterna att utveckla sina politiska och offentliga institutioner. Vi måste med hjälp av ett aktivt utbyte stärka de baltiska medborgarnas samhörighet med väst och deras delaktighet i den västerländska traditionen.

Det är bråttom. Detta är inte något som vi kan debattera och diskutera i det långa perspektivet. Vi ser i dag en utveckling öster om oss som kännetecknas av ett snabbt sovjetiskt sönderfall inom ekonomins och politikens områden. Det är ett sönderfall som kommer att få inte bara politiska konsekvenser utan självfallet också materiella konsekvenser. En politisk oaning, en hyperinflation och en växande ekonomisk misär är något som är en allt snabbare, växande verklighet. Det innebär att vi i vår alldeles uppenbara närhet kan komma att få se den nöd som Håkan Holmberg tidigare i dag helt rätt konstaterade att vi ännu inte ser. Men det är inskrivet i det utvecklingsförlopp som vi i dag ser i den sovjetiska unionens ekonomi.

Mot den bakgrunden måste man tyvärr konstatera att det finns en oacceptabel senfärdighet i hur regeringen politiskt har lett de svenska biståndsinsatserna. Mot bakgrund av de krav som riksdagen har ställt för stöd till marknadsekonomi och demokrati, är det nästan parodiskt att se att merparten av vad som hittills har gjorts har varit att ge ekonomiska bidrag till svenska statliga myndigheter för utbildning av baltiska myndigheters personal. Jag har respekt för svensk skatteförvaltning, fru talman, men jag tror inte att utvecklingen mot marknadsekonomi i de baltiska staterna är stensatt med överförandet av de bästa kunskaperna om det svenska skattesystemet. Jag har all respekt för svensk trafikplanering. Jag har respekt för många av de offentliga myndigheternas förmåga att administrera. Men jag tror inte att det är genom att exportera den svenska administrationens syn på hur en stat administreras som vi kan se nya företag och ny ekonomi växa fram i Baltikum.

Med tanke på vikten och perspektivet, är det oacceptabelt att så litet har

gjorts och att det som har gjorts har fått en inriktning som bildar ett mönster som tycks peka på att de ansvariga tycks tro att marknadsekonomi växer fram genom att satsa på utbildning i byråkrati.

Inom ramen för vad som sägs i detta betänkande måste regeringen nu sätta fart. Det är bra att vi här i riksdagen, och som det kommer till uttryck i detta betänkande, är överens om att det är utvecklingen mot demokrati och marknadsekonomi som måste prioriteras. Då ställs det krav på att regeringen lever upp till detta.

Vi moderater har i det betänkande som behandlades tidigare här i dag också föreslagit att biståndsmedlen till de baltiska staterna bör ökas med ytterligare 50 milj.kr. och i praktiken fördubblas. Men inriktningen måste vara att öka kunskapsöverföringen om marknadsekonomi och företagande. Av miljöskäl är det viktigt att göra insatser på energi- och miljöområdet, eftersom detta kommer att bli en förutsättning för att de baltiska staterna skall kunna upprätthålla en stor del av sin industri. De måste få miljömässigt acceptabla sätt att producera energi och producera över huvud taget.

Detta är också viktigt av det skälet, att det är enbart genom en effektiv energianvändning som de baltiska ekonomierna kommer att kunna bära världsmarknadspriser på naturgas och olja. Det finns sannerligen projekt där man mycket snabbt skulle kunna göra någonting som både har betydelse för miljön och för energin. I närheten av Narva ligger vad som förmodligen är Europas största utsläppsområde när det gäller svavelutsläpp, med två stora kraftstationer där man med hjälp av oljeskiffer producerar inte bara Estlands behov av elkraft utan också exporterar till såväl Leningrad som Lettland. En effektivisering av dessa kraftstationer skulle leda till omedelbara miljöeffekter men också ha en mycket stor energipolitisk betydelse.

Fru talman! Mycket kan och bör göras när det gäller att stödja utvecklingen av företagande och handel. Senare i kväll kommer vi i samband med behandlingen av ett annat betänkande diskutera vad man kan uppnå genom att accelerera och ge bättre förutsättningar för svensk handel. Det är glädjande att notera att näringsutskottet har biträtt ett yrkande om att Sverige skall ha en hög beredskap för att inrätta handelskontor i de baltiska staterna.

Vi måste självfallet också vid sidan av stöd till den ekonomiska utvecklingen ställa krav på att den politiska processen tar fart. Det utbyte som i dag finns har stor betydelse, och man har nästan kunnat se en tradition av utbyte mellan de baltiska parlamenten och den svenska riksdagen växa fram och likaså ett utbyte på regeringsnivå. Men det är viktigt att slå fast att utbytet mellan Sverige och de baltiska staterna måste ske inom samhällslivets alla olika områden. Förvisso är de politiska besluten av stor betydelse, men det är också viktigt att hela det svenska samhället, inkl. de politiska partierna, tar utmaningen att göra bestående insatser för de baltiska staternas utveckling på allvar.

Fru talman! För min del, och jag tror att det gäller för de flesta i denna kammare, är det ett självklart mål för svensk utrikespolitik att medverka till att de baltiska staterna uppnår full självständighet och att vi därmed kan erkänna dem som fullt självständiga stater. Detta är ett viktigt mål att manifestera gentemot balterna och övriga omvärlden, men också att lägga till grund för svensk politik gentemot de baltiska staterna.

Den fullständiga desinformation som framför allt miljöpartiet, och såvitt jag kan begripa även vänsterpartiet, ägnar sig åt i denna fråga gränsar till det ansvarslösa. Ni tycks medvetet missbruka och misstolka skillnaden mellan de krav som Sverige ställer för ett folkrättsligt erkännande och de krav vi ställer på de baltiska folkens rätt till självständighet.

Det vore en sak om ni ägnade er åt detta tillsammans med Europeiska arbetarpartiet – och inkludera gärna ledaren i Dagens Industri i detta sammanhang – men en annan och betydligt värre sak är att kunna konstatera att ni också gör detta gentemot våra baltiska vänner. Ni sprider därmed uppfattningen att Sverige inte ställer krav på dessa länders rätt till självständighet och att det på något sätt skulle brista i politisk mod.

Det handlar i själva verket om att ni anser att Sverige skall erkänna förtryckta stater som icke är självständiga såsom självständiga stater. Om vi har erkänt dem som självständiga stater, hur skall vi då kunna kräva att de skall bli självständiga stater? Eller vill Inger Schörling påstå att Litauen, med sovjetiska pass och för Inger Schörlings del ett nödvändigt visa från den sovjetiska ambassaden, är en självständig stat? Vill Inger Schörling hävda att Sverige som en självständig stat skall erkänna en stat som inte är självständig? Vad får då de folkrättsliga begreppen över huvud taget för betydelse?

När jag tar del av er reservation i denna del, kan jag konstatera att ni i er fullkomliga okunskap är ansvarslösa. Ni tar Taiwan som ett exempel på en stat som Sverige borde erkänna som en självständig stat. Men Taiwan har ju inte kontroll över det territorium som Taiwan gör anspråk att ha kontroll över, såvida inte Inger Schörling anser att den taiwanesiska militären har ett militärt grepp över det kinesiska fastlandet.

När det gäller Demokratiska republiken Vietnam, DDR och Nordkorea dröjde Sverige med att erkänna. Dessa länder använder Inger Schörling som exempel och argument för att vi nu bör erkänna Litauen. Med detta sätt att resonera skulle Sverige direkt ha erkänt den irakiska ockupationen av Kuwait. I dessa exempel finns det inte några som helst folkrättsliga grunder för era resonemang.

Jag anser att ni borde skämmas för den desinformation som ni sprider om Sveriges förhållningssätt till de baltiska staternas krav på självständighet. Jag säger detta eftersom jag själv under lång tid i denna kammare krävt att Sverige skall erkänna de baltiska staternas rätt till självständighet, och det gör Sverige i dag. Men jag har aldrig hävdat att Sverige som ett självständigt land skall erkänna ett land som inte är självständigt. Jag har hävdat att vår politiska uppgift är att medverka till att de baltiska staterna så snabbt som möjligt blir självständiga.

Fru talman! Detta är något som vi måste medverka till i det europeiska sammanhanget. Det finns inget annat sätt att uppnå en baltisk självständighet än förhandlingar mellan Moskva och de baltiska staterna. Vad vi i Europa och i Norden kan göra är att klargöra att de baltiska staterna är europeiska stater och att Sovjet, om man vill ha goda relationer med Europa och vara en del av det europeiska huset, också måste förhandla med dessa de snart allra sista europeiska stater som ännu lider av det andra världskrigets konsekvenser och bär spåren av Hitlers och Stalins missgärningar mot den europeiska civilisationen.

Inom ESK finns ett lämpligt forum för att skapa en europeisk samverkan för att i form av den internationella diplomatin skapa en press gentemot Moskva och Sovjetunionen för att därmed uppnå det som måste vara en stabil europeisk fred, en fred som för vår del innebär tre nya grannstater. Moskva måste få klart för sig att vägen till Europa går över förhandlingar med dessa europeiska stater.

Fru talman! Med detta vill jag än en gång hävda att Sverige måste ha som en viktig politisk uppgift att bereda vägen för att dessa länder inte längre av någon skall ses som en region i Sovjet, utan för just vad de är: tre självständiga stater och självklara grannar till Sverige.

Anf. 87 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Fru talman! Gunnar Hökmark var ovanligt grälsjuk i kväll, skulle jag vilja påstå. Det verkar som om han har många ömma tår i sina skor, och jag har tydligen trampat på alla samtidigt.

När det gäller att missbruka och misstolka är faktiskt Gunnar Hökmark en mästare. Hur kan han få det till att jag har sagt att Sverige inte skall ha erfarenhetsutbyte och kunskapsutbyte med Baltikum när jag säger att det inte räcker med att låta det svenska stödet gå till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling? Även konkret miljöbistånd måste till, det är vad jag sade, och nu har jag citerat mig själv.

Det som står i reservation nr 7 innebär att miljöpartiet sticker hål på de erkännandeprinciper som regeringen gömmer sig bakom och som också Gunnar Hökmark gömmer sig bakom. Det vi respekterar är det litauiska parlamentets, folkets valda parlament, krav på självbestämmande. Det är detta som vi respekterar och går efter.

Sedan kan jag inte låta bli att ge Gunnar Hökmark några ord på vägen när det gäller marknadsekonomi och att marknadsekonomin måste underordna sig de ekologiska ramarna. Tro inte att allting blir frid och fröjd bara man inför marknadsekonomi. Det finns åtskilliga exempel på hur medverkan av företag från väst leder till ny miljöförstöring. Den tyska firman Lurgi har t.ex. byggt en fabrik för kemiska bekämpningsmedel som är förbjudna i Västeuropa i Volgograd, och USA-koncernen Occidental har byggt en PVC-fabrik i Ukraina. En sovjetisk miljöekonom säger: De västliga företagen är inte bättre än våra ministrar om de inte tvingas till miljöansvar.

Enligt miljöpartiets uppfattning är det inte en lösning på Östeuropas problem, vare sig de ekonomiska eller ekologiska, att så snabbt som möjligt försöka göra östekonomierna till kopior av den marknadsliberalism som finns i väst. Visserligen har vi varit oändligt mycket effektivare när det gällt att producera varor och tjänster, men vad har vi åstadkommit? Jo, rovdrift på naturen, miljöskador och ett enormt slöseri. Vi anser därför att västvärldens stöd till Östeuropa inte skall inriktas på att pådyvla dessa länder västmodellen, utan man skall i stället sikta mot att ge stöd för utveckling av en ekonomi som kan förena rimlig produktionseffektivitet med långtgående miljöhänsyn, precis som vi i Sverige och i andra europeiska länder också måste göra om vi skall få en hållbar ekonomi i framtiden.

Anf. 88 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra att Inger Schörling har ändrat sin syn på kunskapsöverföring. Jag hörde henne i denna kammare alldeles nyss tala om att det var förnedrande att man från västs sida talade om "deras behov av kunskaper". I den delen kan Inger Schörling gå tillbaka till protokollet och läsa vad hon sade. Hennes nya upplevelser var i vilket fall som helst bättre.

Inger Schörling trodde att hon trampat på några ömma tår. Nej, det är nog inte så farligt. Däremot har Inger Schörling i frågan om självständigheten ramlat omkring i porslinsaffären som en berusad elefant.

Det handlar inte om, vilket Inger Schörling antydde i sin replik, att vi erkänner det litauiska parlamentets krav på självbestämmande. Det handlar om huruvida vi skall folkrättsligt erkänna de baltiska staterna som självständiga stater. Jag tycker att minimikravet bör vara att man inte förstör ordens innehåll, utan att man klargör vilken politisk prioritering som skall gälla. Symbolpolitiken innebär att orden tappar sin mening. Inger Schörling hävdade inte ens i sin replik att de baltiska staterna är självständiga. Hon vill bara att de skall erkännas som självständiga. I stället menar jag att vi skall föra en sådan politik att de skall kunna bli självständiga. Det förutsätter faktiskt att vi inser att de ännu inte är självständiga. Det är en ypperligt enkel logik i detta.

Det som däremot gör mig upprörd är när jag stöter på baltiska vänner som i olika sammanhang har fått uppfattningen att Sverige inte erkänner de baltiska staternas rätt till självständighet, nu när Sverige faktiskt gör det. Detta bottnar i samtal med miljöpartister som just missbrukar skillnaden mellan Sveriges krav på ett folkrättsligt erkännande och de krav som Sverige i dag ställer på de baltiska staternas rätt till erkännande. Det handlar inte bara om en debatt i denna kammare, utan det handlar om att ni förmedlar en fullkomligt felaktig inställning rörande svensk politik i denna viktiga fråga. Det är skadligt för baltiska vännerna om de får denna felaktiga uppfattning. Det är fullkomligt onödigt och urholkar Sveriges förmåga att föra en bra Baltikumpolitik. Därför menar jag, Inger Schörling, att ni är ansvarslösa. Inte för att ni trampar på några ömma tår, utan för att ni trampar runt utan att veta var ni är.

Anf. 89 INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Vi trampar inte omkring utan att veta var vi är, Gunnar Hökmark. Vi vet precis var vi är. Vi vet precis var vi står. Att Gunnar Hökmark anklagar oss för att fara runt i Baltikum och sprida desinformation är fullständigt absurt. Vi har mycket goda kontakter med parlamentariker i Baltikum. Vice premiärministern i Litauen är grön. Miljöministern i Estland tillhör de gröna. Detsamma gäller många parlamentariker i Estland. Vi har nästan veckovis kontakt med dem. Vi vet precis vad som rör sig. Kom inte och påstå något annat.

Gunnar Hökmark sade att jag hade citerat mig själv rätt och att det lät mycket bättre den här gången. Det var Gunnar Hökmark som hade missuppfattat det jag sade. Balterna var besvikna på att det bistånd de ditills hade fått bara var erfarenhetsutbyte. Sju delegationer från Sverige hade varit där

för att höra sig för om hur mycket man visste om problematiken. Man skulle ta reda på vilken typ av bistånd som skulle ges. Det var den besvikelsen jag gav uttryck för. Men i mitt citat sade jag: "Det räcker inte med att låta det svenska stödet gå till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling. Konkret miljöbistånd måste också till."

Anf. 90 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! När det gäller kunskapsöverföringen är det som Inger Schörling nu säger bra.

Beträffande erkännandet blev jag inte riktigt klok på om ni visste vad det handlar om. Jag fick höra att ni har goda kontakter i Litauen. Men det berör inte den fråga som jag talar om här, nämligen att ni i reservationer och i allmän politisk agitation hävdar att Sverige tvekar på målet när det gäller att erkänna de baltiska staterna och deras rätt till självständighet. Ni förmedlar ett intryck av den opinion som nu under mer än ett år har kommit till uttryck runt om i landet och som har lett till en förändring i svensk utrikespolitik. Ni förnekar denna omsvängning därför att ni missbrukar skillnaden mellan de krav som vi ställer på ett folkrättsligt erkännande och de krav som Sverige i dag ställer på baltiska staters rätt till självständighet.

Andre vice talmannen anmälde att Inger Schörling anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 91 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) :

Herr talman! Först vill jag tala om att centerns två reservationer kom bort i data- och pappershanteringen. De föreligger nu som särskilda yrkanden utdelade på ledamöternas bänkar.

Herr talman! Strax efter påsk gjorde jag en resa tillsammans med centerpartiets miljö- och resurssektion till Estland och Leningrad.

Det var imponerande att tala med den person som ordnat med de enorma stenblocken som skyddar parlamentet i Tallin. De hade hämtats från en gravstenshuggare och körts dit under ett par timmar nattetid. Det var mycket tankeväckande att besöka denna unga demokrati, där folket bokstavligen slår vakt om sina förtroendevalda.

När frigörelsekampen började var centerpartiet tidigt där och undersökte på vilket sätt vi bäst kunde bistå esterna. Sedan dess har många personliga kontakter knutits och ett estniskt centerparti bildats. Nu mottogs vi hos president Edgar Salisaar och fick klart för oss att de personliga kontakterna och vänskapen betyder mycket för detta grannfolk. Man var mycket intresserad av den internationella konferens i Stockholm som centern föreslår att Sverige skall ta initiativ till. Den skulle ytterligare kunna bidra till att sätta press på Sovjetledningen att medverka till en förhandlingslösning, som återger de baltiska republikerna deras självständighet.

Centern anser att möjligheterna att få till stånd en sådan konferens i första hand bör prövas inom ESK-processens ram. Ett sovjetiskt veto får dock enligt vår åsikt inte bli ett avgörande hinder. Om en ESK-konferens förhindras, bör Sverige ta initiativ till att finna andra former för en sådan internationell

konferens om Baltikum. Vi anser att riksdagen bör bifalla detta förslag, som förts fram i yrkande 9 i vår partimotion U507.

Jag yrkar bifall till det särskilda yrkande för mom. 32 som utdelats på bänkarna.

(Yrkandet hade följande lydelse:

32. beträffande *internationell konferens om Baltikum*

att riksdagen med bifall till yrkande 9 i motion 1990/91:U507 som sin mening ger regeringen till känna följande:

En internationell konferens om Baltikum som föreslås i centermotionen skulle ytterligare kunna bidra till att sätta press på sovjetledningen att medverka till en förhandlingslösning som återger de baltiska republikerna deras självständighet. I första hand bör möjligheterna prövas att få en sådan konferens till stånd inom ESK-processens ram. Ett sovjetiskt veto får dock inte bli ett avgörande hinder. Om en ESK-konferens förhindras bör Sverige ta initiativ för att finna andra former för en sådan konferens.)

I Leningrad vill man stoppa det särskilt dåliga och riskabla kärnkraftverk av Tjernobyltyp som ligger i närheten av denna femmiljonersstad. Stadsfullmäktige i Leningrad kommer att utlysa en tävling om metoder att ersätta energin. De var mycket intresserade när jag erbjöd mig att kontakta experter i Danmark och Sverige som i den s.k. Balaton-gruppen, med vetenskapsmän från väst och öst, arbetar för ett energiprogram för ett Europa utan kärnkraft och kol. Investeringar för att modernisera industrin kommer att innebära också energieffektivisering.

Vi besökte den egendomliga dammbyggnad tvärs över Finska viken som man projekterat sedan länge för att den skulle hindra översvämningar, som man trott att havet orsakat vid kraftig vind mot inlandet. Den vetenskapliga expertisen tvivlar på denna teori och är nu nästan samstämmigt mot projektet, som ändå rullar på.

Vi blev skakade över hur nedslitet och förfallet mycket var både i Estland och i Leningrad. Miljöförstöringen kommer att kräva stora resurser och mycket kunskap för att avhjälpas. Centerpartiet har i annat sammanhang föreslagit att Sverige minst skall fördubbla biståndanslaget till Baltikum, Central- och Österuropa för kommande treårsperiod, utan att dessa pengar tas från u-hjälpen. Hur fattiga många människor här än är, finns det ingen likhet när man jämför med situationen i många u-länder. Här är det för vår del fråga om en naturlig grannhjälp, som dessutom gynnar vår egen miljö och lägger grunden för ett normalt handelsutbyte i framtiden.

I vår partimotion U507, yrkande 8, vill vi att regeringen också skall pröva ett annat system för resursöverföring. Sverige kunde ge länderna i Central- och Österuropa lån på fördelaktiga villkor i hårdvaluta, vilket de berörda länderna skulle ha möjlighet att återbetala i egen valuta. Dessa lån skulle endast få användas för inköp av nödvändiga varor och tjänster i Sverige. För insatser på miljöområdet föreslås tillgång till s.k. mjuka lån. Ett särskilt kreditinstitut bör inrättas.

Ett system med sådana förmånliga krediter skulle kunna vara ett värdefullt komplement till övrigt bistånd. Bristen på hårdvaluta hör till de största

problemen för de nya demokatierna i Central- och Österuropa. Krediter i hårdvaluta, som kan betalas tillbaka i lokal valuta, skulle stimulera handeln mellan Sverige och dessa stater i bägge riktningar. Regeringen bör därför ta initiativ till ett sådant kreditinstitut.

Jag yrkar bifall till det särskilda yrkande för mom. 14 som utdelats i bänkarna.

(Yrkandet hade följande lydelse:

14. beträffande *förmånliga krediter till de baltiska länderna*

att riksdagen med bifall till yrkande 8 i motion 1990/91:U507 och med avslag på yrkande 4 i motion 1990/91:U203 som sin mening ger regeringen till känna följande:

Ett system med förmånliga krediter av det slag som föreslås i centermotionen skulle kunna vara ett värdefullt komplement till dessa åtgärder. Bristen på hårdvaluta hör till de största problemen för de nya demokratierna i Central- och Österuropa. Krediter i hårdvaluta som kan återbetalas i lokal valuta skulle stimulera handeln mellan Sverige och dessa stater i bägge riktningar. Regeringen bör därför ta initiativ till ett etablerande av ett särskilt kreditinstitut för förmånliga lån till staterna i Central- och Österuropa av det slag som föreslås i motionen. Riksdagen instämmer i att lån på särskilt förmånliga villkor bör beviljas för miljöinvesteringar.)

Herr talman! Öppnandet av Nordiska rådets informationskontor i de tre baltiska huvudstäderna är glädjande. Nordiska rådet föreslår att ministerrådet skall anslå 30 miljoner svenska kronor för ett reviderat arbetsprogram för Baltikum och Österuropa. Man vill prioritera kunskapsutbyte, kultur och miljö.

I motion U528, av en centerpartist och en folkpartist, föreslås att Nordiska ministerrådet tillsammans med de baltiska länderna snabbt bör kartlägga behovet av stöd inom kommunikationsområdet.

Herr talman! Det är viktigt att Sverige också i fortsättningen driver frågan om ett allt närmare samarbete med Baltikum i Nordiska rådet och ministerrådet.

Anf. 92 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag vill först något kommentera Nordiska rådets inställning i den här frågan. Senast vi debatterade samarbetet med Baltikum och Central- och Österuropa var förhållandena sådana att man knappt kunde nämna frågan i Nordiska rådet utan att man snabbt fick höra att utrikespolitiska frågor icke skulle diskuteras där. Vid den senaste sessionen i februari, det vet ni alla, hade en total omsvängning skett. Det var mycket glädjande. En helt ny och generös inställning fanns plötsligt. Man kan nog säga att det nordiska opinionstödet under en tid faktiskt har medverkat till att Sovjetunionen låtit bli att enligt sedvanlig militär modell omedelbart sätta stopp för frihetssträvandena.

Resultatet av omsvängningen i Nordiska rådet är att det nu finns ett ganska omfattande biståndsprogram. Det gäller då samarbete, miljö, stöd till fortbildningsorganisationer och partier samt en fri press i Central- och

Österuropa. Det handlar alltså om stöd till stipendieverksamhet och till av Birgitta Hambraeus nämnda informationskontor.

Allt detta är alldeles utmärkt. Men den springande punkten illustreras mycket tydligt på s. 11 i betänkandet. Man säger att sådana här frågor i samtliga fall skall drivas i Ministerrådet. Svenska ministrar måste alltså aktivt driva dessa frågor i Ministerrådet, för annars blir resultatet inte vad vi förväntar oss.

Biståndet till Baltikum administreras och bereds av BITS på ett alldeles utmärkt sätt, trots svårigheter av olika slag. Det gäller att arbeta tillsammans med länder där ekonomin fungerar dåligt och där administrativ verksamhet inte motsvarar vad vi anser om t.ex. administration. En rad miljöprogram har kunnat planeras, och verksamheter har också kunnat komma i gång. Problemet är inte att det finns för få bra miljöprojekt. Vad som avgör gränserna är ofta bristen på kunskaper hos mottagarna eller det faktum att anslagen är för små. Här finns det en viss anknytning till Inger Schörlings synpunkter.

Jag vill dock göra en par allmänna reflexioner när det gäller det administrativa biståndet. Den vanliga modellen är ju att regeringarna i Sverige och mottagarlandet i fråga träffar ett avtal. Det är mottagarlandet som gör prioriteringar när det gäller de insatser som skall göras.

Beträffande Baltikum och Österuropa borde man dock överväga, tycker jag, om det inte kan finnas också andra modeller för prioriteringen av det här stödet. I nämnda områden är ju förhållandena sådana att det inte alltid finns förutsättningar att bedöma räckvidden av gjorda insatser eller effekten av olika projekt. Allteftersom utvecklingen fortgår ser man tecken på att erfarna politiker och tjänstemän som var aktuella tidigare nu under ny täckmantel tar makten i vissa församlingar och vid vissa myndigheter.

För att åter anknyta till Inger Schörlings synpunkter om att det inte fanns några påbörjade projekt i Litauen vill jag säga följande. Litauen kom faktiskt efter i planeringen. Det beror framför allt på den, jämfört med förhållandena i Lettland och Estland, mycket våldsamma frigörelseprocess som skedde i Litauen. När planeringen för Estlands och Lettlands del inleddes hade man i Litauen faktiskt annat att göra än att bara sitta i förhandlingar med den svenska regeringen. I ett barrikaderat parlament kämpade man ju för sina liv och för sin frihet. Det är bl.a. därför som jag undrar om vi inte skulle kunna överväga att fördela biståndet på något annat sätt. Det behöver ju inte ske genom centrala myndigheter.

Sedan förstår jag inte alls Inger Schörlings uppdelning mellan kunskapsöverföring och miljöinsatser. Bl.a. Inger Schörling har ju sagt att det inte räcker med kunskapsöverföring. Det måste till ett konkret miljöbistånd också. Men då vill jag framhålla att miljökatastrofen i öst till stor del beror på just okunnighet. Därför måste kunskapen komma först. Det är väl ingen idé att installera reningsanläggningar på ställen där det inte finns någon som kan sköta dessa anläggningar.

Så till en annan sak som bör beaktas i det här sammanhanget. Svenska ministrar som reser i Baltikum borde nämligen vara litet försiktigare i sina uttalanden – detta för att inte medverka i den ryktesspridning som nu försig-

går eller till att misstankarna om en favorisering av vissa orter sprids när det gäller Baltikum.

Vidare har man mycket stort behov av att få skicka personer till Sverige, som då skall samla kunskaper, erfarenheter och impulser från olika samhällsområden. För några dagar sedan besökte jag Pärnu i Estland – en vänort till min hemstad Södertälje.

I Pärnu finns Estlands enda ullväveri. Jag fann inte något fel vare sig på kvaliteten eller på kapaciteten. Men hur det var beställt med designen illustreras bäst på följande sätt. Ingen på utvecklingsavdelningen hade nämligen någonsin träffat en kollega från väst. Inte heller hade man tillgång till modekataloger eller formtidskrifter från övriga världen.

Att få tillgång till stipendier för inhämtande av kunskaper och för att få träffa kollegor från Sverige är livsviktigt för människor på många produktionsområden i Baltikum. Därför finns det anledning att överväga en utökning av den här verksamheten. Ett sätt är att bereda ungdomar tillfälle att komma till Sverige genom s.k. tillfälliga arbetstillstånd. Självfallet skall då de områden prioriteras där kunskapsöverföring kan ske och där erfarenheterna är till nytta också när ungdomarna återvänder till sina hemländer.

Därför är det fullständigt omöjligt att förstå att svenska arbetsmarknadsmyndigheter nu har beviljat 5 063 ungdomar arbetstillstånd för sommarjobb på jordbruk och inom trädgårdsnäringen. Men bara 205 ungdomar har fått arbetstillstånd för arbete inom sjukvård och långvård. Enligt våra myndigheter är det alltså viktigare att vårda jordgubbar än att vårda vanliga gubbar.

Sedan vill jag nämna en fara i det här sammanhanget. Risken finns nämligen att vi i vår iver att få samtals- och samarbetspartner i östländerna för över arbetsmetoder från vår egen i flera avseenden ineffektiva offentliga sektor till dessa nymornade demokratier. I andra länder kan vi samarbeta med fristående organisationer när det gäller utbildning, forskning eller miljökompetens. Men här är det inte fråga om någonting sådant. Därför medverkar vi till att en modell appliceras som innebär att allt arbete kanaliseras genom statskontrollerade funktioner. Det finns all anledning för oss att vara vaksamma och att hålla ögonen på denna företeelse.

Hur skall vi kunna hjälpa Baltikum och Polen med att organisera ett effektivt arbetsförmedlingssystem när vi bara kan erbjuda ett monopol? Och hur skall vi kunna erbjuda en effektiv och resurssnål hälso- och sjukvård när vi själva har system som medborgarna näst intill förkastar? Och hur skall vi kunna vidareförmedla en effektiv administration till människorna i Baltikum och Polen när det enda vi har att erbjuda är en offentlig sektor som vi är piskade att reformera för att vårt eget samhälle skall fungera?

Till sist, herr talman, vill jag rikta ett tack till alla trogna som besöker måndagsmötena. Vecka efter vecka kommer man för att på plats visa sin solidaritet med människorna i öst. Jag vill uppmana fler svenskar att göra samma sak. Den uppmärksamhet som detta stöd har fått i öst är det bästa beviset för att det här stödet är oerhört viktigt och att vi bör fortsätta att ge detta.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

10 § Handel med Baltikum samt Central- och Österuropa

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU36 Handel med Baltikum samt Central- och Österuropa.

Anf. 93 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Att bedriva handel med de baltiska staterna är det absolut bästa sättet att snabbt integrera dem med den europeiska ekonomin. Att bedriva handel är också det överlägset bästa sättet att snabbt överföra kunskaper inom samhällslivets alla olika områden till de baltiska samhällena. Men att bedriva handel är även ett sätt att stärka samhörigheten. Det är den enda vägen när det gäller att forcera en utveckling i riktning mot en effektivare och en marknadsanpassad produktion. Det är, och kommer att vara, livsnödvändigt för att de baltiska staterna skall kunna realisera sina strävanden efter självständighet.

Men att bedriva handel är också ett sätt att medverka till en omvandling av olika system – från en planerad ekonomi, där råvaror och andra resurser tilldelas genom administrativa beslut, till en dynamisk utveckling med ett ständigt utbyte med andra länder i närheten. Det är mot den bakgrunden som vi tillsammans med folkpartiet liberalerna, centern och även miljöpartiet, vill jag gärna understryka, har reserverat oss till förmån för en handelspolitisk målsättning som innebär att man skall ge högsta prioritet åt handelspolitiskt stöd för att utveckla marknadsekonomier i det gamla Österuropa. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation.

Jag vill också lyfta fram det faktum att vi i näringsutskottet har vunnit enighet om att Sverige nu skall stimulera insatserna för att öka handeln mellan de baltiska staterna och Sverige och att en hög beredskap för att inrätta handelskontor i de baltiska huvudstäderna är en viktig del av en sådan strategi. Jag tror att detta kan förtjäna att betonas särskilt mot den bakgrunden att den typ av produktion och industriell tillverkning som kommer att vara dominerande och som är de baltiska ekonomiernas stora chans väldigt mycket handlar om legotillverkning och samverkan med svenska och västerländska företag. Den typen av produktion kan vi inte utveckla genom den normala konsumentmarknaden, utan den bygger väldigt mycket på ett rikt kontaktnät. Det är den erfarenhet som vi har av den än så länge ringa handeln mellan Sverige och de baltiska staterna, att det alltid har funnits en kontakt, en kunskap och en personlig kännedom innan möjligheter till samverkan ha uppstått.

I ljuset av vad som nu sker i de baltiska staterna, herr talman, finns det anledning att fortlöpande följa diskussionen om när ett inrättande av handelskontor bör ske. I den delen är det hoppfullt att man nu från de övriga sovjetiska rådsrepublikerna, och med instämmande av Gorbatjov, inte längre ställer kravet att alla unionsrepublikerna skall skriva under ett nytt unionsavtal. I gengäld skall de som inte skriver under betala världsmarknadspriser för råvaror som olja och naturgas. När detta blir en etablerad verklighet är det kanske lämpligt att utnyttja den beredskap som skall finnas för att inrätta handelskontor. Det skapar en möjlighet, en tillräcklig auto-

nomi, för att fullt ut ta vara på de möjligheter som den handeln och det som ett handelskontor kan erbjuda kommer att ge.

Med dessa reflektioner om att vi kanske ligger rätt nära i tiden när det gäller att utnyttja den beredskap som utskottet har uttalat sig för ber jag att få yrka bifall till denna del av utskottets hemställan samtidigt som jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Anf. 94 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag noterar liksom Gunnar Hökmark den vikt som samtliga i utskottet fäster vid en ökad handel med de baltiska staterna. Det är självklart av allra största betydelse och en del i en strävan att ge dessa länder verkliga förutsättningar att utveckla sig till marknadsekonomier. Då behöver vi också hjälpa dem genom att främja handeln med dem. Då är det också naturligt att man, som vi i utskottet har kunnat enas om, till regeringen gör ett tillkännagivande om lämpligheten att vi vid lämpligt tillfälle inrättar fristående handelskontor. Det är en bra strävan i denna riktning.

Sedan vill jag gärna trycka på en passus i den reservation som vi har gemensamt med moderaterna, centern och miljöpartiet och där vi talar om möjligheterna för svenska företag att investera i de central- och östeuropeiska nationerna. Vi måste vara medvetna om att investeringar i dessa länder alltjämt är mera riskabla än på många andra håll i Europa och också på många andra håll utanför Europa. Därför kan det finnas skäl att regeringen ser över vad som kan göras för att uppmuntra svenska företag att ta de risker som investeringar i Central- och Östeuropa är förenade med.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen under mom. 1.

Anf. 95 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det är naturligtvis, som har framgått av den tidigare debatten här i kväll, oerhört viktigt att Sverige som nation stöder och stimulerar den process mot självständighet och marknadsekonomi som nu pågår i de baltiska staterna.

Att etablera handel på lika villkor, att etablera fristående handelskontor, är för denna process en förutsättning, och det är också av mycket stor symbolisk betydelse för de baltiska folken. Av de kontakter som centerpartiet tidigt hade med de baltiska staterna och deras folk framgick mycket tydligt att det här att känna stödet är symboliskt viktigt och kanske i inledningen av processen rent av det allra viktigaste.

Etablering av handelskontor är alltså det som vi har sett som ett av de viktigaste stegen när det gäller utbyte av handel. För Sverige är det naturligtvis också av stor betydelse att tidigt vara med i det som nu händer i de baltiska staterna. På sikt kommer dessa länder att vara viktiga handelspartner för oss, även om det är långt fram till dess att de kan få den betydelse som man hoppas och tänker sig just nu. Det är viktigt att vi ändå är med tidigt i denna process. Att nu utskottet enhälligt har ställt sig bakom ett tillkännagivande som går i riktning mot att inrätta fristående handelskontor ser vi som mycket tillfredsställande. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i denna del. För övrigt yrkar jag bifall till den reservation som vi tillsammans med moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet ställt oss bakom.

Anf. 96 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag kan börja med att yrka bifall till utskottets hemställan i den del som handlar om inrättande av handelskontor i de baltiska staterna. Det är ett steg i rätt riktning. Samarbete med Baltikum har diskuterats tidigare här i kväll ur utrikespolitisk synvinkel. Nu talar vi om handeln. Jag instämmer gärna med de tidigare talarna i att handeln är ett effektivt redskap och förmånlig, om den är rätt utformad, för båda parter. I det här fallet är det alldeles klart att den kunskapsöverföring som det också har talats om tidigare här i kammaren delvis kan ske genom att man utvecklar handel och även genom industrietableringar och liknande. Det är ofta det mest effektiva sättet att lära någonting. Det är learning by doing, att lära genom att göra.

Det är rätt små differenser mellan utskottets skrivning och den reservation som vi har tillsammans med de borgerliga partierna. Det gäller Östeuropasamarbetet. Jag tycker att det är glädjande att reservanterna har uttalat sig för att EFTA skall utnyttjas som ett redskap. Vi är helt övertygade om att det behövs många redskap för att skapa det utbyte med Östeuropa som de östeuropeiska länderna själva gärna ser kommer till stånd och längtar efter men som också säkert kan vara till fördel för Sverige och för EFTA. EFTA är ju inte dött än, höll jag på att säga. Vi vet inte hur EFTAs framtid ser ut, men uppenbarligen uppskattar de östeuropeiska och centraleuropeiska länderna att EFTA ställer upp och vill ge möjligheter till ett i möjligaste mån tullfritt samarbete. Det är speciellt glädjande att folkpartiets företrädare i näringsutskottet ställer sig bakom detta, i synnerhet som Håkan Holmberg utdömt EFTA för en stund sedan i den utrikespolitiska debatten.

Från miljöpartiets håll ställer vi oss gärna bakom det som står i reservationen, nämligen att Sverige skall minst vara lika generöst mot dessa baltiska stater som mot EG. Det är för oss en självklarhet, ett minimikrav. Vi vill naturligtvis att Sverige skall gå längre. Som här påpekats när det gäller de baltiska staterna vill vi gärna ha bort visumtvånget. På sikt ser vi fram emot en alleuropeisk arbetsmarknad.

Hadar Cars tog upp frågan om investeringar. Jag hälsar hans uttalande med tillfredsställelse. Vi anser att staten genom t.ex. EKN-försäkringar skall gå in i sådana fall där riskerna är stora och där det inte bara handlar om rent kommersiella överväganden. Det måste finnas ett element av vilja att hjälpa de ifrågavarande länderna i deras utveckling.

När det däremot rör sig om rent kommersiella frågor ifrågasätter vi om EKNs funktion är så viktig. Men i andra fall bör EKN gå in och stödja investeringar i Östeuropa och naturligtvis även i de baltiska staterna.

Jag kan inte låta bli att säga något om Gunnar Hökmark och Litauen. Handel är ett sätt att främja samarbetet, men det hindrar ju inte att man även måste driva på politiskt. Vi anser att Litauen administrativt och politiskt råder över sitt territorium. Däremot störs självständigheten uppenbarligen av närvaron av vissa utländska trupper.

Sverige har aldrig dragit tillbaka sitt erkännande av de länder som i det förgångna besattes av utländska trupper. Under det andra världskriget som jag, men inte Gunnar Hökmark, upplevde drog vi inte tillbaka vårt erkännande av Danmark, Norge, Belgien eller Holland. Trots att dessa länder var

ockuperade stod erkännandet kvar. Det är dags att ge Litauen det erkännande som man har begärt.

Karl-Erik Svartberg frågade vad Island har gjort för Litauen som inte Sverige har gjort.

Herr talman! Island har gjort mer än Sverige, trots sin litenhet. Island har erkänt Litauen.

Anf. 97 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! I två avseenden går inte EG de baltiska staterna och Österuropa till mötes i den utsträckning som dessa länder skulle önska. Det gäller import av livsmedel och import av tekoprodukter. När den senare frågan för en tid sedan behandlades av riksdagen, yrkade jag för folkpartiets del att importen av tekoprodukter från Österuropa skulle öppnas. Jag kan inte erinra mig att miljöpartiet då slog följe med oss, men nu går det väldigt bra för Lars Norberg att principiellt uttala sig för att man skall gå längre. I praktiken bromsar han nästan mer än vad EG-länderna gör.

Anf. 98 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Vi har inte motsatt oss import av tekoprodukter från de baltiska staterna. Jag har uttalat att det är önskvärt med en viss självförsörjning för Sveriges del när det gäller tekoprodukter. Siffran 30 % av den totala förbrukningen har nämnts. Då finns det 70 % kvar som skall och kan importeras. Jag kan inte se vad som hindrar de baltiska staterna att exportera till Sverige inom dessa 70 %.

Anf. 99 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Lars Norberg om att vi här behandlar ett betänkande som inte enbart handlar om de baltiska staterna, utan det handlar om handelspolitiska målsättningar avseende Central- och Österuropa.

Lars Norberg har mer eller mindre beredvilligt undertecknat den reservation som miljöpartiet står bakom. Denna reservation handlar också om att man skall ge minst samma möjligheter som dessa länder har när det gäller tillgången till EGs marknad. Därför tycker jag att Lars Norberg, med anledning av sitt påstående, borde gå längre. Jag trodde att Lars Norberg var beredd att gå längre och utgick ifrån att detta gällde även miljöpartiet. Jag vill påminna Lars Norberg att han för en tid sedan hade den möjligheten, men då vek han fegt runt kröken.

Anf. 100 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Jag kan inte påminna mig att vi under den tekodebatt som då ägde rum diskuterade just de österuropeiska länderna. Jag har i dag ställt mig bakom denna reservation, som bl.a. säger att Sverige, liksom övriga EFTA-länder, skall försöka etablera tullfrihet med dessa länder.

Anf. 101 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag tycker att det är glädjande att vi har fått denna debatt om samarbete med Central- och Österuropa och de baltiska republikerna. Som vanligt när näringsutskottets betänkanden

kommer upp är det sent på kvällen. Det borde naturligtvis vara av intresse för fler att ta del av denna samlade debatt.

Låt mig inledningsvis konstatera att den utveckling mot frihet och oberoende som vi i dag ser i Östeuropa är glädjande. Självfallet skall vi på sätt som är lämpliga och möjliga bidra till en demokratisk och ekonomisk utveckling, som underlättar och stärker det internationella samarbetet länder emellan. Ett av motiven för ökade svenska insatser är att de ekonomiska reformerna på sikt skall medverka till att såväl de baltiska som de central- och östeuropeiska länderna blir betydelsefulla handelspartner.

I årets budgetproposition lämnas också en mycket utförlig redovisning av Sveriges insatser på olika plan för att reformprocessen i de här länderna skall underlättas.

Herr talman! Låt mig också understryka att Sverige mycket aktivt deltar i internationella sammanhang och på ett flertal områden stöder en utveckling mot marknadsekonomi och demokrati. Dessutom ges ett omfattande bilateralt stöd i olika former. En lång rad svenska organisationer, företag och myndigheter är engagerade i denna verksamhet.

Regeringskansliet har också inom ramen för de faktiska möjligheter som finns försökt att bygga ut Sveriges närvaro i det här området och bidra till att handeln skall vidgas. Jag vill påminna om det beslut som vi tidigare fattade här i riksdagen om ett program omfattande bidrag i olika former till ett belopp av 1 miljard kronor för insatser i Central- och Östeuropa. Dessutom föreslås att fonden för industriellt samarbete med u-länder, SWEDFUND, skall få ytterligare 50 milj.kr. för särskilda insatser. Detta bör ju ge större möjligheter till ökat engagemang från näringslivet i just det här området.

Herr talman! För närvarande arbetar flertalet utredningar som skall se över och komma med förslag till åtgärder som kan underlätta en positiv utveckling i såväl Central- och Östeuropa som Baltikum. Som tidigare har sagts i debatten handlar det om bättre kunskapsöverföring, småföretagsutveckling, en bättre arbetsmarknadspolitisk utbildningsinsats, prisbildningsfrågor, teknikutveckling samt penning- och valutafrågor m.m.

Man ligger alltså inte på latsidan när det gäller dessa frågor, utan det är ett mycket omfattande och viktigt arbete som utförs på flera håll för att förbättra möjligheterna för dessa länder att skapa sig en bättre framtid.

Herr talman! Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1 och bifall till utskottsmajoritetens förslag.

När det gäller handeln med Baltikum, kan jag konstatera att ett enigt utskott står bakom förslag om förstärkningar för att en utvidgad handel mellan Sverige och Baltikum skall uppnås på sikt. Vi vill dessutom understryka det angelägna i att Sverige har en hög beredskap att vid lämplig tidpunkt inrätta ett fristående handelskontor i de baltiska länderna för att ett växande handelsutbyte mellan vårt land och dessa länder skall underlättas. Utskottet menar att riksdagen i ett uttalande bör ge regeringen till känna vad som anförts på den här punkten.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag än en gång yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 102 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Enigheten beträffande dessa frågor tycks vara ganska stor. Jag vill bara komma med en kompletterande synpunkt, som är ganska naturlig för en miljöpartist, nämligen att det givetvis är viktigt att detta handelsutbyte om möjligt sker med metoder och produkter som är miljövänliga. Det finns ju stora förutsättningar för detta, eftersom vi har kunskaper. Under den tidigare utrikesdebatten talades det om betydelsen av att överföra kunskaper till bl.a. de baltiska länderna och naturligtvis också till Öst- och Centraleuropa om t.ex. energisnål teknik.

Vi vet att Estland har samma energiförbrukning per capita som Sverige, trots att man har en ofantligt mycket lägre levnadsstandard. Där har vi i Sverige saker och ting att lära ut.

Det är samtidigt uppenbart att svensk massbilism är ett av våra stora miljöproblem och resursslöseriproblem. Det är kanske inte önskvärt att vi exporterar denna livsstil eller dessa produkter i stor skala till de här länderna.

Jag vill alltså erinra om att innehållet i handeln är viktigt. Vi skall naturligtvis inte sätta oss på höga hästar och säga vad de skall köpa och inte köpa, utan det är snarare fråga om att vi svenskar skall lägga om våra konsumtionssystem och tala om att vi inte kan fortsätta med den här livsstilen, eftersom den icke är hållbar. Därför bör man i dessa länder om möjligt undvika den.

Anf. 103 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Naturligtvis måste människorna i dessa länder själva få rätten att forma sin livsstil. Jag tror inte att någon industri i det här landet eller i något land över huvud taget som kommer att idka handel med Baltikum, Central- eller Östeuropa har för avsikt att dumpa icke miljövänliga varor i dessa länder. Jag tror att man måste lära framför allt dessa länder att själva bygga upp en teknik för att ta fram både miljöriktiga och konsumentvänliga produkter. Och i detta sammanhang har vi från de västliga industriländerna stor kunskap och stor erfarenhet som kan bli till nytta för dessa länder.

Anf. 104 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Reynoldh Furustrand, jag sade ju just att vi icke skall vara förmyndare, men det finns många skäl för Västeuropa och industrivärlden att om möjligt föregå med gott exempel. I vissa avseenden är vi nämligen ett mycket dåligt exempel. Därför gäller det att vi på många områden bör lägga om stil och upplysa dem om att detta är något som vi håller på att försöka avveckla. Massbilismen är, som jag säger, ett bra exempel på detta.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

11 § Styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU45 Styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser (prop. 1990/91:133).

Anf. 105 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Lagen om styrelserepresentation för offentligt utsedda representanter i allmännyttiga stiftelser infördes 1972. Den har under hela denna tid betecknats som en försöksverksamhet. I betänkandet redovisas inte någon enda erfarenhet under denna tid av försöksverksamhet, dvs. under nästan 20 år, som är så positiv att den motiverar att man förnyar denna försöksverksamhet med tre år. Om det nu finns någon ledamot från utskottsmajoriteten närvarande som kan ange någon erfarenhet som skulle motivera att man förnyar försöksverksamheten vore det av intresse om detta gjordes, så att vi kan diskutera denna. Men eftersom varken någon i utskottsmajoriteten eller någon annan har anfört att det finns några sådana erfarenheter, och eftersom det dessutom finns starka principiella skäl till att man inte skall ha en offentlig representation i olika privata allmännyttiga stiftelser, utan att kontrollen från den offentliga sidan skall ske på sedvanligt sätt genom revisorer och annan lagstiftning, anser jag och ett antal andra reservanter att det inte finns någon anledning att förnya denna försöksverksamhet.

Mot denna bakgrund ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i betänkande 45.

Anf. 106 HADAR CARS (fp):

Herr talman! De argument som Gunnar Hökmark anför och de frågor han ställt till dem som står bakom utskottsmajoritetens skrivning kan jag också ansluta mig till. Förutom detta har jag, herr talman, inget ytterligare att foga till denna debatt.

Anf. 107 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det skulle givetvis vara intressant att få höra de skäl som gör att man anser att denna tillfällighetslag återigen skall förnyas. Det är, såvitt jag förstår, fjärde gången sedan 1982, då lagen förra gången reviderades. Dessförinnan gjordes ytterligare ett antal revisioner och förnyelser.

Jag har anslutit mig till denna reservation för det första därför att tillfällighetslagar över huvud taget är ett oting som riksdagen bör undvika, och framför allt inte hålla på med år efter år eller gång efter annan. Riksdagen bör i stället stifta bestående lagar.

För det andra har jag anslutit mig till denna reservation därför att det är en skandal att riksdagen inte för länge sedan har fått ett förslag till en ny stiftelselag, dels därför att det är ett orimligt söleri att det inte har kommit fram ett sådant förslag som man har begärt från riksdagen, dels därför att nuvarande stiftelselag uppenbarligen är föråldrad och i många avseenden inadekvat. Jag vet det eftersom jag själv har suttit som ordförande i en stiftelse och försökt rätta mig efter denna något besynnerliga lag.

För det tredje har jag anslutit mig till denna reservation därför att statens kontrollmakt inte skall utövas inifrån i styrelsen utan utifrån genom den revision och den kontroll som är befogad när man har en ideell stiftelse som är befriad från skatt.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 108 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! I detta betänkande från näringsutskottet tillstyrker utskottet regeringens proposition om fortsatt giltighet av lagen om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser.

Enligt lagen har staten rätt att utse en ledamot och en ersättare för denne i allmännyttiga stiftelser som har tillgångar över 5 milj.kr. Högst tio stiftelser får samtidigt omfattas av lagen.

I den gemensamma reservationen från moderaterna, folkpartiet och centern kritiseras systemet med insyn genom styrelserepresentation samt att arbetet med någon ny stiftelselag inte har slutförts, vilket också framförts här i kammaren.

Systemet med offentliga styrelseledamöter i vissa stiftelser, vilket också övriga talare varit inne på, har betecknats som försöksverksamhet och har förlängts vart tredje år, senast 1988.

Nuvarande system har bedömts fungera bra. Nu har det efterlysts motiv för att man skall ha detta system. Ett av motiven är naturligtvis att dessa offentliga styrelseledamöter skall se på placeringsrätten. Men allteftersom åren har gått har placeringsrätten blivit mer inaktuell. Och i vissa stiftelser har man fått en betydligt förändrad bild. Och i dag har det skett en förskjutning av ledamöternas roll till att bli någon form av översyn av kapitalplaceringen.

Klart ställningstagande kan ske först när riksdagen har antagit en ny stiftelselag. Samtidigt bör den nu pågående utredningen om bl.a. beskattningen av stiftelser beaktas. Just skattefriheten i stiftelsen är ett skäl till att staten bör ha en viss insyn i dessa stiftelser.

För närvarande pågår en lagrådsremiss om ny allmän stiftelselag, vilket innebär att ett lagförslag bedöms ej kunna ikraftträda förrän tidigast den 1 januari 1993.

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda anser utskottsmajoriteten att styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser bör förlängas enligt vad som föreslås i propositionen.

Med det anförda yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 109 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att staten har insyn i stiftelser som man beviljar skattefrihet. Och det kan man få genom att ta del av de berättelser, årsredogörelser och annat som kommer från stiftelsen. Därigenom kan man se hur stiftelsen har använt sina pengar och om den har använt dem till de ändamål som finns angivna i stiftelsekungörelsen och som är grunden för att statsmakterna en gång beviljade stiftelsen skattebefrielse.

Men att man skulle få en ökad kunskap om det som är nödvändigt genom att man har en representation i styrelsen, har jag inte på något sätt fått styrkt genom det som Leif Marklund sade. Han sade att systemet har fungerat bra. Min fråga är: För vem har det fungerat bra? Jag tror att de enda som kan tycka att ett sådant system är bra är de som sätter likhetstecken mellan demokrati och mygelekonomi.

Anf. 110 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag hade tänkt instämma helt och hållet i det föregående inlägget. Men jag måste göra en reservation. Jag tror inte att ordet mygelekonomi är applicerbart i detta fall. Å andra sidan håller jag med Hadar Cars om att den vinst som detta system har lett till är naturligtvis att den av staten utsedde styrelseledamoten har fått ett arvode, och det är också med i detta lagstiftningsförslag. I övrigt har det väl inte gett någon vinst för samhället. Det viktiga är givetvis att de stiftelser som åtnjuter skattefrihet blir föremål för en rimlig kontroll. Och det bör naturligtvis också skrivas in i en lag om hur sådana här stiftelser skall fungera.

Anf. 111 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag tycker att det är en ganska allvarlig anklagelse som Hadar Cars framför när det gäller mygelekonomi och mygel när det gäller insyn i sådana stiftelser. Det verkar litet sjukt att ha denna uppfattning.

Som jag tidigare sade har de offentliga ledamöternas roll delvis förändrats från att så att säga ha en insyn i stiftelsens kapitalplacering till att ha en insyn i hur anslagen fördelas just när det gäller skattefriheten.

Herr talman! Jag vidhåller min uppfattning och yrkar bifall till utskottets hemställan om en förlängning i fråga om detta fram till dess att vi får en helhet i stiftelselagen.

Anf. 112 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i det som Hadar Cars tidigare sade. Jag väntar med spänning på det svar som det ännu finns möjlighet att ge på frågan om för vem det har fungerat bra.

Jag vill inte vidare plåga Leif Marklund med frågan om vilka erfarenheter som talar för att man skall bibehålla försöksverksamheten, utan jag konstaterar bara att utskottets majoritet varken i betänkandet eller här i kväll har kunnat redovisa några sådana positiva erfarenheter.

Anf. 113 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i det inlägg som Gunnar Hökmark nyss har gjort.

Anf. 114 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! I en tidigare utredning, som ledde till att man begränsade styrelserepresentationen från att också ha omfattat investmentbolag till att enbart avse stiftelserna, anfördes starka belägg för att denna typ av insyn har fungerat bra. En utvärdering visar också att nuvarande system fungerar väl. Den pekar också mot att eventuell skattebefrielse bör behållas även i framtiden. Från utredningen kommer så småningom förhoppningsvis att läggas fram förslag av denna innebörd. Med hänsyn till detta anser jag att det inte finns något skäl till att fortsätta debatten i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

12 § Ny bostadsrättslag

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU13 Ny bostadsrättslag (prop. 1990/91:92).

Anf. 115 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu skall behandla berör bostadsrättslagen. Jag skall kommentera några av de förslag som centern har lagt fram och som inte vunnit majoritetens bifall.

Ett av förslagen berör synen på de intresseorganisationer som arbetar för bostadsrättsföreningarna. Deras arbete är av stort värde för samhället utöver deras betydelse för de enskilda medlemmarna och föreningarna. De bör ges lika förutsättningar att utföra sin uppgift. Så är det inte i dag. En av de tre riksorganisationerna, SBC, diskrimineras. Jag har vid upprepade tillfällen ställt frågan till majoriteten varför man vill behålla denna diskriminering, men aldrig fått något sakligt argument till svar. Därför ställer jag frågan återigen: Varför fortsätter ni att diskriminera Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation, SBC?

Ett genombrott i positiv mening har skett sedan vi behandlade dessa frågor förra året. I fastighetsmäklarlagen likställs nu SBC med de övriga. Det har en enig riksdag nu beslutat. Vad är det för skillnad som gör att jämställdheten inte skall gälla lagarna vid sidan om fastighetsmäklarlagen? Varför är SBC att jämföra med en folkrörelsekooperativ organisation i fastighetsmäklarlagens mening, men inte t.ex. enligt tillståndslagen och bostadsrättslagen?

Jag vill betona att vi från centerns sida inte ser en utförsäljning av allmännyttan som något självändamål. Kommunpolitikerna är alldeles för kloka att göra sig av med allmännyttan. Men skall den kunna utvecklas, och det anser vi den skall göra på lika villkor med andra på bostadsmarknaden, måste även ombildning från hyresrätt till bostadsrätt kunna ske. Varför skall hyresgäster i dessa fall diskrimineras och inte få äga sin bostad, om de vill det? Det bästa sättet att motverka spekulation är att hyresgästerna äger lägenheterna, inte att stora fastighetsägare köper och äger dem.

Det nya förslaget till bostadsrättslag omfattar i första hand en modernisering av lagtexten. Det är bra att möjligheter nu har öppants för bostadsrättsföreningar att själva bestämma om juridisk person skall få förvärva en bostadsrätt och bli medlem. Det har betydelse för att man skall kunna komma till rätta med de s.k. övernattningslägenheterna i Stockholm och på vissa andra ställen i landet. Alla ser inte detta som något problem, men i det fallet står centern på de bostadslösas sida.

I stora delar ställer vi oss bakom reformeringen av lagstiftningen. Vi har emellertid föreslagit förändringar vilka, som vi ser det, är till de bostadsrättsboendes fördel i några sammanhang. För att det skall vara möjligt att välja bostadsrättsformen för dem som bor i mindre orter bör det antal lägenheter som minst krävs för att en bostadsrättsförening skall få bildas inte vara för stort. Enligt lagen krävs det fem lägenheter. Vi föreslår att det skall räcka med tre. Varför vill socialdemokraterna och vänstern försvåra ett bostads-

rättsboende på mindre orter? Det är en fråga som jag tycker att man har anledning att besvara i debatten här i kväll.

Vi tycker inte heller att det är motiverat att förhindra lokalhyresgäster att i vissa fall i samband med en ombildning bli medlemmar i en bostadsrättsförening. En lokalhyresgäst är oftast en butiksägare eller hantverkare som bidrar till en levande stadskärna med variation i bebyggelsen och som tillhandahåller viktig service vilken behövs i nära anslutning till boende och arbeten. Lokalhyresgästen bör kunna känna samma trygghet i besittningen av sin lokal som de bostadsrättsboende i samma hus har i besittningen av sin bostadsrätt.

Socialdemokraterna har i andra sammanhang vägrat att förstärka det indirekta skyddet för lokalhyresgäster när vi lagt fram förslag i den riktningen. Det här är ett annat exempel på en avog inställning mot lokalhyresgäster. Vad är motivet, Lennart Nilsson? Vill ni inte ha dem bland de boende? Vill ni inte ha variation i bostadsområdena och i stadskärnorna? Föredrar ni fortfarande kategorisering i boendet? Det är tydligen så. Enligt majoriteten skall man bo på ett ställe, arbeta på ett annat, få service på ett tredje, handla i stormarknader och få långa tröttande resor med bil och andra trafikmedel till jobb och service. Vi vill skapa ett mer harmoniskt samhälle med mindre stress och mindre tröttande resor. Önskemål om ett nära integrerat boende och så långt möjligt kompletta lokalsamhällen är bakgrunden till vårt krav på likställdhet för lokalhyresgäster i bostadsrättslagen.

Beträffande den s.k. vetorätten för bostadsrättshavare redovisas delade meningar i betänkandet. Den innebär att en bostadsrättshavare enligt nuvarande lagstiftning kan motsätta sig ett beslut om om- och tillbyggnad, om hans bostadsrätt blir utsatt för en försämring av inte ringa betydelse, som lagtermen lyder. Den tas nu bort. Det är svåra avvägningar mellan å ena sidan rätten att stoppa en åtgärd som är till fördel för övriga boende och å andra sidan den fulla bestämmanderätten för den enskilde över sin egen lägenhet. Vi tror att ett ägande i föreningsform och i solidaritet med och anpassning till föreningen och övriga medlemmar har ett värde och ett innehåll och att det finns med i bedömningen när någon ändå väljer denna boendeform.

Lagstiftningen understryker mycket stor återhållsamhet i de fall en ombyggnad måste ske utan den enskildes medgivande. Från centerns sida delar vi den uppfattningen och tycker att äganderätten så långt som det är rimligt inte skall trädas för när. Vi tycker till skillnad från majoriteten att denna restriktiva hållning är lika viktig oavsett om det är en större eller en mindre åtgärd som skall göras i lägenheten. Det finns inget som motiverar att man skall gå hårdare fram mot det egna självbestämmandet bara för att åtgärden i ett visst fall skulle vara av ringa betydelse för den enskilde bostadsrättsboende. På den punkten vill vi skärpa lagen till förmån för den enskilde och äganderätten.

Herr talman! Slutligen vill jag anmäla att centerns riksdagsgrupp står bakom samtliga de reservationer som företräds av centerns representanter i utskottet. För att spara kammarens tid yrkar jag endast bifall till reservationerna nr 6 och 22. I de moment där centerreservationer inte står emot yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 116 JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Man skulle av en speciell anledning kunna hålla detta betänkande om en ny bostadsrättslag mot sitt öra, nämligen därför att det är väldigt talande. Det berättar framför allt tre saker.

För det första är det ytterligare ett av många betänkanden som innehåller fler och längre lagar, paragrafer och lagtexter. Den som studerar betänkandet närmare finner att utskottets text omfattar 35 sidor. Ytterligare 47 sidor består av lagtext, sida upp och sida ner. Och inte nog med det – på ytterligare två sidor redovisas text som utskottet ändrat i förhållande till regeringens förslag.

För det andra kan man konstatera att lagarnas inriktning i huvudsak är att minska beslutanderätten för de enskilda människorna – bostadsrättshavarna och för bostadsrättföreningarna – dess värre inte att öka den, vilket vi moderater vill.

För det tredje framgår av betänkandet att vi moderater, ofta med stöd av folkpartiet och ibland centern, vill gå motsatt väg. Vi vill ha färre lagar och mer frihet åt medborgarna.

Jag vill nämna några områden där utskottsmajoritetens och moderaternas åsikter går isär. Det första gäller antalet lägenheter i ett hus som krävs för att bilda bostadsrättsförening. Utskottsmajoriteten säger att det skall vara minst fem. Vi moderater säger att det skall vara minst tre lägenheter.

Spelar det någon roll? Ja, faktum är att i många samhällen i Sverige finns många äldre, stora fristående hus med fyra lägenheter i varje. De husen skulle fungera alldeles utmärkt som bostadsrättsföreningar. Det skulle finnas naturliga förutsättningar för samarbete mellan de boende, kontakter, gemensamt ansvarstagande m.m. Socialdemokraterna vill inte låta de här små och naturliga gemenskaperna utvecklas. Man kan fråga sig varför. Det frågar jag mig men även socialdemokraterna.

Sedan tycker jag också att majoriteten som står bakom betänkandet visar upp en tendens till klåfingrighet. Ett exempel är att man vill förhindra bostadsrättsföreningar att tillåta medlemskap för juridiska personer. Det borde vara upp till föreningarna själva att avgöra detta, tycker vi moderater i varje fall.

Det föreslås också att styrelsens medgivande skall behövas för att man skall kunna upplåta en lägenhet i en bostadsrättsförening i andra hand till en som redan är medlem i samma bostadsrättsförening. Det finns anledning att fråga vilka argumenten är för detta. Det är ytterligare ett exempel på klåfingrighet och på försöken att minska inflytandet för dem som bor i en bostadsrättsförening.

Vidare har det föreslagits att den enskilde bostadsrättshavarens vetorätt vid ombyggnader m.m. skall försvagas. Trots att man i en bostadsrättsförening i princip äger sin bostad föreslås att den möjligheten skall minimeras. Redan i dag krävs faktiskt mycket starka skäl för att den enskilde bostadsrättsinnehavaren skall få sin vilja igenom, men man vill minska den möjligheten ännu mer i det förslag som föreligger på riksdagens bord.

Det finns också regler om hembud i det här förslaget. Det är något som vi moderater anser inte behövs, därför att det är principiellt förkastligt på bostadsrättsmarknaden.

Ett annat exempel på att man vill detaljreglera över huvudet på dem som är aktiva i en bostadsrättsförening är när utskottsmajoriteten tycker att de boende och medlemmarna i en bostadsrättsförening inte ens skall ha chans att välja vilka som skall sitta i den egna styrelsen. Det borde självklart vara de boende själva.

Vi kan också se att socialdemokraterna, beroende på i vilken position de är, har olika uppfattningar om människors boende. Jag vill hänvisa till den s.k. storstadsutredningen, som presenterade sin rapport för inte alltför länge sedan. Där hette det att det var viktigt att underlätta ombildningen av hyresrättsbostäder till bostadsrättsbostäder, delvis därför att många vill det. Vi vet via olika undersökningar att nio av tio svenskar vill äga sin bostad. Samtidigt vet vi att många har synpunkter på allmännyttans sätt att sköta sin verksamhet och hyresrättsbostäderna.

Vi moderater vill öka möjligheten att ombilda hyresrätter till bostadsrätter. Vi vill också ha bort förbudet mot dubbelupplåtelse, dvs. förbud mot att en bostadsrättsförening skall kunna äga en lägenhet som sedan hyrs ut till dem som vill bo kvar med hyresrätt, om de inte vill vara med och bilda bostadsrättsförening.

Vi tycker att det är viktigt att återge rätten till en enkel majoritet att ombilda sin fastighet från hyresrätt till bostadsrätt, dvs. det som gällde förut.

En sista liten kommentar vill jag föra fram här i kammardebatten som gäller ikraftträdandet av förändringarna. Man föreslår att ikraftträdandet skall ske den 1 juli 1991, dvs. om knappt två månader. På två månader hinner knappast en normal remiss i en liten kommun klaras av. Här handlar det om väldigt många fritidsengagerade, aktiva i bostadsrättsföreningar som inte har tid att sätta sig och läsa nya utgåvor av svensk författningssamling och vad det nu kan vara. Det rimliga vore att man i varje fall gav dem något mer tid, till den 1 januari 1992, att ta till sig förändringarna.

Herr talman! Jag stöder samtliga moderata reservationer i betänkandet men nöjer mig med att yrka bifall till reservation 9.

Avslutningsvis vill jag fråga utskottsmajoritetens talesman: Vad är det för fel med att låta dem som bor i fristående fastigheter med fyra lägenheter bilda en bostadsrättsförening? Riskerar man att få för nära kontakt mellan de boende? Eller vad är egentligen skälet?

Anf. 117 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! I förslaget till bostadsrättslag från den socialdemokratiska regeringen är det ett antal frågor där folkpartiet liberalerna har en annan åsikt. Jag skall nämna några.

När det gäller antalet lägenheter i föreningens hus m.m. föreslås nu ett tillägg till bestämmelserna med krav på minst fem lägenheter. Vi vänder oss mot att det krävs så många som fem medlemmar resp. lägenheter för att bilda en förening. Det finns mycket som tyder på att även hus med tre och fyra lägenheter kan vara lämpliga för denna form av upplåtelse.

Att juridiska personer kan förvärva bostadsrätter kan i vissa fall utgöra ett problem. Det är vi medvetna om. Bostadsrätt som upplåtelseform bygger på en kooperativ ide, grundad på enskilt ägaransvar och kollektivt förvaltaransvar. Folkpartiet liberalerna håller med om att det kan finnas skäl som talar

för en utökad möjlighet för bostadsrättsföreningar att vägra juridiska personar medlemskap. Men regeringens förslag till lösning av detta problem, som i sin tur bygger på den särskilda utredarens förslag, bär tyvärr prägeln av en kompromiss mellan avtalsfriheten och framför allt bostadspolitiska skäl, men också bostadsrättsföreningarnas intresse av att ha direkt ansvarskännande medlemmar. Vi anser att förslaget bör beredas ytterligare och att det inte kan genomföras i den utformning som det har nu.

När det gäller bostadsrättshavares vetorätt har vi också en annan uppfattning än utskottsmajoriteten. Vi är väl medvetna om att bostadsrättshavarens starka ställning när det gäller förändringar i den egna lägenheten ibland kan vara ett hinder för genomförande av vissa om- och tillbyggnader. Därför anser vi också att vetorätten i vissa fall inte skall vara absolut.

Socialdemokraternas negativa inställning till bostadsrättsboendet märks också genom att de försöker reglera priserna. Den socialistiska riksdagsmajoriteten ändrade våren 1985 lagen så att hembudsskyldighet blev tillåten. Detta skedde på förslag av majoriteten i bostadsutskottet och utan att någon beredning av ärendet skett.

Någon ändring i gällande regler om hembud föreslås inte i den nya bostadsrättslagen. Folkpartiet liberalerna vill emellertid gå i motsatt riktning. Enligt vår uppfattning finns det inga skäl som talar för att bibehålla ett system som innebär kontroll över prisbildningen på bostadsrättsmarknaden.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 15.

När det sedan gäller ändring i stadgar anför utskottsmajoriteten att detta är en fråga för medlemmarna i en bostadsrättsorganisation. En bostadsrättsförening har tyvärr inte praktisk möjlighet att själv ändra sina stadgar utan godkännande av viss riksorganisation. Det måste vara en självklar rätt för varje lokal bostadsrättsförening att ha den fulla beslutanderätten i viktiga frågor.

Låt mig nu redogöra för ett par praktiska fall som inträffat i Skåne.

Bostadsrättsföreningen tillsätter en styrelse, som har hela det ekonomiska ansvaret. Riksbyggen, som inte har någon form av ansvar, kan enligt 49 § på stämman lägga in veto mot allt vad styrelsen föreslår, alltså utan att ha någon form av ansvar. Styrelsen har det ekonomiska ansvaret, kan straffas enligt lag och kan få betala skadestånd, men den har inte möjlighet att på stämman få igenom sina förslag helt, utan en kooperativ organisation kan inlägga sitt veto.

Ett annat exempel. Inom den här bostadsrättsföreningen finns det nybyggda fastigheter och dessutom en gammal fastighet, som har renoverats på ett sådant sätt att det finns mycket att säga om just detta. Bostadsrättsinnehavarna har inte fått påverka det här, men de får vara med och betala kostnaderna. I det konkreta fallet får de betala 600 kr. extra på sin månadshyra för att bekosta de reparationer som gjorts i fastigheten.

Bostadsrättsinnehavarna vill avyttra den här fastigheten, för de anser inte att den är räntabel, men den kooperativa organisationen inlägger ännu en gång sitt veto.

Jag hade för några månader sedan en interpellationsdebatt med bostadsministern om just de här frågorna, och då hänvisade han föreningen till domstol för prövning av frågan. Man skall alltså gå till domstol för att få rätt att

påverka beslut som innebär att man måste vara med och betala. Jag trodde faktiskt att den formen av livegenskap var avskaffad i Sverige.

Man pratar så mycket om boendedemokrati. Jag trodde att det gällde även bostadsrättsinnehavare.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 21.

Till sist vill jag också säga att folkpartiet liberalerna anser att det måste bli enklare att bilda bostadsrätter. Därför måste kravet på att en kvalificerad majoritet av hyresgäster står bakom en intresseanmälan ändras till ett krav på enkel majoritet. Det är viktigt att den svenska bostadspolitiken avregleras, och ett led i detta är att de hyresgäster som vill skall få ett ökat ansvar i sitt boende. Det skall gälla även de hyresgäster som bor i allmännyttan.

Det finns inga bärande skäl för en så stor andel offentligt ägda bostäder som vi har i Sverige. De som vill hyra sina bostäder skall naturligtvis även i fortsättningen få göra det, men den som vill äga bostaden måste också få rätt att göra det.

För övrigt, herr talman, vill jag säga att folkpartiet liberalerna står bakom alla de reservationer där dess ledamöter är reservanter, men jag yrkar alltså bifall bara till nr 15 och 21.

Anf. 118 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Jag får ibland frågan varför jag och vi vänsterpartister inte gillar bostadsrätt. Då vill jag påpeka att det gör vi visst, men vi gillar inte den bostadsrätt som innebär att man har släppt spekulationen med bostäder fri. Vi har lagt fram förslag här om att man skall utvidga den hembudsmöjlighet som de föreningar som är anslutna till bostadskooperationen har under tre år. Den skall utvidgas till alla typer av bostadsrättsföreningar och också i tiden. Den skall inte begränsas till de här tre åren. Därmed har jag också svarat på att jag vill ha en jämställdhet mellan de olika centralorganisationer som organiserar bostadsrätter. Det skall innebära ett obligatoriskt hembud för samtliga utom vid byte.

Vi gillar alltså en form av upplåtelse som innebär att de boende själva i demokratiska former bestämmer över sitt boende. Det gäller bostadsrätt, det gäller kooperativ hyresrätt och det gäller hyresrätt med ett utvecklat boendeinflytande.

I den här demokratiska belysningen finns en egendomlighet i bostadsrättslagen, nämligen att bostadsrättshavarna inte själva på stämman egentligen har rätt att utse mer än en minoritet av sin egen styrelse. Där har vi för ovanlighetens skull fått med oss moderaterna på att förändra lagen så att årsmötet, stämman, skall utse hela styrelsen. Samtidigt kan man naturligtvis ha en sådan ordning att vissa av styrelsemedlemmarna skall föreslås av en kommun eller en centralorganisation, men stämman, medlemmarna, själva skall utse hela sin styrelse.

Vi tycker inte att förslaget om att man skall kunna begränsa möjligheterna till medlemskap för juridiska personer är tillräckligt. Vi menar att man skall införa ett förbud mot medlemskap för juridiska personer i lagstiftningen. Bostadsrättsformen är ju en förening av de boende själva och inte av några företag som t.ex. upplåter övernattningslägenheter. Dessutom är, som alla känner till, intresset att ombilda hyresrätt till bostadsrätt inte bara en följd

av att man vill öka inflytandet. Det handlar också om att man tror att man skall göra fina klipp, åtminstone i en del lägen, genom en omvandling från hyresrätt till bostadsrätt. Vi vill att detta inte skall styra den här ombildningen. Vi menar att om man bland hyresgäster vill ombilda det till en annan upplåtelseform skall alla hyresgäster i huset vara överens om detta för att det skall få ske. Då har vi ingenting emot det. Men det skall krävas att alla hyresgäster helt enkelt kommer överens för att man skall kunna göra en ombildning från den ena upplåtelseformen till den andra.

Slutligen har vi ett förslag om att man skall begränsa insatsens storlek vid kooperativ hyresrätt. Detta för att de insatser som bestäms där inte skall hindra dem som inte har så god ekonomi att vara med i den kooperativa hyresrätten.

Herr talman! Jag står bakom samtliga reservationer där vänsterpartiet är med, men jag yrkar bifall till reservationerna 4, 16, 17 och 26.

Anf. 119 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! En revidering av bostadsrättslagen kan jag inte uppfatta som någon särskilt stor politisk händelse. Jag tänker vara ganska kortfattad här.

Jag kan instämma i Jan Sandbergs påpekande att betänkandet är en stor bok, men jag tycker att det är en mycket stum tegelsten, som jag i stort sett inte tycker leder någon vart. Det är några detaljregleringar, delvis åt det positiva hållet för bostadsrättsföreningarna. Bostadsrätten har ju fungerat bra i olika tappningar sedan 1930. Den har gett oss här i Sverige många bra bostäder som med rätta kännetecknar en god svensk bostadsstandard internationellt sett. Jag har själv växt upp i en alldeles utmärkt HSB-lägenhet från 50-talet med öppen spis och annat fint som man kunde bygga på den tiden i HSB-lägenheter.

Jag tycker inte att den här revideringen av bostadsrättslagen leder särskilt långt. Jag skulle i den här sena timmen ändå vilja väcka en tanke på en vidare diskussion som inte bara handlar om upplåtelseformer. Jag undrar om det inte är dags att börja fundera i banor om att renodla två upplåtelseformer, hyra och äga. Bostadsrätten finns ju på något sätt mitt emellan. De flesta människor har, genom den marknad som har uppstått på bostadsrättens område, uppfattat bostadsrätten som att man äger lägenheten, även om det juridiskt sett inte är på det viset. Man har bara dispositionsrätten till bostaden.

Detta går väl tillbaka på jordabalken och problemen med det s.k. horisontella ägandet. Det problemet har man inte så mycket ute i det Europa som vi uppenbarligen skall harmonisera oss med. Där är det ganska vanligt att man äger lägenheter horisontellt. Man löser detta mycket bra, vad jag förstår. Jag har försökt att tala med jurister ute i Europa när jag har träffat på dem. Vad jag förstår är det någon typ av bolagsordning som inträder för att klara det nödvändiga samröret när det gäller stomme och den fasta marken. Man äger t.ex. en tjugondel av marken där huset står. Detta fungerar uppenbarligen rätt hyfsat. Det är alltså någon typ av bolagsordning som går in när man exempelvis vill bygga in en hiss. Det klarar man alltså utan någon särskild lagstiftning. Vi har ju en sådan lagstiftning på grund av att vi har en alldeles speciell upplåtelseform.

Jag tycker att upplåtelseformerna går tillbaka på det gamla vänster–höger-

resonemanget. Borgarna tycker att man mycket väl kan få vinna på att kapitalisera de statliga subventionerna i boendet, medan socialisterna på sätt och vis har accepterat att man förlorar i sitt boende. Vi i miljöpartiet de gröna menar att man varken skall vinna eller förlora på boendet. Hembudsskyldigheten för bostadsrätter är ju bra så långt vi har den. Men den omfattar inte hela marknaden. Hembud finns inte alls för småhus t.ex. Jag tycker att det är konstigt att man skall vara olika solidarisk beroende på vilken upplåtelseform det är. Skall vi i framtiden ha någon typ av hembud skall det egentligen gälla hela bostadsmarknaden, tycker jag och miljöpartiet de gröna.

Det var några synpunkter. Jag har inte för avsikt att yrka bifall eller begära votering i något moment här. Men vi stöder självfallet de reservationer där vi finns med som undertecknare. Vi har stor förståelse för vänsterpartiets kritik mot förbud att inrymma utomstående personer i bostadsrätter – det är en klåfingrighet.

Vi tycker även som moderaterna att man mycket väl kan tänka sig blandningar av upplåtelseformer i en och samma fastighet. Vi tycker också att ikraftträdandet inte behöver ske så snabbt som det är tänkt, nämligen redan nu i juli. Vi har stor sympati för moderaternas tanke att försena det ett halvår. Men därom blir det väl ingen omröstning, kan jag tänka mig.

Anf. 120 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Om man vid den här sena timmen skall tala om sympatier, kan jag ge en del sympatier till Kjell Dahlström. Det här betänkandet handlar ju om en revidering av en bostadsrättslag som vi har att behandla. Man kan diskutera om detta är någon större fråga eller inte, i det här politiska sammanhanget.

Men det är viktigt att konstatera att för oss socialdemokrater skall bostaden vara en social rättighet och inte en handelsvara. Det skall alltså varken finnas vinnare eller förlorare på det här. Det är en social rättighet som vi har slagit fast i våra grundstadgar.

Det behövs riktlinjer för bostadsrättssituationen i landet. Kjell Dahlström nämnde hur bra bostadskooperationen har fungerat i de här landet som ett alternativ till de privata hyresockrarna som fanns på den tiden när bostadskooperationen växte fram. Därför behövs den här lagstiftningen revideras emellanåt, och det behövs lagar.

Även om jag i likhet med Jan Sandberg tycker att det inte skall finnas mer lagar än vad som krävs, menar jag att det ibland behövs en lagstiftning för att ge möjligheter till de olika aktörer som finns på bostadsmarknaden att kunna bedriva en vettig verksamhet för medlemmarna, inte minst inom kooperationen.

Det är litet konstigt med moderaternas inställning till frågorna. Om man har en sammanslutning i ett kooperativ – t.ex. Jan Sandbergs familj – måste man ibland diskutera. Det är inte säkert att bara för att Jan Sandberg eller en enda medlem tycker på ett sätt, ställer de andra upp på det. Det handlar om att kompromissa, diskutera och gemensamt fatta beslut. Det är det som är kooperationens grundtanke, dvs. att man tillsammans skall kunna vara med och utveckla och påverka sin situation i olika avseenden.

Egentligen är moderaternas politik på detta område inte något annat än

förmynderi. De talar om att socialdemokraterna är förmyndare, vill stifta lagar osv. Moderaternas förslag är inte något annat än förmynderi. Vi kan titta litet på de förslag som finns i betänkandet. De handlar om att kommunerna inte i demokratiskt valda församlingar skall få bestämma om det skall finnas anvisningsrätt eller inte. Praktiskt går det ofta till så att bostadskooperationen tillsammans med kommunen gör upp om hur det hela skall lösas när nya bostäder skall förmedlas. Det vill moderaterna avskaffa. Varför skall inte kommunerna själva få bestämma?

När det gäller juridiska personer är det också förmynderi när man vill förbjuda föreningarna att diskutera frågan. Bostadskooperation handlar om att delta i verksamheten. Därför är det naturligtvis angeläget att de bostadsrättsföreningar som finns är med och bestämmer i stadgarna om juridiska personer skall tillåtas eller inte. Oavsett om frågan är upptagen i stadgarna eller ej skall föreningarna kunna bestämma om juridiska personer skall kunna tas in.

Vidare har vi frågan om hembud. Varför inte låta föreningarna avgöra om de vill ha hembud eller inte för att motverka spekulation? Moderaterna är motståndare till kooperativa hyresrätter, och moderaterna är med andra ord motståndare till mångfald. Det speglar inte något annat än den syn som moderaterna, och viss mån även folkpartiet, har på demokratin i olika frågor. Det kan gälla bostäder eller andra frågor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 121 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Först vill jag slå fast att den kooperativa tanken är viktig. Det tycks inte alla ha förstått i denna debatt. På den punkten är socialdemokraterna och centern överens.

Den kooperativa tanken, eller bostadsrättsformen, har sina främsta fördelar i att den främjar enskilt ägande i föreningsform. Båda dessa element är oerhört viktiga för samhällsutvecklingen, ägandet och sparandet för samhällsekonomin och föreningsformen för demokratin. Det är de främsta fördelarna med bostadsrättsformen, och den bör främjas eftersom den bygger på den kooperativa tanken. Den tanken står vi bakom.

Den andra viktiga förändringen i revideringen av lagstiftningen gäller det som har tagits upp om juridiska personers möjligheter att bli medlemmar. Frågan gäller i grunden om bostadsbristen skall kunna lösas i storstadsområden. Det gäller att t.ex. få bort de många övernattningslägenheterna och i stället ge dem till de bostadslösa. Det är en av flera åtgärder som behöver vidtas. Men det skall inte vara ett totalt förbud, utan det är den enskilda föreningen som skall fälla avgörandet. Det tycker vi är viktigt.

Det här gällde de viktigaste delarna i bostadsrättslagen ur revideringssynpunkt. Det gällde värdet av att främja den kooperativa tanken när det gäller ägandet och sparandet i föreningsform i bostäder.

Jag ställde en rad frågor till Lennart Nilsson. Han undvek att besvara dem. Många av frågorna går tillbaka till varför vi från centern tycker att det är viktigt att främja just den kooperativa tanken och vidareutveckla den.

Varför vill socialdemokraterna diskriminera en del av de centrala organisationer som arbetar på området för att främja bostadsrättsboendet? Varför

vill socialdemokraterna diskriminera SBC? Vad är det för skillnad när det gäller fastighetsmäklarlagen i förhållande till SBC och när det gäller tillståndslagen och bostadsrättslagen?

Varför skall det vara två tredjedelars majoritet för att få en ombildning? När tänker ni införa det i Sveriges riksdag och i de kommunala församlingarna i stället för enkel majoritet? Vad har socialdemokraterna egentligen emot lokalhyresgäster när det gäller bostadsrättsboendet? Varför skall hyresgästerna i allmännyttan diskrimineras när det gäller bostadsrättsboendet?

Anf. 122 JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Vi moderater vill främja bostadsrättsboendet därför att många människor vill bo i bostadsrätt. Det är grundorsaken till att vi kämpar för att fler skall ha möjlighet att bo i bostadsrätt.

Om Lennart Nilsson påstår att han inte vill ha fler lagar än nödvändigt, kan man konstatera att i det här betänkandet kommer det att bli fler lagar när riksdagen har fattat beslut än vad det fanns innan. Dessa lagar är inte till för att förstärka de enskildas ställning eller förstärka ens bostadsrättsföreningarnas ställning. Det är lagar som är till för att ytterligare begränsa såväl de enskildas som föreningarnas möjligheter att påverka det egna boendet. Ett exempel är att majoriteten inte ens är beredd att låta de boende i en fastighet välja sin egen styrelse.

Jag tycker att det är ganska underligt att Lennart Nilsson kallar moderat politik för förmynderi. Men har man inställningen som Lennart Nilsson har att kommunerna själva skall få bestämma mer, är det *inte* förmynderi. Jag vill påstå att det kan bli en majoritets förmynderi över en minoritet. Lennart Nilsson och jag har nog inte samma syn på demokratibegreppet. Demokrati i majoritetsbeslut är en del av samhället som är viktig. Men en majoritet skall inte fatta beslut som inkräktar på en minoritets verksamhet, om det inte är nödvändigt att ha lagar som används på det sättet. Det är nödvändigt i vissa fall. Men inte i det här fallet.

Lennart Nilsson säger vidare helt felaktigt saker som att vi moderater går emot att bostadsrättsföreningar skall få förbjuda juridiska personer att bli medlemmar. Det är fel. De har den rätten i dag. De har möjligheten att ta in i stadgarna att juridiska personer icke får bli medlemmar. Nu är det vi i riksdagen som talar om för alla föreningarna att de måste agera på det sättet. Det är det vi moderater vänder oss emot. Det är ytterligare ett exempel på att vi i riksdagen minskar föreningarnas möjligheter att påverka själva.

Jag har inte fått svar på den fråga som jag ställde i mitt inledningsanförande och som också handlar om förmynderi eller utökad demokrati, dvs. att låta fler bo på det sätt de vill. Det gällde frågan om varför socialdemokraterna inte vill göra det möjligt för alla dem som bor i fastigheter med fyra lägenheter att bilda bostadsrättsföreningar. Just dessa fastigheter är extra väl lämpade för att bebos av bostadsrättsinnehavare.

Anf. 123 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Jag noterar att Lennart Nilsson nämnde privata hyresockrare och att det var på grund av sådana som bostadsrättsföreningar som t.ex.

HSB och Riksbyggen infördes. Jag förstår att Lennart Nilsson menade att de privata hyresockrarna tog ut så höga hyror att folk inte hade råd att bo.

Det skulle vara intressant att få höra vad Lennart Nilsson kallar ledningarna för de allmännyttiga bostadsbolag som i dag driver sina fastigheter så dåligt att hyreshöjningarna har kommit upp i en klass som lämnar mycket övrigt att önska. Vad kallas sådana politiskt valda ledningar?

När det gäller bostadsrättsinnehavarna trodde jag faktiskt att Lennart Nilsson skulle ge en förklaring till varför man inte låter de lokala bostadsrättsinnehavarna ha full beslutanderätt i den lokala föreningen. Varför ges HSB och Riksbyggen vetorätt över bostadsrättsinnehavarna? I praktiken kan det i dag vara så att 19 bostadsrättsinnehavare har en åsikt och Riksbyggen har en annan. Ställningen är 19–1, men eftersom Riksbyggen har vetorätt vinner Riksbyggen i alla fall. Var finns boendedemokratin?

Nej, Lennart Nilsson, folkpartiet liberalerna vill inte minska valmöjligheterna. Vi vill öka dem. Det är socialdemokraterna som vill hindra fri konkurrens och valmöjligheter.

Anf. 124 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Vi kan naturligtvis tvista hela natten om vem som representerar vad här i livet. Under de år jag har varit med i politiken har jag aldrig upplevt att moderaterna har velat slå vakt om de svaga, oavsett om det har gällt bostadskonsumenter eller andra. Det handlar ytterst om att de som har pengar och som kan tjäna pengar på saker och ting slår moderaterna vakt om. Moderaterna vill begränsa lagstiftningen i olika sammanhang för att man skall få fritt spelrum för spekulanterna.

Det är kanske så i Skåne som Siw Persson påstår, vilket jag inte känner till, eftersom jag sällan är i Skåne och inte följer bostadskooperationen där. Har man anslutit sig till en förening som har olika stadgar som man vet om, gäller det naturligtvis att följa dessa stadgar. Om det har begåtts stadgebrott, eller vad det nu kan handla om, genom att riksorganisationer, som Siw Persson säger, har burit sig illa åt mot en förening i Skåne, är detta något som jag har mycket svårt att kommentera. Man får ändå utgå ifrån, oavsett om det nu handlar om Riksbyggen eller HSB, att föreningen följer de stadgar som man uppsatt och i demokratisk ordning beslutat om.

Jag vill slutligen till centern säga att det finns möjligheter för föreningarna att göra lokalhyresgäster till medlemmar i föreningen. När det gäller lika förutsättningar för olika s.k. kooperationer rekommenderar jag centerpartiets Agne Hansson att läsa HSBs och Riksbyggens stadgar och jämföra dem med SBCs. Då kanske han finner svaret på sin fråga.

Anf. 125 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag kan försäkra Lennart Nilsson att jag har studerat dessa riksorganisationers stadgar och deras sätt att arbeta. Vi från centern kan numera inte se någon skillnad mellan dessa organisationer. Jag kan inte heller förstå, och jag har inte fått något svar på min fråga, varför socialdemokraterna å ena sidan i fastighetsmäklarlagen numera erkänner SBC som riksorganisation och å andra sidan inte erkänner den som sådan i tillståndslagen och bostadsrättslagen. Varför gör ni i dessa fall skillnad i er syn på SBC? Det

är fullständigt omöjligt att förklara detta. Är en central organisation i det ena fallet godkänd som folkrörelsekooperativ bör den väl vara det i det andra fallet också. Jag är övertygad om att ett sådant godkännande kommer så småningom.

När det gäller majoritetsförhållandena anser jag att jag fortfarande inte har fått något svar på varför man skall hålla fast vid att försvåra möjligheten att bilda bostadsrättsförening genom att ha ett så hårt krav på majoritet. Detta rimmar illa med de demokratiska former vi har i kommunala sammanhang, här i riksdagen och i andra sammanhang.

Det är fortfarande så, Lennart Nilsson, att en lokalhyresgäst inte har samma möjlighet att bli medlem som en vanlig boende. Vi anser att man bör göra reglerna rättvisa, så att inte citykärnorna skall bli segregerade. I detta sammanhang kan jag bara konstatera att socialdemokraterna inte är med på den linjen.

Slutligen till frågan om antalet lägenheter. Det är helt uppenbart att det är omöjligt att bilda bostadsrättsförening på landsbygden med det höga kravet på fem lägenheter. Varför är socialdemokraterna emot att underlätta för människor att bilda bostadsrättsförening i små orter och på landsbygden?

Anf. 126 JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Fick vi månne höra en fläkt från gårdagens förstamajtal när Lennart Nilsson började tala om att vi moderater aldrig har kämpat för de svaga? På vilket sätt kämpar socialdemokraterna för de svaga när de hårdnackat motsätter sig i stort sett alla försök till ombildning av hyresrätter till bostadsrätter? Med den effekt detta får på prisbilden blir det ännu färre som får möjlighet att köpa en egen bostad eller få en egen bostad. De s.k. svaga skulle vinna mycket på om man ökar möjligheterna att bilda bostadsrätt.

Jag föreslår att Lennart Nilsson om han inte gjort det än läser storstadsutredningen, där huvudtanken är att man skall låta dem som bor i de s.k. miljonprogramområdena få friköpa sina lägenheter för att den vägen lyfta dessa bostadsområden, vilka i många fall lämnar mycket övrigt att önska när det gäller boendemiljö och social miljö i allmänhet. Dessa bostäder ägs oftast av allmännyttan.

På vilket sätt ger man de svaga mer makt när man inte ens låter de svaga som kommit över en bostadsrättslägenhet få välja sin egen styrelse? Jag fick heller inte något svar på min fråga om möjligheten att bilda bostadsrättsföreningar i fastigheter i exempelvis glesbygden, vilket bostadsutskottets ordförande var inne på. Det var mest retorik såväl i Lennart Nilssons anförande som i hans inlägg i repliken. Dess värre får man i bostadsdebatter höra alltmer retorik från socialdemokraternas företrädare, och det tycker jag är synd.

Anf. 127 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Det är synd att Lennart Nilsson inte är så ofta i Skåne. Det hade nog varit nyttigt för honom, för då hade kanske skygglapparna trillat av. Dessutom är det mycket vackert i Skåne just nu, så jag hälsar Lennart Nilsson välkommen.

Det är inte bara i Skåne som dessa problem finns. Jag kan glädja Lennart

Nilsson med att de aktioner som man startat i Skåne sprider sig som en löpeld över Sveriges rike, och likartade aktioner är på gång i bl.a. Stockholm.

Det är nog ändå inte så svårt att kommentera detta om man vill, men om man inte vill går det inte. Så länge en organisation fungerar bra kanske det inte betyder så mycket hur stadgarna är. Men när någonting fungerar dåligt, måste de ansvariga kunna påverka sin situation och ha full beslutanderätt. Det är det de inte har med de bestämmelser som socialdemokraterna har sett till att det finns. Detta är inte boendedemokrati.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 maj.)

13 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 3 maj

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid arbetsplenum fredagen den 3 maj.

14 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1990/91:178 Överlämnande av uppgiften att fördela statsbidrag till folkbildningen m.m.

1990/91:182 Godkännande av en överenskommelse mellan Sverige och Polen om ömsesidigt administrativt bistånd i tullfrågor

1990/91:186 Ändringar i reglementet för allmänna pensionsfonden

1990/91:187 Ändring i lagen om dubbelbeskattningsavtal mellan de nordiska länderna

1990/91:190 Ombildning av Stadshypotek

1990/91:192 Organiserad överföring av flyktingar till Sverige

Skrivelse

1990/91:164 En redovisning av allmänna pensionsfondens verksamhet år 1990

Motionerna
med anledning av prop. 1990/91:177 Sammanslagning av bankinspektionen och försäkringsinspektionen, m.m.
1990/91:N114 av Nils-Olof Gustafsson (s)
1990/91:N115 av Lars Norberg m.fl. (mp)
1990/91:N116 av Per Westerberg och Gunnar Hökmark (m)

15 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 29 april

1990/91:192 av *Maria Leissner* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om asylrätten:

I december 1989 tog regeringen ett beslut som innebar att paragraferna om krigsvägrare och de facto-flyktingar togs ur bruk tills vidare med hänvisning till det ansträngda läget för svensk flyktingmottagning.

Skälen som angavs var att mängden asylsökande ökat kraftigt under hösten 1989 och att inflödet därför skapade stora problem såväl för tillståndsgivningen och möjligheten att hinna med att utreda ansökningarna som för mottagningsapparaten i övrigt. Kommunutplaceringen gick allt trögare, väntetiderna ökade och förläggningsplatserna tröt. Eftersom det i de nämnda paragraferna fanns en hänvisning till "särskilda skäl", beslöt regeringen att betrakta det uppkomna läget för flyktingmottagningen som just ett sådant "särskilt skäl". Tills vidare skulle därför de som flytt av flyktingliknande skäl eller som flytt från krigsskådeplats inte längre få rätt till uppehållstillstånd.

Sedan dess har många av de förhållanden som då rådde ändrats. Inflödet av asylsökande är nu en bråkdel av vad det var de månader som föregick decemberbeslutet. Flyktingmottagningen fungerar relativt smidigt enligt bl.a. invandrarverkets generaldirektör. Kommunerna är inte längre en propp i maskineriet utan har t.o.m. ibland outnyttjade platser för flyktingar. Det råder inte längre något kaos som under hösten 1989, utan invandrarverket förefaller ha bemästrat de administrativa problemen.

Regeringen har all rätt att bedöma när "särskilda skäl" föreligger, utan att innan dess tillfråga riksdagen. Däremot kan man fråga sig om detta institut verkligen var avsett att tillämpas utan tidsbegränsning, och oavsett ändrade förhållanden. Nu har snart ett och ett halvt år passerat sedan beslutet togs.

De skäl som anfördes officiellt för decemberbeslutet föreligger inte längre. Jag vill därför fråga invandrarministern följande:

1. Hur är regeringens bedömning i dag av de faktorer som utgjorde den officiellt redovisade grunden för decemberbeslutet?
2. Fanns någon annan, icke officiellt redovisad, faktor bakom regeringens inskränkning av flyktinglagstiftningen, t.ex. rädsla för ökad flyktingfientlighet?

3. När har regeringen för avsikt att återgå till lagstiftningen i sin helhet och upphäva det s.k. 13-decemberbeslutet?
4. Är det regeringens avsikt att invänta ett riksdagsbeslut om ytterligare ett nytt lagförslag om flyktinglagstiftningen innan man frångår bedömningen att "särskilda skäl" råder?
5. I vilken utsträckning har möjligheten att låta asylsökande stanna under bestämmelsen om humanitära skäl påverkats av decemberbeslutet och den därmed förändrade praxisen?
6. Anser regeringen att de facto-flyktingar generellt kan sägas ha ett mindre skyddsbehov än flyktingar i Genèvekonventionens bemärkelse?

1990/91:193 av *Siw Persson* (fp) till försvarsministern om anmärkningar vid revision vid vissa militära regementen:

Riksrevisionsverket har genomfört revision vid I 12/FO 17 och Ing 2 i Eksjö främst avseende budgetåret 1989/90.

Revisionen anser att den ekonomiska styrningen av verksamheten och uppföljningen av kostnader kan förbättras. Myndigheterna bör överväga att organisera en gemensam ekonomienhet med funktioner för budget, ekonomisk styrning, inköp och ADB. Budgetering enligt nollbasplanering bör prövas och en månadsvis prognos upprättas. Tjänster och material, som lämnas av I 12/FO 17 och Ing 2 skall belasta Ing 2 med verkliga kostnader och inte ges som gratistjänster.

Myndigheterna skall upprätta investerings-, anskaffnings- och inköpsplaner och konstaterade brister i tillämpningen av anskaffningsrutinen skall åtgärdas. Rutinen för beställning av transporter bör förbättras och förbanden se över förhyrningen av fordon. Klarare regler bör utarbetas för debitering m.m. vid utlåning av maskiner och fordon och när arbeten utförs åt enskild m.fl.

Revisionen säger vidare, att den är tveksam till om Ing 2 korrekt har beräknat underlaget till de lokala löneförhandlingarna. På grund av redovisningens utformning är det svårt att beräkna rationaliseringsvinster och eventuella besparingar inom ett område, som i första hand skall täcka underskott inom andra områden.

Revisionen har särskilt granskat kostnader för myndigheterna som i beskattningshänseende kan betraktas som förmåner till personalen. Granskningen har visat att den materiel, till ett värde av 1 000 kr./anställd vid I 12/FO 17 och 500 kr./anställd vid Ing 2, som utlämnats till samtlig personal i princip är skattepliktig ersättning för mottagaren. Fria måltider till personalen och dagstidningar till vissa anställda är i allmänhet beskattningsbara förmåner. Revisionen anser att utnyttjandet av ett särskilt undersökt fordon eventuellt kan betraktas som en beskattningsbar bilförmån och rekommenderar därför förbanden att uppmärksamma frågan. Vidare är de trivselresor och s.k. teambuildingresor, som en myndighet genomfört, en skattepliktig förmån för de anställda vad avser de anhöriga och förmodligen även avseende de anställda själva. Under revisionen konstaterades att en utrikesresa genomförts i strid med gällande bestämmelser och att de beslut som skett om subventioneringar av hyran till två hyresgäster vid en av myndigheterna är tveksamma.

Detta är en svidande kritik av I 12/FO 17 och Ing 2. Det blir inte bättre när revisionen konstaterar ett budgetöverskridande av 2,78 milj.kr. på en omslutning av 219,6 milj.kr. för I 12/FO 17 och ett litet överskridande av Ing 2 på en omslutning av 90 milj.kr. Övriga armémyndigheter redovisar i allmänhet underutnyttjanden av tilldelade medel för 1989/90. I 12/FO 17 redovisade dessutom ett överskridande föregående budgetår.

Revisionen konstaterar att i princip alla rutiner bör stramas upp och förbättras.

Min fråga till försvarsministern är:

Vilka åtgärder kommer att vidtas med anledning av dessa allvarliga anmärkningar från riksrevisionsverket?

16 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 29 april

1990/91:574 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om regeringens åtgärder med anledning av vissa asylärenden:

Nu väntar många av bulgarturkarna på sina beslut. För de allra flesta ser det ut att bli negativa besked och de blir utsatta för den retroaktiva lagstiftningen från den 13 december 1989.

Barnen, som ofta redan rotat sig, rycks upp med rötterna och barnpraxisen är ett minne blott.

Men jag vill rikta uppmärksamheten speciellt på kvinnorna. Många av dem har blivit våldtagna och misshandlade av poliser i sitt hemland, något som de har upplevt som mycket förnedrande att berätta om. Dessutom har de av förklarliga skäl inte vågat berätta om dessa händelser för svensk polis. När de sedan vågat berätta har de bedömts som icke trovärdiga även av regeringen.

Kan invandrarministern söka påverka dessa utvisningsbeslut?

1990/91:575 av *Knut Wachtmeister* (m) till justitieministern om ändrad lagstiftning för visst slags brottmål:

En äldre man har under brutala former mördats av två män. Den ene dömdes för mord, den andre för medhjälp. Efter överklagande friades båda.

De skyllde på varandra och kunde blott fällas för stöld.

Avser justitieministern att föreslå någon ändring i lagstiftningen med anledning av det inträffade?

1990/91:576 av *Barbro Westerholm* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om vården av psykiskt sjuka flyktingar:

Socialstyrelsen har i sina allmänna råd gjort det möjligt att utvisa flyk-

tingar som vårdas i enlighet med lagen om sluten psykiatrisk vård. Ett sådant beslut har nyligen verkställts, till men för patienten, men det kan också upplevas som pressande för personalen.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga till invandrarministern:

Vilket initiativ avser statsrådet att vidta för att polisen inte skall kunna avbryta vården av psykiskt sjuka flyktingar för att utvisa dem?

1990/91:577 av *Bengt Harding Olson* (fp) till justitieministern om översyn av rättsläget i visst slags brottmål:

Vårt rättssamhälle bygger i hög grad på att det föreligger harmoni mellan det rättsliga regelsystemet och det allmänna rättsmedvetandet.

Vissa speciella brottmål har på senare tid allt oftare upprört allmänhetens rättskänsla. Detta gäller fall då domstolen helt frikänt två åtalade som skyller på varandra och då med den motiveringen att det visserligen klarlagts att *en* av dem är skyldig men det inte kunnat bevisas *vem* av dem som är gärningsman. Senast aktualiserades frågan i ett hänsynslöst rånmord på en gammal pensionär i Lindome.

I anledning härav borde det vara motiverat att göra en översyn av rättsläget för att klarlägga rättspraxis och gällande rätt. Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Är justitieministern beredd att göra en översyn av rättsläget i dessa speciella brottmål?

den 30 april

1990/91:578 av *Hans Göran Franck* (s) till statsrådet Maj-Lis Lööw om upphävande av gällande inskränkningar i asylrätten:

Regeringen beslutade den 13 december 1989 om inskränkningar i asylrätten med innebörd att endast sådana asylsökande som är flyktingar eller som annars har "ett särskilt starkt skyddsbehov" får stanna i Sverige. Innebörden av detta begrepp har ansetts vara oklart och antalet utlänningar som får sina ansökningar avslagna har varit stort. Jag har tidigare framfört att regeringsbeslutet snarast bör upphävas.

Nu har det från arbetsmarknadsdepartementet aviserats att en förändring är aktuell bl.a. med hänvisning till att antalet asylsökande minskat. Men ingen tidpunkt har angetts för nytt beslut.

Enligt min mening bör ett upphävande av decemberbeslutet kunna ske snarast och senast den 1 juli i år. Därvid bör icke avgjorda ärenden avgöras på grundval av det nya beslutet, som upphäver inskränkningarna. Den ovisshet som nu råder är mycket olycklig.

I anledning härav får jag ställa följande fråga till invandrarminister Maj-Lis Lööw:

När är regeringen beredd att senast fatta beslut om upphävande av regeringsbeslutet den 13 december 1989 om inskränkningar i asylrätten?

1990/91:579 av *Krister Skånberg* (mp) till industriministern om åtgärder för att minska energiförluster på kraftledningsnätet:

Det uppstår i dag stora energiförluster på kraftledningsnätet på grund av reaktiva effekter och för klena ledningar. Med bättre faskompensering skulle dessa förluster kunna minskas avsevärt, vilket skulle innebära ett bättre utnyttjande av den tillgängliga elenergin, särskilt när kraftnätet är hårt belastat, och dessutom ge minskade kostnader för alla parter samt underlätta en omställning till en mer miljövänlig och resurssparande energipolitik som regeringen vill uppnå enligt sin senaste energiproposition.

Vad gör man från statens sida och vad planerar man att göra för att minska dessa förluster och för att uppmuntra kraftföretagen att göra det?

1990/91:580 av *Hadar Cars* (fp) till utrikesministern om åtal mot Iraks president, Saddam Hussein, för krigsförbrytelse:

Iraks president, Saddam Hussein, har inlett angreppskrig mot Iran och Kuwait, förorsakat en omfattande miljökatastrof genom att antända oljekällor i Kuwait samt använt dödande gas mot kurder och tvingat miljoner kurdiska landsmän på flykt ur landet.

Tysklands utrikesminister, Hans Dietrich Genscher, har av bl.a. dessa skäl föreslagit att Förenta Nationerna väcker åtal mot president Saddam Hussein för krigsförbrytelse och brott mot mänskliga rättigheter.

Folkpartiet har, genom uttalande av Bengt Westerberg, stött utrikesminister Genschers förslag.

Har också regeringen för avsikt att stödja förslaget?

17 § Kammaren åtskildes kl. 22.55.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 12 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 41 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.56,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 87 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

BENGT TÖRNELL

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Torsdagen den 2 maj

1 § Justering av protokoll 1
2 § Hänvisning av ärende till utskott 1
3 § Förnyad bordläggning 1
4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 25 april 1
Kulturutskottets betänkande KrU22
Kulturutskottets betänkande KrU23
Kulturutskottets betänkande KrU24
Kulturutskottets betänkande KrU25
Kulturutskottets betänkande KrU26
Kulturutskottets betänkande KrU27
Kulturutskottets betänkande KrU28
Utrikesutskottets betänkande UU21
Konstitutionsutskottets betänkande KU35
Förste vice talmannen
Finansutskottets betänkande FiU26
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU12
5 § Kontobaserat penningmarknadssystem 6
Lagutskottets betänkande LU33
Beslut 6
6 § Internationellt utvecklingssamarbete 6
Utrikesutskottets betänkande UU15
Debatt
Alf Wennerfors (m)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Pär Granstedt (c)
Bengt Hurtig (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Viola Furubjelke (s)
Statsrådet Lena Hjelm-Wallén (s)
Andre vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Inger Koch (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Birgitta Hambraeus (c)
Kristina Svensson (s)
(forts.)
Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden 65
6 § (forts.) Internationellt utvecklingssamarbete (forts. UU15) 65
Eva Björne (m)

Karin Söder (c)
Charlotte Branting (fp)
(forts.)
Ajournering 76
Återupptagna förhandlingar 76
6 § (forts.) Internationellt utvecklingssamarbete (forts. UU15) 76
Gösta Lyngå (mp)
Anita Persson (s)
Elisabeth Fleetwood (m)
Birger Hagård (m)
Beslut skulle fattas den 3 maj
7 § Tilläggsbudget II inom finansdepartementet 83
Utrikesutskottets betänkande UU20
Beslut skulle fattas den 3 maj
8 § Insatser för kurdiska flyktingar 83
Utrikesutskottets betänkande UU22
Beslut skulle fattas den 3 maj
9 § Samarbete med Baltikum, Central- och Östeuropa 83
Utrikesutskottets betänkande UU16
Debatt
Håkan Holmberg (fp)
Bengt Hurtig (v)
Inger Schörling (mp)
Karl-Erik Svartberg (s)
Gunnar Hökmark (m)
Birgitta Hambraeus (c)
Ylva Annerstedt (fp)
Beslut skulle fattas den 3 maj
10 § Handel med Baltikum samt Central- och Östeuropa 110
Näringsutskottets betänkande NU36
Debatt
Gunnar Hökmark (m)
Hadar Cars (fp)
Roland Larsson (c)
Lars Norberg (mp)
Reynoldh Furustrand (s)
Beslut skulle fattas den 3 maj
11 § Styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser 116
Näringsutskottets betänkande NU45
Debatt
Gunnar Hökmark (m)
Hadar Cars (fp)
Lars Norberg (mp)
Leif Marklund (s)
Beslut skulle fattas den 3 maj

12 § Ny bostadsrättslag ... 119
Bostadsutskottets betänkande BoU13
Debatt
Agne Hansson (c)
Jan Sandberg (m)
Siw Persson (fp)
Jan Strömdahl (v)
Kjell Dahlström (mp)
Lennart Nilsson (s)
Beslut skulle fattas den 3 maj
13 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 3 maj ... 131
14 § Bordläggning ... 131
15 § Anmälan om interpellationer
1990/91:192 av Maria Leissner (fp) om asylrätten ... 132
1990/91:193 av Siw Persson (fp) om anmärkningar vid revision vid vissa militära regementen ... 133
16 § Anmälan om frågor
1990/91:574 av Ragnhild Pohanka (mp) om regeringens åtgärder med anledning av vissa asylärenden ... 134
1990/91:575 av Knut Wachtmeister (m) om ändrad lagstiftning för visst slags brottmål ... 134
1990/91:576 av Barbro Westerholm (fp) om vården av psykiskt sjuka flyktingar ... 134
1990/91:577 av Bengt Harding Olson (fp) om översyn av rättsläget i visst slags brottmål ... 135
1990/91:578 av Hans Göran Franck (s) om upphävande av gällande inskränkningar i asylrätten ... 135
1990/91:579 av Krister Skånberg (mp) om åtgärder för att minska energiförluster på kraftledningsnätet ... 136
1990/91:580 av Hadar Cars (fp) om åtal mot Iraks president, Saddam Hussein, för krigsförbrytelse ... 136

gotab 98904, Stockholm 1991